

Sumari

<i>Editorial</i>	2
<i>Presentació</i>	4
<i>Mercat de la informació electrònica a Catalunya. Comparació amb la resta d'Espanya</i> Tomàs Baiget	6
<i>La preservació digital</i> Alice Keefer	27
<i>El mercat de la revista científica digital - 1999</i> Núria Gallart Marsillas	42
<i>La base de dades i servei de sumaris a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona</i> Lluïsa Núñez	56
<i>Els serveis de documentació a les televisions locals</i> Jorge Franganillo	64
<i>El comerç de béns del patrimoni documental</i> Ramon Planes i Albets	82
<i>Llista de novetats</i>	107
<i>Ressenyes bibliogràfiques</i>	121
<i>Abstracts in English</i>	130
<i>Resúmenes en castellano</i>	132

Editorial

La digitalització de la informació és un fenomen creixent i imparable. En realitat, no només es pot parlar d'un procés de digitalització de la informació, sinó de digitalització de quasi tota manifestació de la cultura humana.

Aquest horitzó afectarà de diverses maneres al nostre camp d'activitats. En primer lloc, està afectant ja al nostre currículum professional. Sense perdre la seva identitat específica ni deixar de ser professionals, els futurs bibliotecaris i documentalistes hauran d'incorporar al seu currículum coneixements teòrics i habilitats pràctiques de caràcter netament enginyer relacionades amb la informàtica i les tecnologies de la informació, per tal de garantir el seu èxit en el futur mercat laboral d'empreses i corporacions. Fins i tot, l'entorn bibliotecari "clàssic" incorpora, cada cop més, aquesta exigència curricular.

Com a conseqüència de l'anterior, els plans d'estudis d'Escoles i Facultats s'hauran d'anar adaptant a aquesta circumstància; adaptació que, en bona part ja ha estat efectuada. Però, també ens correspondrà a nosaltres, com a Col·legi professional, proporcionar una cartera d'oferta formativa, complementària a la que ofereixen els ensenyaments reglats, que tingui present aquest escenari de digitalització de la cultura.

En segon lloc, i aquest és, amb molta diferència, el canvi que més debats suscita en el nostre entorn, afecta la manera en la qual es produeix, es distribueix i s'emmagatzema la informació. Una anàlisi habitual en aquest sentit consisteix en referir-se al fenomen de la "desintermediació", segons el qual tot un seguit d'activitats o de professions que, fins ara, actuaven de mediadores entre la informació i l'usuari final d'aquesta informació, desapareixeran com a conseqüència de la digitalització i de l'existència de xarxes com Internet.

Creiem que aquesta anàlisi és ingènua i que ignora aspectes molt significatius del món de la informació. En realitat, entenem que una anàlisi acurada del que està succeint demostra que les funcions bàsiques que sempre han efectuat alguns agents mediadors no canvien pel fet que la cultura estigui en forma de bits o en forma d'àtoms. Per exemple, s'havia afirmat cap a mitjans dels noranta que desapareixerien mediadors tan dispars com els periodistes o les empreses editorials.

L'evolució actual de la Internet mostra el fenomen contrari: a mesura que s'incrementa la informació disponible en Internet la qualitat de la qual no ha estat contrastada, els ciutadans es tornem més i més selectius i tendeixen a

limitar la seva atenció als mitjans d'informació que presenten garanties de qualitat; garantia que només poden proporcionar les empreses i els professionals del sector de la comunicació.

En el nostre àmbit específic la situació és molt similar: no només són tan necessaris com sempre els serveis dels professionals de la biblioteconomia i la documentació, sinó que s'estan obrint noves oportunitats per als nostres professionals. En general, entre els usuaris de la Internet, des dels científics que utilitzen la WWW per a les seves activitats de recerca fins el ciutadà que busca el millor col·legi pel seus fills o planifica les seves vacances, hi ha una clamor general demanant un entorn digital que s'assembli menys al que ara és: un conjunt acrític i amorf d'informacions, i que s'assembli més a una biblioteca o a un centre de documentació. Però, aquest canvi no es produirà espontàniament, sinó que haurà de ser liderat pels professionals que tenen les competències i els coneixements adequats, o sia, els professionals de la biblioteconomia i la documentació; sens dubte no sense el concurs de professionals de molts altres camps: la informàtica, el disseny, l'economia, etc.

Finalment, volem assenyalar un tercera direcció de canvi: probablement, en els propers anys observarem una confluència creixent entre les diverses branques o especialitats que formen part del nostre camp. Com és sabut, sempre s'han assenyalat que són tres les especialitats del nostre camp (tot i que aquesta no és una visió universalment acceptada), a saber: la biblioteconomia, la documentació i l'arxivística. Fa temps que la biblioteconomia i la documentació formen ja un únic espai en el qual és impossible establir fronteres nítides; ara bé, en el futur, sembla que ens hem de preparar per a una fusió semblant amb el món de l'arxivística, sense que aquesta última deixi de tenir mai el seus trets específics.

En conjunt, es pot preveure que, en els propers anys, el nostre camp d'activitats, tant des del punt de vista de la professió com de la recerca, gaudirà de més oportunitats. El que hem de fer es procurar estar preparats per aprofitar-les.

La Junta del Col·legi
Abril de 2000

Presentació

El Consell de Redacció ha volgut fer un número 25 que, en la part monogràfica, reflectís l'especial incidència que, des de diferents perspectives, ha tingut i té la informació electrònica en el nostre sector. No fa gaires números –en el 21 concretament– ja havíem tractat aquest tema. Creiem, però, que la magnitud dels canvis que comporta i l'abast del seu impacte bé mereixen que sigui reprès.

No podem endevinar el futur –alguns, amb més formació o més informació (les dues coses vénen a ser la mateixa), potser se'l poden figurar– però la realitat present i el futur immediat estan marcats per la convivència de dos models de suports dels recursos d'informació: els, per anomenar-los d'alguna manera, tradicionals i els electrònics. Aquesta copresència configura el nostre treball quotidià. I, sense entrar a fixar percentatges, prefigura el futur. Per això volem tenir més formació i més informació. Per avançar-nos-hi.

En primer lloc Tomàs Baiget ens ofereix una anàlisi quantitativa del mercat de la informació electrònica no gratuïta a Catalunya i en comparació a la resta d'Espanya. Dades sobre nombre d'empreses d'aquest sector, volum de vendes, ingressos, xifres d'importacions i exportacions, etc. són les dades que ens presenta i –atenció!– de les quals es poden extreure conclusions. Algunes ens les avança l'autor en l'apartat final. Cal assenyalar que l'article està realitzat a partir de les dades recollides per a un estudi emmarcat en el projecte MSSstudy II, de la Direcció General XIII de la Comissió Europea, que tenia com a objectiu conèixer el mercat de la informació electrònica a 16 països d'Europa.

A continuació Alice Keefer entra en un àmbit potser encara poc estudiat, però que necessita si no solucions urgents, sí una adequada planificació per causa de la seva complexitat. Es tracta de la preservació de la informació electrònica. Ocupats encara pel repte de dirigir amb èxit els canvis –organitzatius, tecnològics, d'hàbits d'ús de la informació i de perfils d'usuaris, etc.– derivats de la incorporació de la informació digital en els nostres centres –i en les nostres vides!–, no hem tingut temps per reflexionar i prevenir les qüestions derivades de la seva preservació a llarg termini. Tasca que, si bé com diu l'autora és responsabilitat dels organismes nacionals i internacionals encarregats de la política bibliotecària, no hauríem de descuidar ja que, com a professionals actius, hi tenim una implicació directa i immediata i davant de la qual hauríem d'assumir una actitud proactiva.

Més endavant, Núria Gallart ens presenta l'estat de la qüestió del mercat de les revistes científiques electròniques pel que fa a models de comercialització i a tarifacions i un repàs de les noves tipologies de productors i de distribuïdors, sorgides de l'impacte de la irrupció de l'edició electrònica en l'àmbit de les revistes científiques. Com veurem, el mercat és inestable i insegur. Més que mai, cal estar-hi atents per tal de tenir la capacitat d'incidir-hi i conduir els canvis a favor nostre.

I Lluïsa Núñez ens acosta al procés de construcció d'un servei de sumaris electrònics segons una experiència concreta: la de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona. L'experiència s'encamina a l'explotació d'una part dels recursos d'informació de què disposa la Biblioteca –les publicacions en sèrie– i, per tant, a la rendibilització dels seus costos, progressivament, i alarmantment, creixents en detriment d'altres tipologies documentals. A més, la cooperació interbibliotecària hi és citada com una possibilitat pròxima per al compartiment d'aquest servei, en el marc del Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC).

Jorge Franganillo ens dibuixa l'escenari de les necessitats documentals (selecció, tractament, emmagatzematge, ús, preservació) d'una emissora de televisió local, tant pel que fa referència a la informació que la pròpia emissora genera com pel que fa a la informació que s'adquireix d'altri. Es tracta d'un sector emergent i probablement poc estandarditzat. Les recomanacions que hi apunta són un valor afegit.

Ramon Planes ens introdueix en el poc conegut món d'"El comerç de béns del patrimoni documental". Amb una ràpida però atenta descripció, ens ofereix una visió succinta de la dimensió dels fons documentals des d'una perspectiva en molts casos oblidada, la de la seva vàlua, interès o potencialitat com a objecte susceptible de compra-venda i marcat pels fluxos del mercat i les forces de l'oferta i la demanda i, també, de la legislació que cobreix el seu vessant patrimonial.

Ressenyes i novetats bibliogràfiques tanquen, indefectiblement, aquest número 25. Ens agradaria que també indefectiblement hi trobéssiu elements de reflexió, interès, preocupació, atenció, consideració, alerta, examen, controvèrsia, polèmica, debat. Si més no, aquest ha estat el nostre, ampli, propòsit.

Mercat de la informació electrònica a Catalunya. Comparació amb la resta d'Espanya

Tomàs Baiget

RESUM: Anàlisi del mercat de la informació en suport electrònic (bases de dades en línia i en CD-ROM, webs, etc.), no gratuïta i enfocada principalment a l'ús professional, a Catalunya. Estadístiques comparatives amb Madrid i la resta d'Espanya de vendes d'informació electrònica segons tipus de proveïdor, temàtica, multimèdia, Internet, etc., i altres variables. Treball realitzat a partir de les dades obtingudes amb el projecte MSStudy II de la Comissió Europea. Any de referència: 1997.

1. INTRODUCCIÓ

La Direcció General XIII de la Comissió Europea va posar en marxa el projecte MSStudy II per tal de conèixer el mercat de la informació electrònica en setze països de l'Àrea Econòmica Europea l'any 1997 –amb algunes projeccions sobre 1998. La part espanyola va ser encomanada a l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), donada l'experiència de la institució en aquest camp específic. L'informe final pot llegir-se i descarregar-se del web de l'Asociación Multisectorial de la Información (Asedie), organització que hi va col·laborar: <<http://www.asedie.es/msstudy>>.

En el moment d'escriure aquest article –novembre de 1999– encara no s'ha acabat la integració dels informes nacionals en un informe final europeu, que previsiblement es podrà consultar en un web de la CE encara no determinat.

En aquest treball s'analitzen les dades corresponents a Catalunya i es comparen amb les de Madrid i de la resta d'Espanya. L'estudi és de caràcter agregat –és a dir, no s'hi donen dades d'empreses concretes– per tal de preservar el secret estadístic.

2. TIPUS D'INFORMACIÓ CONTEMPLATS

Com és evident, la definició del camp d'activitat a avaluar i la segmentació dels diferents tipus d'informació que s'hi havien d'incloure eren requisits bàsics abans de començar. Es varen seguir les pautes de l'equip de coordinació del MSSStudy a nivell europeu, i es mantingueren diverses reunions a Luxemburg per tal d'unificar els criteris, però, tot i així, a vegades la seva aplicació a la realitat no ha resultat gens fàcil.

En l'estudi s'ha intentat mesurar el “valor de les vendes de la informació en suport electrònic –o digital– d'accés públic no restringit que principalment és per a ús professional”. Els grups de proveïdors més importants susceptibles de ser tinguts en compte són: distribuïdors de bases de dades en línia (*hosts*), agències de notícies, informació borsària i financera, audiotext, videotext, CD-ROM, altres suports fora de línia (cintes i disquets), serveis de subministrament d'informació per correu electrònic i webs.

Malgrat que l'enfocament inicial prioritari de l'estudi ha estat cap a la informació professional, finalment també s'ha comptabilitzat la informació dirigida al “consumidor” o al “gran públic” que habitualment la usaria en les llars, especialment si aquest tipus d'informació és produïda per entitats que simultàniament en subministren de professional. Els diferents diaris, agències de notícies, cercadors, CD-ROM, etc., s'han anat qualificant com a “professionals” amb diversos percentatges segons s'ha considerat en cada cas.

Les fonts i serveis d'informació no considerats han estat els següents:

- Serveis gratuïts per als usuaris. Aquesta exclusió és una conseqüència directa del fet de mesurar el “mercat”, és a dir, la informació que es compra o es ven. Això elimina la majoria de serveis realitzats o subvencionats per les administracions públiques, com ara els OPAC o catàlegs de biblioteca en línia i bases de dades d'accés lliure i general.
- Excepció: s'hi han inclòs alguns webs de cercadors i de premsa diària que si bé continuen essent gratuïts per als usuaris, comencen a ser finançats parcialment gràcies als incipients ingressos per publicitat.
- Serveis sols de telecomunicacions en els quals no compta el valor de la informació transmesa (contingut).
- Serveis d'audiotext en què l'usuari no paga per la informació, sinó tan sols per la trucada telefònica.
- Serveis només d'accés a Internet, correu electrònic i webs gratuïts.
- Informació per a ús intern, bases de dades privades o d'accés restringit. Intranets.

- Bases de dades i arxius informatitzats sense entitat pròpia que sols són etapes intermèdies o eines per a la producció d'altres obres digitalitzades o impreses.
- Excepció: sí que es tenen en compte els bancs i bases de dades d'imatges i documents, dels quals se serveixen còpies impreses o digitalitzades per mitjà de comanda i previ pagament.
- Programes difosos per antena de TV i accessibles a tot el públic (teletext).
- Televisió, ni analògica ni digital. Vídeo, audiocassetts, CD, CD-ROM i DVD de cine i música per a l'oci.
- Transaccions bancàries, telebanc o banc a casa, caixers automàtics, EDI (Electronic Data Interchange), comerç electrònic, reserves d'hotels i viatges, etc.
- Jocs, consoles i productes d'oci.

A l'hora de considerar o no la inclusió d'un producte concret a les estadístiques, s'han seguit les esmentades pautes de l'equip coordinador, però a escala europea s'han produït nombrosos dubtes i, fins i tot, incoherències aparents, com ara:

- És possible que un títol amb 200 pàgines (o *megabytes*) es consideri "professional", i en canvi el mateix títol només amb 20 sigui qualificat com d'"oci".
- 5 còpies d'un mapa en CD-ROM fet a mida d'una empresa per un centre de serveis no es tenen en compte a l'hora de ser considerades un producte informatiu privat i, en canvi, 300 còpies del mateix CD-ROM venut al públic en uns magatzems sí.
- Ha resultat molt complicat valorar sistemes d'informació geogràfica en els quals el maquinari costa més que les dades.
- El consum d'una important base de dades dins d'un col·legi professional de 4.000 socis no es comptabilitza perquè es considera "ús intern" –la base de dades és pagada pel col·legi i els associats hi tenen accés com a servei inclòs en la seva quota anual.
- Alguns serveis d'informació especialitzada –finances, crèdit, morositat– són públics, però d'accés restringit a un determinat tipus de professional o d'entitat.
- Els CD-ROM "regalats" adjunts a llibres, revistes i diaris no s'han tingut en compte.
- Els periodistes que treballen en una agència de notícies formen part de les estadístiques d'aquest estudi com a personal directament implicat en la producció de bases de dades? (s'ha considerat que sí).

- Com separar la part electrònica de la impresa en les editorials mixtes que normalment no porten comptabilitats separades? (S'ha hagut de demanar a les empreses que en fessin estimacions).

3. UNIVERS I MOSTRA

Es varen seleccionar adreces d'un gran nombre d'institucions productores i distribuïdores d'informació electrònica de tot Espanya, encara que en molts casos no se sabés prou bé si s'adaptaven o no a l'àmbit d'estudi.

Les fonts utilitzades varen ser: base de dades interna de l'IDESCAT obtinguda amb aportacions diverses i actualitzada a partir de notícies de premsa i revistes professionals, "archivos de ordenador" (nom amb el qual consten els CD-ROM i altres suports digitals) de la base de dades dels ISBN espanyols (Ministerio de Educación y Cultura), llista de proveïdors d'accés a Internet (RedIRIS), catàleg de SIMO, catàleg de LIBER, llista d'editors en suport electrònic del Gremi d'Editors de Catalunya, etc.

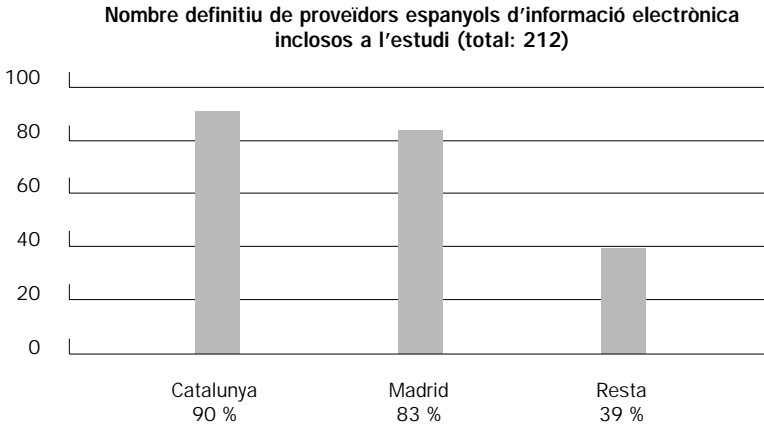
Varen ser molt útils dos directoris d'empreses en CD-ROM: Dicodi (publicat per Asnef/Equifax) i, especialment, SABE (Sistema de Análisis de Balances Españoles), editat per Informa, Información Económica S.A. Així, es va obtenir un "univers previ" de 850 empreses i institucions, a les quals es va enviar un qüestionari.

La distribució geogràfica de la tramesa va ser: Catalunya, 227; Madrid, 306, i resta d'Espanya, 317.

Una vegada reclamats i analitzats els qüestionaris, entrevistats experts del sector i consultats els esmentats directoris en CD-ROM –que permeteren fer utilíssims rànquings d'empreses segons els seus volums de vendes, nombre d'empleats, etc.–, es varen obtenir 232 qüestionaris omplerts (212 espanyols i 20 estrangers). Cal dir que alguns d'ells varen haver de ser emplenats des de l'Institut mitjançant trucades telefòniques a les empreses. En alguns casos les dades es varen obtenir de manera indirecta a través d'estimacions de consultors, empreses de la competència, distribuïdors intermediaris i *brokers*, dades del Registre Mercantil, etc.

A primera vista sembla que hom pot deduir que el grau de resposta pot calcular-se fent la divisió 232/850, però no és aquest el cas, perquè, com s'ha dit, la tramesa es va fer molt àmplia i va ser en veure les respostes quan es va decidir la inclusió d'una determinada empresa, segons es considerés adequada per a l'estudi o no.

Atès el nivell d'exhaustivitat assolit, el conjunt d'informació recopilada ha esdevingut pràcticament un cens. Poden haver quedat fora del nostre estudi un nombre d'empreses de reduïdes dimensions o que realitzen activitats esporàdiques dins del nostre àmbit d'interès. En qualsevol cas, el seu valor en termes monetaris s'ha considerat que és molt petit.

En el gràfic anterior no s'han inclòs les oficines comercials dels proveïdors i distribuïdors estrangers (8 d'ells no tenen seu ni representació a Espanya). Sí que s'hi inclouen les 12 empreses exespanyoles (vegeu-ho més endavant).

4. RESULTATS

4.1. Nota metodològica

L'anàlisi del sector es pot fer amb dos enfocaments: "Consum o mercat" i "Indústria".

- Mercat = producció nacional + importacions – exportacions
- Indústria = producció nacional (incloent-hi exportacions)

En el MSSStudy II es varen realitzar tots dos, però en l'enfocament "Indústria", i seguint les normes imposades per l'equip coordinador europeu, es va aplicar l'anomenat "principi de la seu central o de la casa matriu".

Segons aquest principi, es van comptabilitzar com a *importacions* les vendes fetes a dins mateix d'Espanya per part de 12 empreses exespanyoles que han estat comprades per empreses estrangeres. La decisió va ser bastant discutida per molts països ja que s'aparta dels criteris usuals en estudis econòmics similars, i, en el nostre cas, vol dir que determinada informació espanyola, produïda, venuda i consumida per espanyols és considerada com una importació, i que tant les vendes com el nombre de treballadors que la fan s'han atribuït al país on es troba la seu central. La raó donada per l'equip coordi-

nador és que la informació és un bé o producte diferent dels altres, molt dependent de la seu on es prenen decisions sobre aquesta

El criteri de comptabilitzar el *propietari* de la informació i no l'*intermediari* ja s'havia aplicat en estudis anteriors sense causar cap malestar, i havia estat d'utilitat quan els serveis en línia varen començar a oferir-se a través de *gateways* o portes de pas internacionals entre distribuïdors (és a dir, havent-hi connexions telemàtiques físiques entre ells). Encara que aparentment un usuari pogués rebre la informació des d'un ordinador d'un país determinat, podia ser que aquest només fos un intermediari i que la connexió fos més distant. Calia tenir en compte, per tant, l'origen de la informació.

En el MSSStudy s'ha extrapolat el mateix concepte i s'ha pres l'empresa nacional com si fos una imaginària "*gateway*" de l'estrangera, encara que la relació entre elles sigui només comercial.

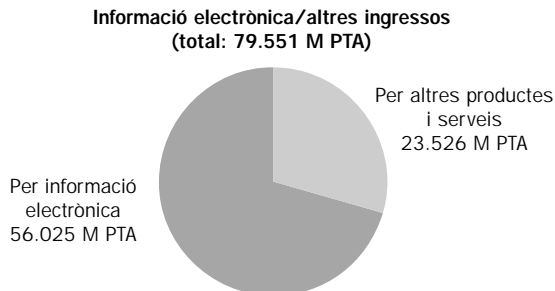
Tot seguit es presenten unes dades globals sobre l'Estat espanyol extretes de l'informe MSSStudy II. Per a més claredat, totes les quantitats han estat arrodonides eliminant-ne els decimals.

4.2. DADES DEL MERCAT ESPANYOL

Nota terminològica: utilitzem indistintament com a sinònims els termes "consum" (punt de vista de la demanda) i "vendes" (punt de vista de l'oferta), així com "ingressos" i "volum de negocis". Aquests últims poden ser superiors, ja que les empreses poden tenir ingressos diferents dels de les vendes (p. ex., subsidis, inversions, etc.). Quan diem "producció" sobreentenem que la producció s'ha venut tota, per la qual cosa "producció" i "vendes" esdevenen aquí també sinònims.

El 1997 les vendes totals a Espanya (consum espanyol) per part de proveïdors d'informació tant nacionals com estrangers (importacions) varen ser de 79.551 milions de pessetes.

Aquesta quantitat no correspon exclusivament a vendes d'informació en suport electrònic ja que els proveïdors venen també altres productes i serveis:

Els ingressos corresponents a les empreses espanyoles varen ser de 58.284 milions de pessetes (comptant-ne 2.365 milions de les exportacions).

Per tal d'ajudar el lector a tenir una panoràmica conjunta de les dades, tot seguit s'inclou un quadre-resum tant amb les dades exposades fins aquí, com amb les que es continuen explicant més avall:

Quadre resum I

	M PTA
Ingressos totals a Espanya ¹	79.551
Ingressos totals de les empreses espanyoles ²	58.284
Imports 79.551 - 58.284 =	21.267
Vendes sols d'informació electrònica a Espanya	56.025
Vendes sols d'informació electrònica de les empreses espanyoles	34.210
Exportacions	2.365
Balanç exportacions – importacions	-21.815
Vendes sols d'informació electrònica a Espanya de les empreses espanyoles	34.210 - 2.365 = 31.845
Provisió local de la demanda local	31.845 / 56.025 = 56,8%

El consum espanyol específicament d'informació electrònica va ser de 56.025 milions de pessetes, dels quals 31.845 milions* corresponen a informació produïda a Espanya per les empreses espanyoles, les quals proveeixen el 56,8% del mercat intern.

$$* 34.210 - 2.365 = 31.845 \text{ M PTA}$$

Com s'ha dit, l'Estat espanyol va exportar informació electrònica per valor de 2.365 milions de pessetes i va importar-ne per 24.180 milions*.

1. Producció nacional i importacions tant d'informació electrònica com d'altres productes relacionats (serveis electrònics –publicitat electrònica, maquinari, hostatjament de webs, infografia, etc.–, i altres –materials impresos, cursos, consultoria, etc.–) venuts per les empreses subministradores d'informació electrònica.
Pràcticament es podria parlar de “vendes” però s'escriu “ingressos” ja que algunes empreses han rebut subvencions.
2. Valor anterior restant les importacions. En aquest quadre-resum s'ha aplicat el “principi de la casa matriu”: les vendes a Espanya de 12 empreses exespanyoles ubicades a Espanya i actualment propietat de multinacionals estrangeres s'han comptabilitzat com a importacions.

Per tant, la balança exportacions - importacions registra un dèficit de 21.815 milions de pessetes.

$$* 56.025 - 31.845 = 24.180 \text{ M PTA}$$

4.3. Comparació Catalunya, Madrid i la resta d'Espanya

A partir d'aquí les anàlisis es basaran en l'enfocament "indústria", és a dir, es consideraran només les vendes de les empreses espanyoles incloent-hi les exportacions. No és possible assignar els ingressos dels proveïdors estrangers a una autonomia concreta perquè, independentment que hi puguin tenir una representació comercial, se'n desconeix el consum d'informació desglossat per autonomies.

També, tal com ja s'ha dit, a diferència dels resultats oficials del MSSStudy II s'inclouen totes les empreses actives a Espanya, encara que actualment siguin de propietat estrangera –no s'aplica el "principi de la casa matriu".

Segons això, els ingressos totals de les empreses ubicades a l'Estat espanyol varen ser de 66.235 milions de pessetes (les 12 empreses de propietat estrangera que s'han incorporat al còmput de la producció espanyola en no aplicar el "principi de la casa matriu" sumen, doncs, $66.235 - 58.284 = 7.951$ M PTA).

Tal com s'ha fet en la secció anterior, a continuació es presenta un quadre-resum amb totes les dades obtingudes, però el lector trobarà les explicacions corresponents en el text següent:

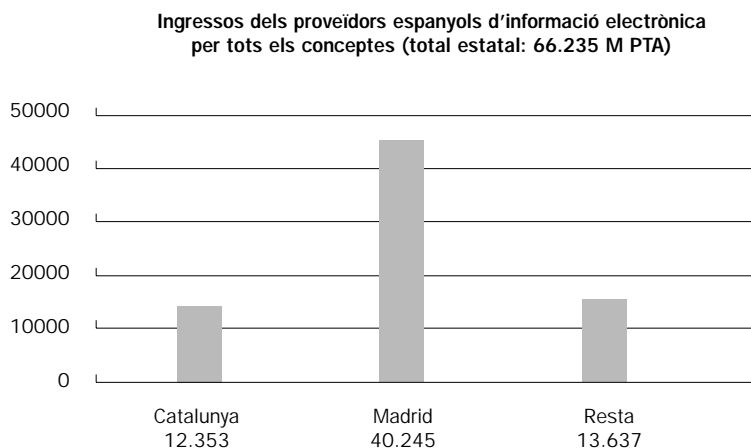
Quadre-resum II

	Catalunya	Madrid	Resta	Espanya
Empreses espanyoles incloses	90	83	39	212
Ingressos totals (M PTA)	12.353	40.245	13.637	66.235
Valor mitjà dels ingressos (M PTA/empresa)	137	485	350	312
Ingressos sols per venda d'informació (M PTA)	6.031	29.572	7.083	42.686
Personal	730	3.444	781	4.955
Rendiment econòmic (M PTA/persona)	2,05	1,36	1,93	

Ingressos per informació multimèdia	6.603	8.065	604	15.272
Nombre de proveïdors a través d'Internet	27	19	10	56
Ingressos per vendes a través d'Internet	905	2.076	40	3.021

4.3.1. Ingressos

En el gràfic següent s'indica el desglossament de les vendes totals segons àrees geogràfiques de producció.

Catalunya representa el 18,6%* dels ingressos totals a l'Estat espanyol en el mercat d'informació electrònica, proporció que concorda quasi exactament amb la dels respectius PIB, que el mateix any va ser del 19,1%.

$$* 12.353 / 66.235 = 0,186$$

Malgrat la seva innegable gran importància estratègica per a totes les activitats, el volum econòmic de la informació electrònica professional, principalment, és encara reduït: només representa el 0,08% (12.353/14.893.227) del producte interior brut (PIB) català. Cal recordar una vegada més, que en aquest estudi s'ha mesurat la informació de pagament. Si es valorés d'alguna manera, encara que només fos en inversions d'infraestructures i de personal, el conjunt d'organismes privats i públics –de les administracions central, au-

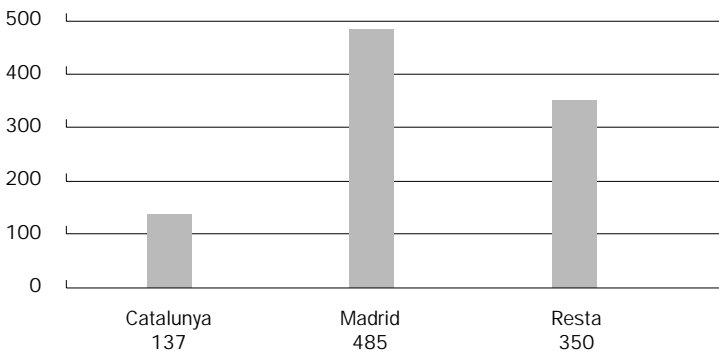
tonòmiques i locals– que ofereixen gratuïtament informació en format electrònic, s'obtidria una xifra d'un ordre molt superior.

Com a orientació, a cotinuació s'indiquen les contribucions al PIB català d'altres sectors propers, segons dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, Comissionat per a la Societat de la Informació, Aniel (Asociación Nacional de Industrias Electrónicas) i Sedisi (Asociación Española de Empresas de Tecnologías de la Información):

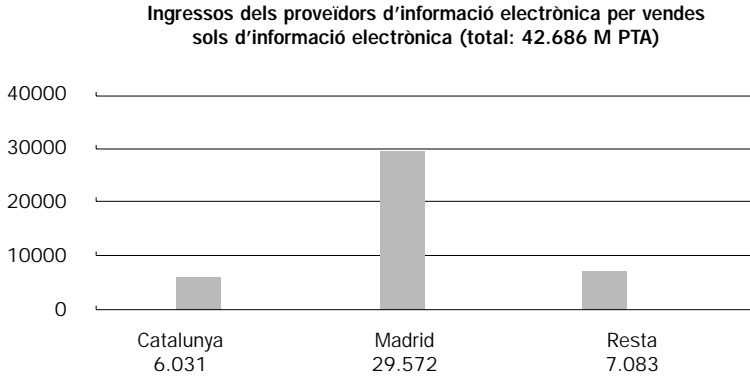
Indústria editorial	2,13% (317.614/14.893.227)
Indústria audiovisual (cinema, vídeo, TV)*	0,33% (49.245/14.893.227)
Informàtica (maquinari i programari)	1,26% (186.970/14.893.227)
Telecomunicacions (equips i operadors)	2,73% (407.325/14.893.227)

* No inclou empreses públiques com ara TV3, BTV, etc.

Valor mitjà dels ingressos dels proveïdors espanyols d'informació electrònica per tots els conceptes

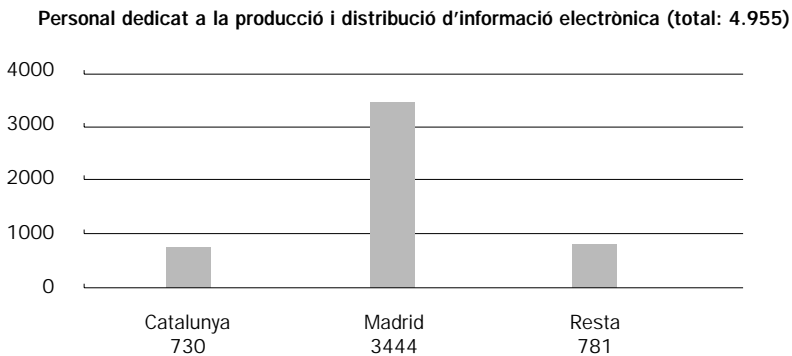
Com es pot observar en el gràfic anterior, en el qual s'han dividit els ingressos totals pel nombre d'empreses a cada zona geogràfica (90, 83 i 39, respectivament), a Catalunya les empreses tenen valors mitjans de facturació menors.

Catalunya representa el 14,1%* de les vendes d'informació electrònica a l'Estat espanyol. Tenint en compte que en la pàgina anterior s'ha vist que els ingressos totals representaven el 18,6%, es pot dir que, en el que és pròpiament contingut informatiu, els proveïdors d'informació electrònica ubicats a Catalunya perden pes a favor d'altres productes i serveis electrònics com ara entreteniment, publicitat, i sobretot materials impresos.

$$* 6.031 / 42.686 = 0,141$$

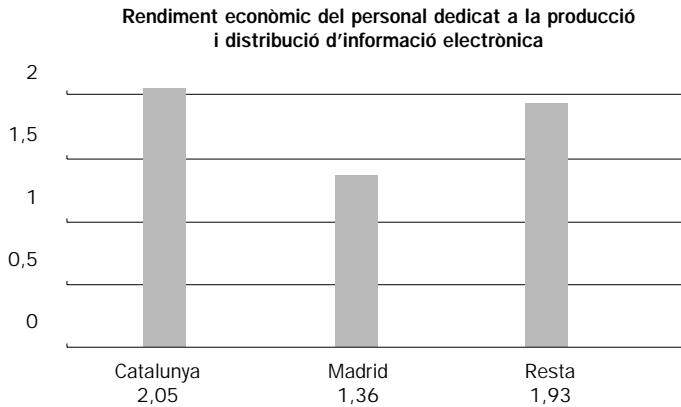
4.3.2. Personal

Productivitat del personal

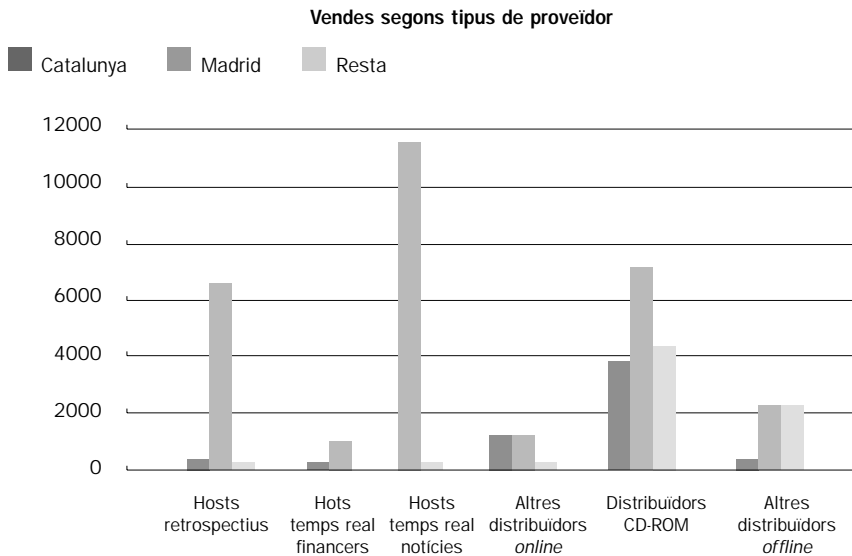
Dividint els ingressos totals de les empreses en cada zona geogràfica pel nombre de treballadors s'obté la productivitat o rendiment econòmic per persona. És difícil extreure conclusions d'aquestes xifres, encara que en general

són un reflex invers del grau de presència de les administracions públiques en l'oferta d'informació: aquestes ofereixen informació de pagament –condició per a figurar en aquest estudi– però sense –o amb poc– ànim lucratiu.

4.3.3. Ingressos per vendes d'informació segons tipus de proveïdor

Vegeu les definicions de l'annex.

A “altres distribuïdors *online*” s’hi ha inclòs els webs de pagament així com els diaris electrònics, cercadors, portals, etc., que obtenen ingressos per pu-

blicitat. També pertanyen a aquesta categoria, com una extensió, els serveis que subministren informació de pagament per correu electrònic.

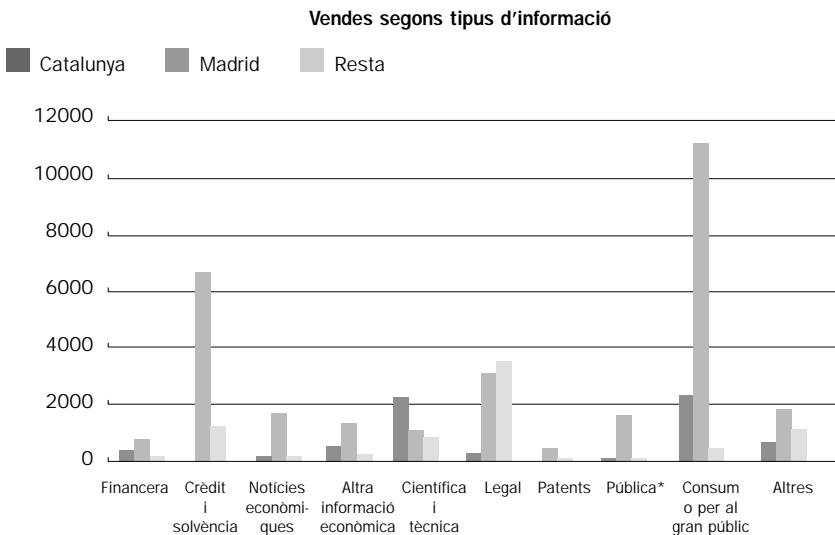
Segons aquests ingressos i el nombre de visites auditades per la OJD (Oficina de Justificació de la Difusió) s'ha deduït que, com a valor mitjà, els webs que varen gestionar adequadament la seva potencial oferta publicitària durant l'any 1998 varen obtenir unes 230 pessetes per cada visita. Dit d'una altra manera, un web valdria 230 pessetes per cada visita que rep, preu de mercat que paguen les marques que hi lloguen anuncis. Una xifra prou alta i interessant.

Cal assenyalar que entre els distribuïdors de notícies en temps real (agències de notícies) hi ha l'Agència EFE, ubicada a Madrid, que va facturar ella sola 10.105 milions de pessetes.

Ni mitjançant els qüestionaris, ni fent recerca, s'ha tingut notícia de cap servei d'audiotext de pagament per a ús professional –a diferència d'altres països on aquests serveis són relativament importants.

Tampoc no s'ha pogut avaluar l'oferta videotext, a Espanya centralitzada tota pel servei Ibertex de Telefónica, a través del qual l'any 1997 encara s'oferien alguns –pocs– serveis d'informació. En aquesta època la gran majoria de proveïdors d'informació havien migrat –o ho estaven fent– les seves bases de dades al web. La companyia Telefónica es va negar a subministrar dades adduint raons de confidencialitat. L'estructura d'Ibertex estava operativa encara a mitjans de 1999.

4.3.4. Ingressos per vendes d'informació segons tipus d'informació

* Informació sobre / produïda per les institucions públiques (excloses la legal i la científico-tècnica).

4.3.5. Vendes d'informació en suport multimèdia

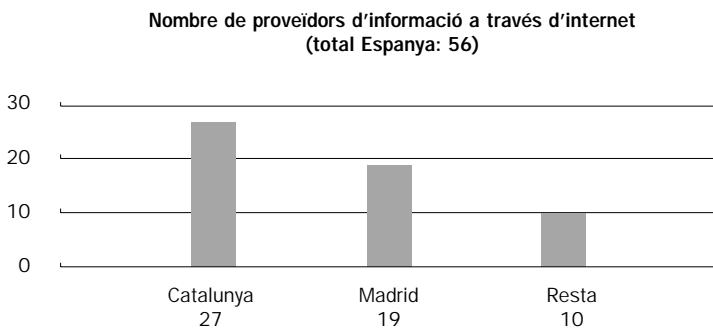
Es va definir:

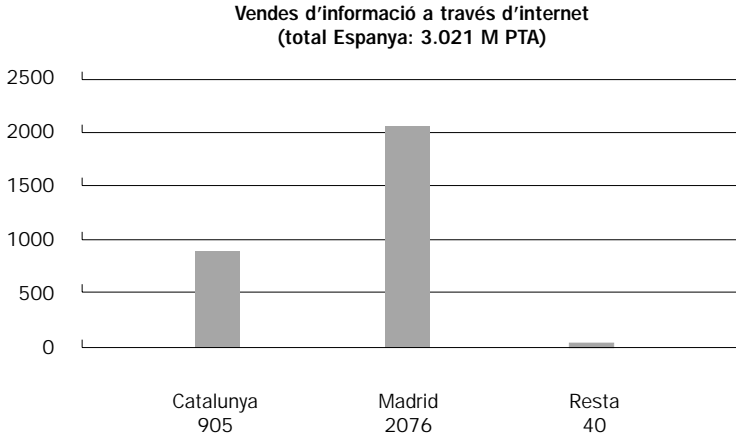
- multimèdia “tipus 1” el que té textos i gràfics;
- multimèdia “tipus 2” el que a més té àudio i vídeo.

Aquestes dades s'han de prendre només com a orientació, ja que en les respostes dels qüestionaris no va quedar gaire clar quina proporció de multimèdia havia de tenir un producte perquè pogués ser qualificat com a tal.

4.3.6. Utilització d'Internet per a vendre informació

També com a part del MSSstudy II, el desembre de 1998 l'Institut d'Estadística de Catalunya va fer una operació de 1.600 trucades telefòniques a llars d'Espanya i 1.600 a llars catalanes per tal d'avaluar la penetració de les noves tecnologies de la informació. Seguint les normes donades per l'equip coordinador del MSSstudy, només es va entrevistar i comptabilitzar l'estrat de població entre 15 i 65 anys, que és el considerat més actiu.

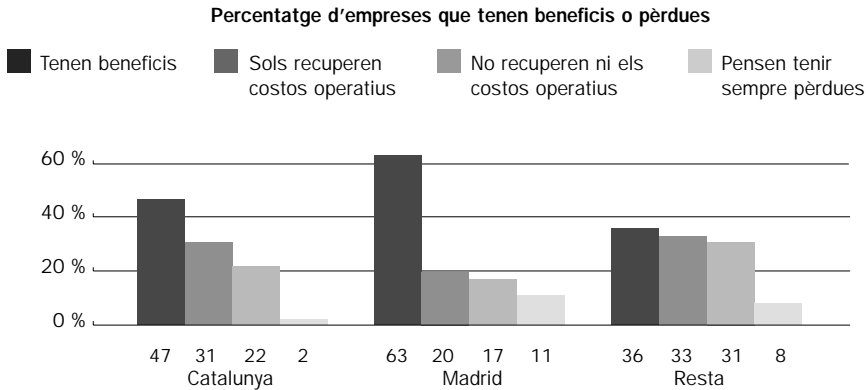
Els resultats principals es mostren a la taula següent (en %):

	Catalunya	Espanya incl. Catalunya
Disponibilitat de PC a les llars	50,0	44,1
Ús individual de PC*	45,7	36,8
Accés a Internet*	20,8	15,1
Ús de CD-ROM*	26,0	18,5

* tant a casa com a la feina, l'escola o la universitat

Catalunya està en una situació bastant més avançada que la resta de l'Estat en la disponibilitat i utilització de PC, Internet i CD-ROM.

4.3.7. Rendibilitat de les empreses proveïdores d'informació

Cal destacar el gran percentatge d'empreses (53%, 37% i 64%, respectivament) que han fet inversions en la indústria de la informació electrònica però encara no poden recuperar-la. Algunes empreses no lucratives i de les administracions públiques no esperen obtenir mai beneficis.

5. CONCLUSIONS

A Catalunya hi ha més proveïdors d'informació electrònica (90 empreses) que a Madrid (83), però el valor mitjà dels seus ingressos, tant per la venda d'informació electrònica com d'altres productes i serveis és sols un 28,2% del de Madrid (137/485). En general es tracta d'empreses més petites, encara que cal tenir en compte que el fet que a Madrid es trobi l'Agència EFE, que és l'empresa espanyola més gran del sector, distorsiona el contrast.

Madrid destaca per sobre de Catalunya en tots els tipus de proveïdors. Els serveis que comparativament estan més desenvolupats a Catalunya són els "altres distribuïdors *online*" (bàsicament els webs d'Internet) i els distribuïdors de CD-ROM. Els primers són els que donen la fesomia: moltes empreses però petites.

Catalunya sobresurt en informació científica i tècnica, gràcies principalment a l'empresa J. R. Prous, que distribueix els seus productes a tot el món en anglès.

La informació de consum o per al gran públic també és important a casa nostra gràcies al lideratge dels diaris en línia catalans, que ja obtenen ingressos per la publicitat en un entorn Internet més desenvolupat que a la resta de l'Estat.

Les editorials tradicionals encara no s'han llençat d'una forma intensa a publicar en suport electrònic, ja que, de moment, no n'obtenen gaire rendiment econòmic. El públic segueix preferint les versions impreses, complementades per les electròniques només en el cas d'obres de referència (l'ús d'una obra de referència convertida en base de dades té unes possibilitats que no pot oferir el paper).

L'avenç de Madrid enfront de Catalunya i de la resta d'Espanya en la producció d'informació electrònica no té una explicació evident i hauria de ser l'objecte d'un altre estudi que analitzés el tema a fons. S'ha dit "avenç de Madrid" més que "endarreriment de Catalunya" perquè en realitat, la informació electrònica catalana està situada a una proporció concordant amb la relació dels PIB Catalunya/Espanya, però sens dubte les xifres exposades en aquest estudi provoquen una certa sorpresa, potser perquè estem acostumats als valors de la indústria editorial tradicional (que el 1997 –i amb proporcions que s'han mantingut similars en els últims anys–, representava el 34% en títols de llibres i el 39,9% en nombre d'exemplars de l'Estat). És clar que la dinàmica de l'època electrònica no és igual que la impresa i afecta de forma diferent segons es tracti de llibres, revistes, diaris o, actualment, bases de dades.

Arreu i des de fa 25 anys, les bases de dades i la informació electrònica han necessitat promoció i ajuts per part dels governs per tal d'aconseguir arribar a l'autofinançament. Actualment alguns països avançats –Estats Units, Regne Unit, França, Alemanya...– han assolit ja un nivell d'activitat prou alt perquè el sector privat, que cada vegada és més important, sigui el motor principal en el desenvolupament dels productes i serveis d'informació electrònics. En canvi, fins ara l'Administració catalana ha estat poc activa en aquest camp. Des d'aquesta perspectiva seria necessari contemplar la viabilitat de dur a terme campanyes per a impulsar que es realitzin projectes fàcilment comercialitzables amb vocació universal contemplant també versions en castellà i anglès.

La fortalesa de la indústria editorial catalana permetria esperar que el futur de la informació en format electrònic fos més brillant que el present, ja que en definitiva el que compta cada vegada més són els continguts, però també pot succeir que si les empreses catalanes d'aquest sector no estan preparades en vinguin d'altres d'estrangeres a ocupar el seu espai econòmic.

6. BIBLIOGRAFIA

Abadal, Ernest. "L'edició òptica a Catalunya". *Item*. Núm. 21 (jul.-des. 1997), p. 8-43.

Abadal, Ernest. "Producció d'informació electrònica: estat de la qüestió a Catalunya". *6es Jornades Catalanes de Documentació*, 23-25 d'octubre de 1997. Barcelona: So-

cietat Catalana de Documentació i Informació (Socadi), 1997. Nota: Publicació separada del llibre d'actes general, 10 p.

Asedie. <<http://www.asedie.es/msstudy>>

Baiget, Tomàs. "El mercado de la información electrónica para el uso profesional en España". *Documentación Digital [CD-ROM]: curso de postgrado impartido a distancia a través de internet*. Vol. 1 (jul. 1999) Barcelona: Univ. Pompeu Fabra. Secc. Científica de Biblioteconomia i Documentació, 1999. Accessible també en línia: Documentación del curso de postgrado impartido en línea, <<http://docdigital.upf.es>>.

Bravo, Joan. "La política de información de las comunidades autónomas en el marco de la sociedad de la información". *Actas de las I Jornadas Andaluzas de Documentación, JADoc'97*. Sevilla: Asociación Andaluza de Documentalistas, 1997, p. 27-35.

Català, Cristina; Solé, Mònica. "Centres d'informació sectorials virtuals: el cas de les revistes sectorials a Espanya". *Actes de les 7es Jornades Catalanes de Documentació*. Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 1999, p. 389-398.

Centelles, Miquel. "La producció catalana de fonts d'informació electrònica sobre dret: estat de la qüestió". *Item*. Núm. 21 (jul.-des. 1997), p. 66-126.

Cornella, Alfons. "La informació digital a Catalunya". *Item*. Núm. 21 (jul.-des. 1997), p. 127-140.

Dicodi [CD-ROM]: base de datos de sociedades, consejeros y directivos. 37ª ed. Madrid: Asnef/Equifax, 1998.

García-Sicilia, Francisca. "Situación nacional e internacional del mercado de la información electrónica". *Actas de las II Jornadas Andaluzas de Documentación, JADoc'99*. Granada: Asociación Andaluza de Documentalistas, 1999, p. 151-158.

Hípola, Pedro. "El mercado de la información electrónica, situación en Andalucía". *Actas de las I Jornadas Andaluzas de Documentación, JADoc'97*. Sevilla: Asociación Andaluza de Documentalistas, 1997, p. 21-25.

Mañà, Francesc. "L'ús i els usuaris de la informació electrònica a Catalunya: una aproximació a l'estat de la qüestió". *6es Jornades Catalanes de Documentació*, 23-25 d'octubre de 1997. Barcelona: Societat Catalana de Documentació i Informació (SOCADI), 1997. Nota: Publicació separada del llibre d'actes general, 27 p.

Ministerio de Educación y Cultura. *Libros editados en España desde 1972* [en línia]. <<http://www.mcu.es/bases/spa/isbn/ISBN.html>>

Pérez Rodríguez, Susana M. "La producció catalana de fonts d'informació electrònica sobre ciències de la salut". *Item*. Núm. 23 (jul.-des. 1998), p. 93-137.

Portela, Paloma. "La información económica en España. Una revisión". *El profesional de la información*. Vol. 8, nº 14 (dic. 1999), p. 4-14.

Recoder, Maria-José. "Les bases de dades a Catalunya". *Item*. Núm. 21 (jul.-des. 1997), p. 44-65.

RedIRIS. *Relación de proveedores registrados por el ES-NIC* [en línia]. <<http://www.nic.es/proveedores.html>>

Sabe [CD-ROM]: *sistema de análisis de balances españoles*. Madrid: Informa, Información Económica SA., 1998.

Schwuchow, Werner; Bredemeier, Willi; Graumann, Sabine. *Manual on assessing the situation of the markets for electronic information services in the European Economic Area (MSStudy II)*. Hattingen / Köln: IIE Institute for Information Economics; München: Infratest Burke, August 1998.

AGRAIMENTS

Agraeixo els valuosos comentaris i suggeriments que m'han fet els companys del Consell de Redacció de la revista Item per a millorar aquest article, en especial Montserrat Espinós. En aquest sentit dec molt també a Joan Bravo i a Vicenç Meléndez.

ANNEX

Definicions

Audiotext = servei en línia en el qual els usuaris reben informació oralment.

Broker d'informació = persona o institució intermediària que realitza serveis d'informació a compte de tercers aplicant unes tarifes.

Distribuïdor fora de línia (offline) = organització que ven o lloga productes o serveis d'informació electrònica en unitats concretes com ara CD-ROM, CD-I, disquet, casset, cinta magnètica, butlletí o revista electrònics, etc., sense usar les xarxes de telecomunicacions.

Distribuïdor en línia de bases de dades retrospectives = distribuïdor clàssic, servei que subministra accés a bases de dades que poden contenir diferents tipus d'informació –bibliogràfica, factual, numèrica, text complet, imatges, etc.–, en diverses àrees –científica, tècnica, legal, premsa, finances, empresarial, estadística, etc.–, i relativa a diversos períodes de temps retrospectius. S'inclouen també aquí els directoris i catàlegs.

Informació científica / tècnica / mèdica = a més de l'explicitada, s'inclou aquí la informació de patents i normes, i qualsevol producte o servei d'informació científica –tant general com especialitzada–. És usual l'abreviatura anglesa STM.

Informació econòmica i de negocis = inclou notícies sobre empreses i negocis, crèdit, concursos i oportunitats comercials, dades de mercats, cotitzacions, propietat immobiliària, serveis d'informació –tant general com especialitzada– per a la indústria, etc.

Informació en temps real = informació que s'actualitza immediatament a mesura que es produeix. Per als objectius d'aquest estudi la definició s'estén a tots els serveis en línia que s'actualitzen més d'una vegada al dia.

Informació per al consum = s'acostuma a anomenar així la informació dirigida al públic en general –els consumidors–, no professional, que usualment és utilitzada des de les llars privades. Inclou diaris, CD-ROM i webs d'interès general.

Offline (fora de línia) = dit del subministrament d'un servei sense usar telecomunicacions, per exemple, en suports òptics i magnètics. Aquí es fa servir com una accepció una mica particular pròpia del MSStudy, ja que en general l'*offline*, sinònim de "en diferit", també pot existir a través de les xarxes.

Online (en línia) = dit del subministrament d'un servei a través de les xarxes de telecomunicacions.

Productor de bases de dades = organització que elabora bases de dades per a ser distribuïdes en línia i/o fora de línia.

Publicitat electrònica = anunci de productes i serveis per mitjans electrònics. Exemples: cibertires (*banners*) en webs, webs i CD-ROM de promoció, disseny de pàgines publicitàries, etc.

Serveis electrònics = ofereixen informació, publicitat, transaccions, oci, comunicació (correu electrònic, xats, llistes de distribució), etc., tant per mitjans en línia –principalment– com fora de línia.

Serveis d'informació electrònica o digitalitzada = tots els que subministren informació en un mitjà no imprès ni oral. L'entrega pot ser en línia o fora de línia.

Serveis de posada al dia = serveis continuats d'alerta informativa, perfils, distribució selectiva d'informació o DSI (selective dissemination of information, SDI) a partir de bases de dades o d'altres fonts electròniques. Canals i tecnologies push.

Serveis de transaccions electròniques = el seu objectiu principal és permetre o facilitar compres, vendes, reserves i activitat bancària, més que subministrar informació –activitat que òbviament també realitzen, però com un mitjà per a possibilitar la transacció.

Suports magnètics = cintes, discos i disquets que usen tecnologies magnètiques per a emmagatzemar informació.

Suports òptics = discos que usen tecnologies òptiques, digitals o analògiques, per emmagatzemar informació, com ara CD-ROM, CD-I, CD-R, DVD, etc.

Subministrament de documents = entrega de còpies de documents complets, impreses en paper o microfitxa (*computer output microform, COM*) o en qualsevol suport electrònic, obtingudes a partir de suports electrònics (bases de dades, CD-ROM, documents escanejats o digitalitzats, etc.). Els corresponents serveis intermediaris acostumen a anomenar-se SOD (servei d'obtenció de documents).

Videotext = servei d'informació en línia en pàgines o pantalles en comptes de caràcter a caràcter. A Espanya va funcionar el servei Ibertex, de Telefónica. El més conegut i estès arreu ha estat el servei francès Minitel.

La preservació digital

Alice Keefer

RESUM: L'explosió de la informació digital en les col·leccions bibliotecàries d'aquesta dècada passada ens ha ofert molts beneficis, especialment en relació al seu accés, emmagatzematge i ús. No obstant això, queden tota una sèrie de qüestions referents a la preservació a llarg termini d'aquests materials que encara no tenen resposta. Aquest article explora alguns dels aspectes principals, com ara les pròpies dades que cal preservar; les amenaces derivades de l'obsolescència dels mitjans físics d'emmagatzematge, els formats, el programari i el maquinari; les tècniques proposades actualment per a la preservació a llarg termini; la importància de conservar també les metadades, i els tipus d'institucions que estan implicades –o que haurien d'estar-hi– en la cerca de les solucions necessàries.

1. INTRODUCCIÓ

Durant aquesta última dècada s'ha vist l'explosió de la informació digital, començant amb la introducció dels CD-ROM a finals dels anys vuitanta, passant per la liberalització de l'ús d'Internet a principis dels noranta, i seguint pel fenomen arrasador de la WWW durant els últims cinc anys. Les biblioteques estan integrant cada vegada més els documents digitals en el seu fons tradicional, i moltes institucions realitzen projectes de digitalització per a convertir documents en paper a un format digital. Tot i que aquesta conversió aporta prestacions molt avantatjoses, encara queden molts problemes per a resoldre pel que fa a la gestió dels recursos electrònics. Un dels problemes principals és la responsabilitat i els mitjans per a la preservació a llarg termini d'aquests documents. És a dir: qui se'n farà càrrec i com es farà?

Començarem per aclarir el significat de l'expressió “preservació digital”. Aquesta expressió de vegades es fa servir per a descriure el procés de preservar documents en paper o altres suports anàlegs –microformes, fotografies, etc.–, mitjançant la seva digitalització; és a dir, el contingut es passa a suports digitals com per exemple, discos òptics. L'altre significat és el que guanya terreny actualment en la documentació professional i és el que centrarà l'enfocament d'aquest article: *la preservació d'informació que ja es troba en suports digitals.*

Alice Keefer (akeefer@arrakis.es)
Article rebut el novembre de 1999

2. ELS FORMATS

En els fons de les biblioteques hi ha una gran varietat de documents digitals. Com a exemple, a continuació donem els tipus de documents citats pel RLG (Research Library Group) a l'enquesta realitzada als seus membres l'any 1998:¹

- fitxers ASCII
- fitxers text amb “*markup*” (SGML, HTML, XML, etc.)
- formats de tractament de textos (MS Word, etc.)
- formats de base de dades (Access, FoxPro, etc.)
- formats de full de càlcul (Excel, etc.)
- formats d'imatge (TIFF, GIF, etc.)
- sistemes d'informació geogràfica (ARC, INFO, etc.)
- fitxers d'àudio
- fitxers de vídeo / imatges en moviment
- gràfics vectorials (fitxers CAD, etc.)

D'entre tots aquests, es poden distingir dos grups segons la seva procedència:

- Els documents que han “nascut” ja en format digital; és a dir, documents que no tenen cap altra versió. Aquí també podem distingir entre els que són de proveïdors externs (p. ex.: una base de dades, un programa informàtic, etc.) i els documents produïts per la mateixa biblioteca (p. ex.: una bibliografia en línia, les pautes per a la preparació de pàgines web, etc.).
- Els documents que són el resultat d'un procés de conversió d'un contingut originalment produït en paper o en un altre suport analògic (tradicional). Aquest procés pot ser realitzat mitjançant la captura d'imatges o la conversió de textos, a la biblioteca o per empreses externes.

En tots dos casos, els recursos podrien estar “físicament” muntats al servidor de la biblioteca o bé al servidor remot de l'editorial, d'un distribuïdor d'informació o d'una altra institució –en el cas de recursos compartits entre diverses biblioteques. És interessant que hi consti la procedència i el lloc físic de les dades, ja que aquesta informació pot afectar les decisions preses o els mètodes emprats per a la seva preservació.

1. Hedstrom, Margaret; Montgomery, Sheon. *Digital preservation needs and requirements in RLG member institutions*. Mountain View, CA: Research Librarians Group, 1999. <<http://www.rlg.org>>

3. LA PRESERVACIÓ I LA DIGITALITZACIÓ

Fins ara, un dels principals mètodes per a la preservació a llarg termini era la creació de reproduccions facsímils del document original en microformes, per mitjà del procés fotogràfic. Tot i que aquesta tecnologia avui dia es considera poc àgil i amigable, té certs avantatges:

- Preservació de tot el contingut del document.
- Estalvi d'espai.
- Reproducció fàcil.
- Tecnologia senzilla i estable.
- Formats normalitzats; duració provada.

Durant l'última dècada s'ha adoptat cada vegada més la conversió mitjançant la digitalització. Els avantatges d'aquest sistema es poden resumir de la forma següent:

- Facilitat i qualitat de la reproducció.
- La preservació de l'original, ja que les consultes es poden limitar a les reproduccions.
- Major accessibilitat: potencialment disponible per a usuaris simultanis, des de qualsevol lloc, a qualsevol hora.
- Més possibilitats de cara a la recuperació de la informació.
- Estalvi d'espai.

Tot i que la digitalització de documents per a la seva preservació ofereix moltes millores sobre la microfilmació pel que fa a l'accés i la facilitat d'ús, també queden molts interrogants sobre la seva idoneïtat –almenys amb l'estat actual de la tecnologia– quant a la preservació i gestió dels documents a llarg termini. Les mancances s'exploraran en els següents paràgrafs.

Òbviament, també existeixen consideracions econòmiques quan es parla de la preservació digital a llarg termini, i moltes de les despeses inherents a aquest procés són encara desconegudes. Un estudi encarregat pel Research Libraries Group (RLG) i la Commission on Preservation and Access (CPA) intenta comparar els costos de la preservació digital amb els dels dipòsits dels documents originals en paper.²

2. Waters, Donald; Garret, John. *Preserving digital information: report of the Task Force on Archiving of Digital Information*. Washington, DC: Commission on Preservation and Access; Research Libraries Group, 1996. <<http://www.rlg.org/ArchTF/tfadi.index.htm#contents>>

4. LA FALTA DE PAUTES

Més enllà de les consideracions purament tècniques i econòmiques, les polítiques adoptades per les biblioteques per a la preservació a llarg termini estan condicionades per altres factors, com són les disposicions legals vigents, la missió de la institució i els acords de col·laboració entre biblioteques. Però els responsables de la preservació de la informació digital es troben davant de diferents obstacles que els impedeixen una actuació coherent pel que fa a aquesta qüestió:

- Existeixen buits legals quant a la situació de dipòsit legal.
- En molts casos, les mateixes institucions no prenen les mesures necessàries per a protegir els seus propis documents electrònics de la mateixa manera que en els generats en paper, i encara no existeixen pautes per a guiar-les.
- L'accés a la informació digital pot ser condicionat pels acords contractuals que en limiten substancialment l'ús permès i els usuaris autoritzats.

A més de les mancances de normatives legals, administratives i professionals amb què es troben les biblioteques, es presenten nous reptes sobre les tècniques i les responsabilitats del procés de preservació dels documents: com i on s'emmagatzemaran? Com i qui s'encarregarà de la preservació d'aquests? Qui vigilarà l'ús autoritzat de materials sota *copyright* i l'accés contractat –al qual s'hauria de tenir dret– en el futur...? A continuació comentarem alguns d'aquests temes.

5. LES DADES A CONSERVAR

Quan la preservació es feia purament a base de processos fotogràfics, com ara el microfilm, se'n conservava el contingut intel·lectual i el format/estil, alliberats del contenidor original. En general, els responsables no dubtaven sobre què s'havia de reproduir més enllà de divergències sobre si era necessari conservar, per exemple, els anuncis d'un diari o les pàgines buides d'un llibre.

A l'hora de plantejar-se la preservació d'informació ja en format digital, s'ha d'especificar exactament el que es vol guardar per al futur. Les dades digitals no estan gravades sobre suports fixos i cada vegada més s'hi troba informació enriquida, com la que es presenta en forma multimèdia i interactiva, els enllaços hipertextos, etc. Com que els suports tradicionals no contenen aquests

elements, les pautes i normes existents no són adequades per a respondre a aquests reptes. Per tant, caldrà elaborar no solament les noves tècniques que podran assegurar la conservació d'aquest material, sinó també els procediments i normes per a guiar les institucions responsables de la preservació dels documents digitals a llarg termini.

Els aspectes dels documents digitals que caldrà de preservar són:

El format

Ens podem fer una idea de la complicació de mantenir els diferents formats electrònics i la seva conversió, només veient el que passa amb els simples programes de tractament de textos. Malgrat les possibilitats existents per a realitzar aquest procés quasi quotidià, quan es converteix un document textual d'un programa a un altre, moltes vegades no s'obtenen els resultats desitjats. Per exemple, en passar un document de WordPerfect a Word, normalment s'admet el text sense cap dificultat, però freqüentment surten problemes amb la conversió d'elements del format (tabulacions, text centrat), d'estil (tipus de lletres, text subratllat, lletres cursives) i de caràcters especials (p. ex. Ñ, Ç, £, ®, -, “).

La funcionalitat

La informació digital es crea i es fa servir dintre de l'entorn de programari original. Per exemple, si s'intenta passar informació d'una pàgina d'Excel a un document de Word, el resultat és la transferència de les dades, però es perd la funcionalitat que tenien aquelles xifres en el seu entorn original. El repte cap al futur serà com assegurar la conservació de la funcionalitat juntament amb les dades.

La informació multimèdia

Si ja s'experimenten problemes amb la conversió de caràcters especials o d'estil, òbviament se'n presenten encara més quan es tracta d'una informació complexa, com la dels arxius d'imatges o de so. Hi ha grups d'experts que intenten buscar-hi solucions i desenvolupar normes. Però el camí no és gens fàcil ja que: 1) com més complexes les dades, més difícils les solucions;

2) costa trobar una solució que agradi a totes les parts implicades –principalment, tant les empreses que produeixen la informació com les institucions que en són grans consumidores.

L'actualització continuada de les dades

Tal com s'ha comentat anteriorment, no és difícil decidir quins aspectes s'han de conservar en un document imprès ja que la informació hi queda fixa. Però amb els documents digitals que constantment reben actualitzacions es presenta el gran interrogant de: què s'hauria de preservar exactament, tenint en compte les obligacions actuals i els compromisos de cara als investigadors del futur? Com podríem saber com era la base de dades de Reuters, per exemple, al juny de l'any 1978? O com era la pàgina web d'una biblioteca el juny de l'any 1998? Potser podríem trobar un cas semblant en el món de paper, en la preservació de les diferents versions dels documents amb format d'arxivadors d'anelles, que s'actualitzen amb la introducció de fulls solts que en reemplacen d'altres, un format molt utilitzat pels manuals tècnics, recopilacions legals, etc.

6. COM PRESERVAR?

Pocs qüestionarien la lògica que hi ha al darrere de la següent afirmació: *“la preservació hauria de consistir en la transferència d'informació a mitjans físics de major estabilitat i longevitat que l'original”*.

Però, irònicament, això és precisament el contrari del que es fa durant el procés de digitalització. L'estabilitat i la longevitat dels documents en paper en principi són majors que les dels suports digitals als quals són convertits. Aquesta actuació “contra la lògica” s'explica perquè el document digitalitzat ofereix més prestacions per l'accés i la recuperació de la informació i perquè permet la consulta del document sense tocar l'original, i així contribueix a la preservació d'aquest. Però la informació passada al suport digital té més risc de perdre's, ja que no és ni tan estable ni tan durable com la informació dels documents impresos.

Així, les biblioteques i els arxius es troben amb el dilema d'escollir entre suports que prometen més possibilitats d'accés i d'altres que ofereixen més garanties de cara a la preservació del contingut intel·lectual a llarg termini.

De la mateixa manera que moltes institucions passen informació impresa a suports digitals per a la seva difusió, ús i conservació de l'original, també

es troben casos a l'inrevés: institucions que passen dades digitals a paper o a microfitxa per tal de garantir-ne la conservació a llarg termini! Evidentment, això no és una solució idònia i tan sols pot funcionar amb les dades estàtiques i no les dades multimèdia, ni es conserva la funcionalitat del document original. Però és una bona indicació de l'ambivalència que es viu actualment.

Per exemple, l'editorial MIT Press, de la prestigiosa universitat de Massachusetts, en un article sobre les polítiques de preservació de les grans editorials, explica que dóna permís a les biblioteques perquè facin còpies electròniques, en microfitxes i en paper de les revistes electròniques publicades per aquesta editorial!³

7. FACTORS AMENAÇADORS

Hi ha molts factors de risc que amenacen els documents digitals, i aquests han de ser considerats abans de poder desenvolupar una política coherent per a la conservació d'aquests documents. Les principals amenaces són:

La vida dels suports digitals

El National Media Lab d'Estats Units (www.nlm.org) va calcular que l'esperança de vida dels suports magnètics és de dos a trenta anys i la dels òptics, de vint-i-cinc a cent anys.⁴ Això vol dir que les cintes, els disquets i els CD-ROM quedaran inutilitzables per deterioració del mitjà en qüestió d'anys o dècades. Ara és urgent sobretot, dedicar un gran esforç per a rescatar les dades emmagatzemades en els primers suports magnètics, ja que s'acosten als trenta anys d'existència.

Els formats digitals

El món informàtic s'ha beneficiat de l'adopció d'estàndards com l'ASCII. De tota manera, el desenvolupament de formats estàndard oficials està perjudi-

3. Meyers, Barbara; Beebe, Linda. "Archiving: myriad views". *NFAIS newsletter*. Vol. 41, no. 7 (July 1999), p. 97-101.

4. Van Bogart, John W. "Long-term preservation of digital materials". *Paper presented at the National Preservation Office on Preservation and Digitisation: Principles, Practice and Policies*. University of York, 1996.

cat per l'evolució ràpida de la tecnologia i per les mateixes pressions del mercat, on els fabricants de programari volen afegir prestacions no normalitzades per tal de fer destacar el seu producte sobre els de la competència.

Així, s'ha arribat a la situació actual en què hi ha moltes normes, però encara hi ha més formats, la qual cosa vol dir poca normalització. Per tant, tot i que hi ha més concordança amb els formats –HTML, SGML, PDF, JPEG...–, la ràpida evolució d'aquests i la propagació d'altres, juntament amb la falta de normes oficials dificulta la decisió sobre quin format seria el més adient per a la preservació digital a llarg termini.

El programari

Molts dels lectors d'aquest article hauran viscut canvis de programari aquests últims anys. Seguint, per exemple, el cas del programari de tractament de text, l'autora al llarg de divuit anys ha fet servir els següents programes: Wang, PeachTree, Leading Edge, Multimate, WordStar, Works, WordPerfect i Word, amb canvis de versió en alguns d'ells. Els programes d'avui faciliten la conversió dels documents d'un programa al format d'un altre, però revisant les opcions de la versió actual de Word, es veu que solament permet la recuperació directa d'arxius de les últimes versions de WordPerfect i de Works. Això vol dir que els documents guardats en els altres formats s'han perdut, ja que no se'n va fer la migració puntual i contínua de les dades al llarg dels anys.

El maquinari

La seva evolució ha experimentat un ritme encara més accelerat que el del programari. Es postula que el cicle de vida dels equips informàtics és de tres anys. Molts usuaris s'han vist obligats a canviar de sistema, no perquè el seu ja no funcionés, sinó perquè no podia carregar-hi les noves aplicacions –per falta de memòria, velocitat, espai en disc, tipus de processador, etc. Alguns troben una amargant veritat en l'acudit, explicat quan es va introduir Windows 95, sobre el per què del nom “*Windows*”. Es deia que Bill Gates li havia posat aquest nom precisament perquè obligava els usuaris, amb cada versió nova, a llençar els seus equips “obsolets” per la finestra.

Tot sumant aquests perills, es constata que la preservació dels documents digitals requereix un tractament actiu i continu per a passar les dades a su-

ports, formats, programari i maquinari nous. És a dir, tot al contrari que els documents en suports tradicionals, que com menys es toquen millor aguanten el pas dels anys. És per això que urgeixen noves pautes i tècniques ja que les antigues, pensades per a documents impresos, no són adequades per a la informació guardada en suports digitals.

8. TÈCNiques DE PRESERVACIÓ DIGITAL

Actualment hi ha diverses tècniques utilitzades o proposades per a realitzar la preservació digital. A continuació es presenta un comentari de cada una d'elles:

Refrescament (*Refreshing*)

Representa una solució al problema de la deterioració dels suports digitals, i s'obté mitjançant la transferència de les dades d'un suport a un altre sense cap canvi de programari. La informació emmagatzemada en cintes magnètiques o disquets de fa deu anys pot allargar la vida mitjançant la seva transferència a suports nous. Per exemple, els National Archives dels Estats Units d'Amèrica tenen com a norma realitzar còpies dels fitxers en cintes magnètiques cada deu anys.⁵ De tota manera, és evident que aquest procés no ofereix cap solució a l'hora de protegir les dades contra els perills de l'obsolescència tecnològica i l'evolució dels formats i del programari.

Migració

Aquest procés representa la transferència periòdica de la informació creada o arxivada en un sistema informàtic a maquinari i/o programari més actualitzats; per exemple, la conversió d'un arxiu WordPerfect a Word, o la transferència de registres MARC des d'un sistema d'automatització a un altre de més nou. Encara que també requereix una atenció contínua i, a més a més, corre el perill que es perdin algunes dades juntament amb la seva funcionalitat, aquesta opció és probablement la més utilitzada actualment, per

5. O'Mahoney, Danel P. "Here today, gone tomorrow: what can be done to assure permanent public access to electronic government information?". *Advances in librarianship*. Vol. 22 (1998), p. 107-121.

falta d'alternatives més segures, però queden molts interrogants sobre com s'ha de fer, qui ho ha de fer, en quines plataformes, etc.

Emulació

Els partidaris d'aquest mètode postulen que s'ha de buscar una solució que garanteixi que els futurs sistemes informàtics tinguin la capacitat de fer funcionar les dades en el seu programari original. És a dir, un sistema nou que pugui recuperar i llegir un document de WordStar, conservant-hi les mateixes propietats i funcionalitat de l'entorn original. Jeff Rothenberg en el seu informe, *Avoiding Technological Quicksand* ["Com evitar les arenes movedisses tecnològiques"]⁶ argumenta que és l'única forma, ara per ara, teòricament capaç de garantir que es conservin l'aparença i el funcionament original del document de forma coherent, automàtica i homologable per diferents classes de documents. El gran inconvenient de l'emulació és que depèn del fet que futures generacions d'empreses informàtiques acceptin l'hipotètic compromís d'incorporar la capacitat de llegir els documents d'ara en els sistemes del futur.

Museus informàtics

Aquesta opció preveu el manteniment de "museus" de maquinari i programari antics –tots els models més còpies i peces de reparació– per tal de garantir la lectura de dades en el seu entorn original tal i com varen ser concebudes. De moment aquesta opció deixa sense contestar els interrogants de: qui guardarà i mantindrà aquests equips? com es garantirà que el seu funcionament sigui correcte? i, com s'integraran els nous suports d'emmagatzemament que s'hauran d'anar incorporant mitjançant el procés ineludible de refrescament?

9. EL ROL DE LES METADADES EN LA PRESERVACIÓ DIGITAL

Els factors esmentats fins ara se centren en l'aspecte purament tècnic del problema de la preservació digital. Però hi ha altres àrees que també demanen atenció per a poder desenvolupar sistemes capaços de garantir l'accés a do-

6. Rothenberg, Jeff. *Avoiding technological quicksand: finding a viable technical foundation for digital preservation*. Washington: Council on Library and Information Resources, 1999.

cuments digitals en el futur. Una d'aquestes àrees és la de la propietat intel·lectual, però per la complexitat de les qüestions legals la deixem fora de l'àmbit d'aquest article. Una altra àrea és la de les metadades, elements descriptius que seran necessaris per a identificar i recuperar els documents digitals. És a dir, no sols se n'ha de conservar el contingut sinó també els elements que permeten tenir-hi accés adequadament.

La preocupació sobre un futur accés garantit a documents no es limita solament al món tradicional de les biblioteques. Moltes agències governamentals d'arreu busquen la fórmula per a garantir que es podran identificar, localitzar, accedir i llegir documents tan importants per a la societat en el futur, com, per exemple, els produïts actualment amb els detalls sobre la localització i contingut dels dipòsits de material tòxic. En aquest cas concret, els productes químics enterrats sota el nostre sòl tindran una vida molt més llarga que la vida projectada per als suports on es conté la informació indispensable perquè les futures generacions sàpiguen on són i com s'han de tractar aquests dipòsits nocius.

Encara que la utilització de la paraula "metadades" és bastant nova en el nostre entorn, el concepte és molt conegut per les biblioteques. Per exemple, les fitxes de cartolina contien les "metadades" sobre els documents del fons de la biblioteca. És a dir, les fitxes contien informació sobre informació. Per què, doncs, ha despertat tant d'interès el concepte de metadada ara, si ja és una pràctica tradicional entre nosaltres? La pregunta té múltiples respostes, entre les quals: 1) les regles de catalogació utilitzades fins ara no preveuen alguns dels elements que faran falta en la descripció dels nous documents digitals; 2) el procés de catalogació tal com existeix ara és massa laboriós per la quantitat d'informació que s'està creant actualment; 3) totes les parts interessades s'han d'implicar en la definició dels elements bàsics de la descripció, ja que l'èxit d'una iniciativa tal dependrà de la col·laboració de tots els col·lectius que produeixen informació digital.

Un dels projectes més coneguts en aquest sentit és el del *Dublin Core*. Aquesta iniciativa va reunir –inicialment a la ciutat de Dublin, Ohio– experts de diferents camps i sectors per a arribar a una relació d'elements en comú per a la descripció de documents digitals. Formaven part de l'equip, experts de biblioteques, arxius, museus, empreses informàtiques, empreses fotogràfiques, etc. El resultat de les reunions va ser la definició de quinze punts que es van considerar necessaris per a la descripció dels materials (<http://purl.org/dc/documents/rec-dces-19990702.htm>).⁷ A partir d'aquesta llista bàsica, ca-

7. Barrueco, José Manuel; García Testal, Cristina. "Descripció de recursos en internet: el Dublin Core". *Information world en español (IWE)*. Vol. 6, núm. 11 (nov. 1997), p. 14-16.

da sector pot afegir-hi altres elements que siguin precisos pel seu ús especialitzat. Per exemple, les biblioteques podran fer un “*mapping*” de les dades del Dublin Core a un registre MARC on es completaran les dades exigides pel tractament bibliogràfic actual.

Ara s'està estenent aquest concepte per incloure uns elements bàsics per a la preservació, és a dir, uns termes per a descriure no solament els aspectes bibliogràfics, sinó també les característiques del seu estat digital. Per exemple, si en el fons d'una biblioteca es descobreix un disquet o una cinta sense cap referència, es podran identificar els documents que hi estan arxivats quant al programari amb el qual varen ser elaborats, les versions, els formats, etc.? Si no porten cap identificació, la resposta probablement és negativa. Malauradament, els documents no *identificats* en molts casos tampoc no són *identificables* i, per tant, són irrecuperables.

És per això que es considera tan important l'establiment de metadades per a la preservació. Però encara fa falta un consens per a la definició de termes normalitzats. A continuació es presenta una llista de les setze metadades que es consideren bàsiques per a la preservació proposades pel RLG (<http://www.rlg.org/preserv/presmeta.html>) que són una extensió dels elements originals del Dublin Core:

- Data
- Transcriptor
- Productor
- Aparell de captura
- Detalls de la captura
- Història dels canvis
- Clau de validació
- Encriptació
- Watermark*
- Resolució
- Compressió
- Font
- Color
- Gestió de color
- Barra de colors / escala de grisos
- Controls

Per a més informació sobre l'ús de metadades per a la preservació, es recomana l'informe preparat per Michael Day l'any 1998.⁸

10. INSTITUCIONS IMPLICADES

Qui hauria de responsabilitzar-se de la preservació digital? De fet, moltes institucions estan intentant trobar-hi una solució viable i, segurament, en el futur s'hi implicaran altres entitats que encara no s'hi han incorporat: col·lectius d'autors, editorials, biblioteques i arxius nacionals, consorcis de biblioteques, associacions professionals i científiques, distribuïdors d'informació, serveis de fonts secundàries, organismes públics a nivell nacional i internacional, etc.

Encara no se sap quin paper hi jugaran aquestes entitats, però és evident que la solució ha de passar per la col·laboració entre diferents tipus d'institucions, ja que la tasca requerirà més recursos dels que posseeix qualsevol institució individual.

Les entitats que assumeixen la responsabilitat de la preservació digital a llarg termini, a més a més de mantenir la infraestructura tècnica adequada per a garantir l'accés futur a la informació digitalitzada, també hauran de garantir l'autenticitat de les dades –que les dades no hagin estat canviades–, vetllar per la protecció dels drets intel·lectuals, limitar-hi l'accés només a usuaris autoritzats, mantenir les eines necessàries per a identificar i recuperar la informació, subministrar les metadades normalitzades que hauran d'acompanyar la informació, etc.

Com a exemples d'actuacions, als Estats Units d'Amèrica les associacions professionals com el Research Library Group (RLG) i el Council on Library and Information Resources (CLIR) han pres una iniciativa per a explorar les necessitats de les institucions i les possibles solucions. Han fet una crida conjunta per a la creació d'un sistema nacional que garanteixi la supervivència dels arxius digitals, basat en una responsabilitat distribuïda entre diferents centres certificats. El sistema tindria la responsabilitat, a més a més, de la certificació dels centres que servien com a arxius, i també es preveu la necessitat d'establir un mecanisme que permetria “rescatar” informació que estigués en risc de perdre's, traient-li la “potestat” als propietaris que no prenguessin les mesures necessàries per a la seva protecció.

El projecte Networked European Deposit Library (NEDLIB) (<http://www.konbib.nl/nedlib/>) pretén elaborar una infraestructura que contribuirà

8. Day, Michael. *Metadada for preservation*. (CEDARS Project Document AIW01) 1998. <<http://www.ukoln.ac.uk/metadada/cedars/AIE01.html>>

a la creació d'una biblioteca virtual europea de dipòsit. Té com a finalitat conservar les publicacions electròniques d'avui dia per a assegurar que siguin utilitzables en el futur. Els participants en aquest projecte europeu –entre els quals, les biblioteques nacionals d'Holanda, França, Portugal, Noruega, Alemanya i Suïssa– estan explorant àrees com:

- normes per a la creació d'una arquitectura genèrica;
- requeriments tècnics dels documents electrònics;
- controls d'accés als arxius digitals, i
- procediments més adequats per a la conservació.

Hi ha moltes iniciatives a nivell nacional i internacional que podrien interessar als lectors, però que queden fora de l'abast d'aquest article. Un recent document de la Comissió Europea, *Digital Preservation Guidelines*, pot ser un bon punt de partida per a descobrir alguns dels projectes internacionals que fan referència a aquest tema.⁹

11. CONCLUSIÓ

Quan s'enderroquen cases velles per a construir, per exemple, l'edifici d'uns grans magatzems, és molt difícil al cap de pocs anys recordar com era aquell barri, si no és que abans s'ha captat amb fotos. De la mateixa manera, serà molt difícil per als futurs historiadors reconstruir el *paisatge digital* de la nostra època si no es desenvolupen els mitjans per a conservar els documents digitals o, en el cas de la informació en contínua evolució, de captar i preservar “imatges” de com han estat aquests recursos en algun moment històric determinat.

Ens sembla que cal garantir la conservació del primer número d'una revista electrònica, d'un diari virtual del moviment “okupa” o de la pàgina web d'una institució, tots ells produïts durant els anys noranta? A qui pot interessar tot això? Probablement, en termes relatius, a poques persones més enllà de les que són responsables de la preservació de la memòria social i cultural. Però podem endevinar el gran interès que tindran els futurs investigadors que valoraran els sistemes documentals de finals del segle XX, de la mateixa manera que els historiadors d'avui dia aprecien els recursos conservats fins ara que els permeten conèixer la vida dels nostres avantpassats.

9. Fresko, Marc; Tombs, Kenneth. *Digital preservation guidelines: the state of the art in libraries, museums and archives*. Luxembourg: European Commission, DGXIII, 1998.

Resumint: el repte de trobar la solució per a garantir la preservació de materials digitals a llarg termini l'han d'assumir els organismes nacionals i internacionals encarregats de la política bibliotecària i d'arxiu, però la implementació de l'eventual solució estarà directament a les mans dels responsables de les biblioteques i dels arxius.

El mercat de la revista científica digital – 1999

Núria Gallart Marsillas

RESUM: La revista científica es troba en ple procés de transformació a causa de la irrupció de les noves tecnologies de la informació i de la comunicació. En aquest article es dona un cop d'ull a diferents models de comercialització i de tarifació disponibles durant l'any 1999. A continuació es fa un repàs dels diferents tipus de productors i subministradors de revistes científiques digitals.

1. INTRODUCCIÓ

La revista científica digital ja és aquí. De les primeres provatures portades a terme per societats científiques o institucions acadèmiques i els projectes en què participaven prudentment grans editorials, ja hem arribat a una oferta que podem començar a considerar sòlida quant a nombre de títols.

Amb diferències, trontollant, imitant, fent propostes i refent-les quan no quallen en el mercat, bona part de les editorials que publiquen revista científica ja disposen com a mínim de la versió electrònica en algun format gràfic i, de vegades, d'una versió digital amb variants i aportacions veritablement innovadores des del punt de vista de l'edició.

Aconseguir estar en el mercat de l'edició electrònica no és únicament una qüestió de prestigi, sinó la necessitat de no perdre el mercat conquerit amb molts esforços. Els lectors, usuaris i autors, que són tots la mateixa comunitat, especialment en determinades àrees científiques més evolucionades tecnològicament, estan exigint dels editors dels títols afavorits amb llurs contribucions que estiguin presents en aquest nou sistema de distribució de la informació. Els models de comercialització emergents podrien fàcilment penalitzar i eliminar aquells títols que no es posessin al dia tecnològicament amb la necessària celeritat.

Els motius són clars: la revista digital permet eliminar barreres d'espai i de temps. Permet oferir serveis 24 x 7, és a dir, dia i nit durant tot l'any. Permet, teòricament, distribuir la informació més ràpidament. Permet afegir-hi

noves capacitats hipertext i multimèdia que, aprofitant l'eliminació de la barrera física del paper, incrementin la quantitat i la qualitat dels continguts.

Però aquest canvi en un producte establert de temps i amb un mercat ben definit, no ve sense trastorns. És un canvi prou profund per trastocar tot aquest mercat, tant per les innovacions del producte i dels sistemes de subministrament, com per les inversions necessàries per a portar-lo a terme i les expectatives obertes d'increments de beneficis. Això provoca així mateix un qüestionament general del paper a jugar per cadascun dels actors tradicionals en la cadena de producció i distribució de la revista científica.

Siguem realistes també: la revista científica no és un mercat de gran abast quan es compara amb el sector editorial general o més àmpliament amb el sector de la comunicació a l'engròs. Tot i els beneficis que genera i que atrauen inversions de poderoses empreses d'aquests sectors, la revista científica, adreçada a un mercat limitat, acadèmic i corporatiu especialitzat, no determinarà les regles del joc de l'edició electrònica o del comerç electrònic.

2. MODELS DE COMERCIALIZACIÓ

2.1. Servei propi

És l'aposta dels productors per a mantenir el control de la distribució del seu producte fins a l'usuari final o el comprador al detall. Això implica organitzar una col·lecció digital amb tota la infraestructura tècnica, l'exigència d'actualització permanent, un bon nivell de servei 24 x 7, incloent-hi l'atenció a un públic mundialment repartit i un sistema d'identificació i autorització de gran complexitat per les diferents modalitats de llicències.

Exemples de serveis: ScienceDirect, Kluwer Online, Wiley InterScience, Ideal, Link, Synergy, Emerald.

El sistema d'autorització de l'accés ha variat enormement des dels primers intents seriosos de comercialització d'aquests productes a nivell institucional mitjançant distribució de combinacions de nom d'usuari i paraula de pas institucional, que no garantia de cap manera la distribució autoritzada, a combinacions nom d'usuari i paraula de pas més control d'adreça IP o DNS, a distribució de noms d'usuari i paraula de pas institucional més nom d'usuari i paraula de pas individual, a únicament control d'adreça IP per institució o per departament. La tendència és al control adreça IP que té l'avantatge clar de la facilitat en la definició per part del venedor i del client, però que com

a contrapartida limita l'accés a una localització física determinada, reduint significativament els beneficis del format digital.

2.2. Llicència de distribució

Algunes grans editorials, tot i haver creat llur propi servei, ofereixen també la possibilitat a altres distribuïdors d'integrar en les ofertes les revistes del seu fons. És l'estratègia que ha seguit fins ara Kluwer Academic Press que alhora que anava desenvolupant el servei Kluwer Online, no ha tingut inconvenient que els seus títols estiguessin presents en els serveis SwetsNet, Ebsco Online i OCLC ECO. No ha estat així amb Elsevier Science, que s'ha negat repetidament a arribar a cap acord amb distribuïdors, malgrat les pressions rebudes per part d'aquests, de llurs clients i dels usuaris finals que veuen com les col·leccions que se'ls ofereixen sempre són coixes en un sentit o altre.

Editorials mitjanes o petites i societats científiques que no s'atreveixen a invertir en la creació d'un servei propi opten per concedir llicències de distribució a diversos intermediaris, els quals d'aquesta manera poden anar creant conjunts significatius dins de les diferents àrees de coneixement. Són estratègies que permeten a l'editor desenvolupar el sistema de producció digital i ser present en el mercat eximint-lo tanmateix de fer les inversions corresponents al servei de distribució a la menuda.

Exemples: Blackwell Publishers, Sage.

També els tradicionals productors de bases de dades en línia han hagut de posar-se al dia i reconvertir-se a marxes forçades en intermediaris capaços de proporcionar accés al text complet, no únicament en forma de resums o text empobrit sinó amb totes les capacitats dels formats gràfics. Això, quan no els ha adquirit directament un dels grans grups de la comunicació per a ajuntar-los amb altres editorials i muntar un servei propi del grup. No debades els lligams entre bases de dades referencials de prestigi consolidat i el text complet dels articles és la clau de volta d'un bon servei.

2.3. Llicència i venda d'ús institucional i corporatiu

Existeix també la possibilitat de comprar revistes digitals per a formar-ne col·leccions pròpies, en dues modalitats clarament diferenciades.

La que ofereixen les empreses d'edició digital, com ara Ovid, Ebsco o SilverPlatter, que juntament amb bases de dades comercialitzades per a emmagatzematge local afegeixen un nombre de títols en format ASCII i, fins i tot, possibilitat d'enllaç al servei remot amb formats gràfics

I la de les editorials Elsevier Science, amb el seu programa ScienceDirectOnsite i la de Kluwer Academic Press, amb el seu WebDoc, que permet adquirir els fitxers i les descripcions bibliogràfiques dels articles i gestionar-los amb un sistema local d'elecció del client.

Consortis, universitats i empreses estan usant aquest últim sistema que posa al seu abast el control total sobre el servei que ofereixen a llurs comunitats. Posem com exemples els casos d'OhioLink o el de la mateixa Universitat Autònoma de Barcelona en un nivell molt més modest.

2.4. Llicència d'ús personal

És l'opció preferida per editorials de revistes científiques de grans tirades que volen oferir un bon servei, modern i actualitzat, a llurs subscriptors i alhora temen perdre la clientela si accepten donar accés institucional, tal com els reclamen les biblioteques.

Science, *The New England Journal of Medicine*, *The Economist*, *Chronicle of Higher Education* o *Nature* en són exemples clars.

També disponible aquest model en totes les editorials amb servei propi.

3. TARIFACIÓ

3.1. Personal o institucional

Continuant una pràctica ja ben establerta, bona part de les revistes científiques tenen preus de subscripció força diferents per a casos individuals i per a biblioteques; és a dir, reconeixen l'ús col·lectiu que és la raó de ser d'una biblioteca o d'una subscripció corporativa i, en conseqüència, en demanen un preu més elevat. El pas d'aquest reconeixement d'ús col·lectiu al format digital sembla, però, que costi moltíssim a certes editorials, sobretot a aquelles que tenen una major base de subscripcions individuals.

Les editorials saben que un determinat nombre de subscriptors personals tenen accés potencial a llurs revistes en les biblioteques de l'organització a la qual pertanyen i, tanmateix, prefereixen disposar d'una còpia personal, a l'abast de la mà en el propi despatx o lloc de treball i estudi. Els mecanismes de circuit

intern de revistes, de préstec temporal o de fotocòpies per comanda no substitueixen plenament la disponibilitat de l'exemplar en el moment desitjat.

El format digital i en línia canvia el context radicalment i permet a la biblioteca, centre de documentació o administrador de la subscripció donar el seu servei dia i nit, i a domicili, és a dir, en el lloc de treball. Permet doncs, eliminar els inconvenients de la localització física del document i, per tant, anul·lar l'avantatge fonamental de la subscripció personal.

Hi ha també editorials que només admeten tractes amb consorcis, de manera que poden estalviar en tràmits i negociacions, abastar un mercat més ampli del que els era natural fins al moment i potenciar la compra de paquets indistints de totes llurs publicacions, fent alhora bona publicitat de títols de venda més reduïda.

3.2. Preu lligat a la versió en paper

És el sistema imposat per la majoria dels editors fins a l'any 1999. Només ofereixen accés, local o remot a llurs publicacions periòdiques digitals si el subscriptor ho és alhora de la versió en paper. És el temor al trencament sobtat i anàrquic del negoci que ara com ara està basat en l'edició en paper.

El preu, tot i estar lligat a la subscripció en paper, pot ser un recàrrec extra sobre aquesta, amb variacions entre el 5% i el 40%, amb predomini del 15%. Aquest recàrrec que correspondria als costos addicionals de l'editorial en les inversions per a poder oferir un servei de distribució digital, no és admès fàcilment per part de l'usuari que ja considera generalment que està pagant prou i potser massa, en tot cas al límit del seu pressupost per un producte que té en una versió tradicional i establerta.

Això, afegit als errors i deficiències de tot sistema i servei que s'està muntant, fa que la introducció del producte estigui costant prou perquè les editorials hagin de revisar al cap d'un temps de començar a oferir el servei la seva política de preus, cap a la baixa o retirant totalment el recàrrec fins que l'ús s'hagi consolidat suficientment.

Alguns intents d'incorporar el cost del desenvolupament del servei digital obertament sobre el preu de la subscripció en paper, oferint per defecte el CD-ROM i l'accés, però encarint el preu total anualment en valors del 20% al 30%, no han estat gens ben acceptats per una part dels subscriptors que, de vegades, ni tan sols comptaven amb la infraestructura necessària per a poder gaudir dels avantatges addicionals de l'accés remot i, en canvi, veien com el preu de subscripció s'incrementava en proporcions exasperants. Part d'aquests subscriptors han arribat fins i tot a portar a la pràctica cancel·lacions massives d'aquests productes.

3.3. Preu independent de la versió en paper

Algunes editorials ofereixen subscripcions únicament digitals amb grans diferències de criteri. Mentre que unes decideixen que digital vol dir valor afegit i n'incrementen el preu sobre la subscripció normal, d'altres admeten que hi ha un estalvi en el cost d'impressió i distribució d'exemplars paper i en fan un descompte. En tot cas, uns i altres es basen en el preu establert per a la subscripció en paper per a fer el càlcul del que un subscriptor estarà disposat a pagar pel seu producte i del valor que li dona el mercat al qual es dirigeix.

Es dona el cas de les editorials que només volen tractar amb consorcis venent-los accés a paquets i que basen el preu en les subscripcions impreses actuals dels participants en el consorci i a partir d'aquí ofereixen descomptes per baixes en paper. El model és prou complicat per a fer-lo intel·ligible ja que incorpora, a més, recàrrecs per fons històrics.

4. ELS PROVEÏDORS: PRODUCTORS I DISTRIBUÏDORS

Podem dir que el món de l'edició de revistes científiques i acadèmiques està trasbalsat. Els autors exigeixen cada cop més, que s'acceptin més manuscrits, que es publiqui digitalment; els clients, bàsicament les biblioteques, exigeixen també les innovacions, però volen parar l'espiral de preus que ja no poden suportar; els agents de subscripció volen mantenir el seu paper d'intermediaris, ampliant-lo al de gestors de col·leccions digitals; i les editorials veuen perillar el bon negoci tradicional sense tenir gaire clar el nou negoci digital. Temps adobat per a nousvinguts que sàpiguen afrontar correctament la situació.

Es farà un recorregut sumari, gens exhaustiu, per les grans tipologies de productors i distribuïdors de revistes digitals i de serveis de col·leccions digitals.

4.1. Editorials comercials de gran envergadura

La primera tipologia correspon a les editorials més importants en nombre de títols i volum de vendes en el sector de l'edició impresa. Dominen una part molt àmplia dels continguts i tenen un negoci que en altres temps s'hauria considerat ben assentat. Però han començat a prendre posicions en el nou entorn digital, i es distingeixen perquè assumeixen la creació de serveis propis.

Elsevier Science

Forma part del grup editorial Reed-Elsevier, i integra prestigiosos segells editorials en el món de l'edició científica com ara Pergamon, Excerpta Medica i North-Holland. Va ser pionera en provar models de comercialització de les seves revistes en format electrònic. El projecte TULIP forma part dels clàssics a recordar en la curta història de la revista digital.

L'any 1999 disposa de servei propi, anomenat ScienceDirect, d'un programa de venda per a gestionar localment els articles, ScienceDirectOnsite i, fins i tot, d'una sèrie de títols amb accés dels últims nou mesos per als subscriptors i provatures diverses per acord amb alguna societat científica. El seu fons, d'uns 1.200 títols, li permet oferir de tot i en abundància. Tanmateix s'ha negat durant anys a facilitar els seus continguts a través d'intermediaris com els agents de subscripció, cosa que li ha valgut agres crítiques.

Elsevier Science està fent molts esforços per lligar la seva enorme quantitat de documents primaris amb bases de dades referencials de prestigi reconegut com Embase o les de Beilstein, així com en controlar els "portals" o "clubs" temàtics especialitzats de preferència per als investigadors, per la qual cosa va adquirir BioMedNet i Engineering Village.

Kluwer Academic Publishers

Ofereix al voltant de 400 títols a KluwerOnline. També disponibles a través de gairebé tots els intermediaris: SwetsNet, Ebsco Online i OCLC ECO. Servei de venda per gestió local: WebDoc. Forma part del grup Wolters Kluwer, el qual en els darrers anys ha adquirit diverses editorials de l'àrea mèdica i l'empresa de programari i d'edició electrònica, Ovid.

John Wiley & Sons

El seu servei Wiley InterScience es va posar en marxa experimentalment oferint accés gratuït i individual. El 1999 se'n restringeix l'accés als subscriptors, incloent-hi els institucionals, però es reclama identificació individual per a poder accedir-hi, amb totes les molèsties que això comporta. Aquesta exigència desapareix el setembre de 1999.

Springer Verlag

LINK, el servei de l'editorial que recentment ha adquirit el grup Bertelsmann. Springer, es caracteritza perquè es nega a passar la gestió dels seus articles digitals a cap mena de gestor, ja sigui intermediari, com un agent de subscripció o ja sigui una biblioteca. Arriba a acords per a usar les dades bibliogràfiques però mai el document final. Vol controlar-ne l'ús exhaustivament, fins al punt d'impedir-ne els accessos via proxy.

Academic Press

Adquirida per Harcourt & Brace, Academic Press ha sabut comercialitzar el seu servei IDEAL a base de tractar amb els diversos consorcis que volien oferir accés a documents electrònics en un termini curt i que posseïen recursos externs per a portar-ho a terme. Els termes del seus contractes són tan enrevessats que si un vol, pot arribar a creure que encara li fan descomptes, sempre, és clar, que els diners no surtin de la pròpia butxaca. Ofereix uns 174 títols.

4.2. Editorials comercials mitjanes

Editorials d'abast més reduït o en sectors que no mouen tants diners, com és l'àmbit de les humanitats i les ciències socials. S'hi detecten estratègies diverses, però continuen donant-se molts casos de serveis propis.

Blackwell Publishers

Editorial dedicada a humanitats i ciències socials. Servei únicament a través d'intermediaris, amb algunes excepcions.

Blackwell Science i Munksgaard

Aquestes dues editorials han format aliança per tal d'oferir un servei conjunt anomenat Synergy. Blackwell Science permet subscriure's només a la versió electrònica de la revista amb un descompte.

MCB University Press

Ofereix més de 100 títols a través del seu servei Emerald. Accés inclòs en el preu de la subscripció impresa juntament amb una còpia en CD-ROM. També permet la subscripció a paquets temàtics i subscripció independent de l'imprès.

Oxford University Press

El cas d'aquesta editorial pot marcar una línia que segueixin d'altres. Tenia un servei propi i l'està desmuntant per a integrar-se en el conjunt de producció i servei oferts per HighWire Press.

4.3. Societats científiques

Les més potents econòmicament han muntat llurs propis serveis. D'altres han contractat la producció i el servei d'empreses com HighWire Press o d'alguna societat científica amb servei propi. Moltes, que editen a través d'editorials comercials, han exigít a aquestes que en produïssin els fitxers i n'oferissin el servei.

American Chemical Society

La societat que és responsable del Chemical Abstracts té un servei propi, ChemPort, que inclou els 28 títols editats per ella. L'any 1997 l'ACS demanava un recàrrec del 90% sobre el preu de subscripció institucional per a donar accés a un campus. El 1999, tenen una varietat d'opcions d'accés i de preus, amb un recàrrec de llicència de campus del 25%. De cara a l'any 2000, l'anuncien reduït al 15%.

Institute of Physics

Ofereix servei propi i s'ha convertit en intermediari per INSPEC, que enllaça amb les seves revistes.

American Mathematical Society

Ofereixen el servei complet de la seva base de dades MathSci i les seves revistes, amb “*mirror*” a Europa per tal d’evitar problemes de comunicacions.

4.4. Empreses d’edició digital

Són els nouvinguts del món de l’edició de revistes científiques. Ofereixen la producció del document en format digital i també el servei de distribució. Aconsellen i orienten les petites empreses i les societats científiques per tal d’introduir-se en l’entorn digital. També hi ha els establerts prèviament, com ara Ovid o Ebsco, que ja tenien experiència en edició en format ASCII i en venda de paquets temàtics.

HighWire Press

Stanford University Libraries. És el servei d’edició digital creat a partir d’un projecte de les biblioteques en treball conjunt amb tècnics informàtics i amb científics de la Universitat de Stanford. Creat l’any 1995, ha anat creixent i consolidant-se de tal manera que el juliol de 1999 produeix 136 revistes, entre les quals es troben títols de gran impacte com *Science*, *Journal of Biological Chemistry* i *Proceedings of the National Academy of Science*. L’editorial Oxford University Press ha decidit traspasar-li la producció dels seus títols.

És característica de HighWire Press la doble edició en format HTML i en PDF. L’edició hipertextual està completament enllaçada d’uns articles amb els altres i d’una revista a l’altra. Hi ha també enllaços des del Medline de PubMed, des del web of Science d’ISI i des de BioMedNet. Atraient una munió de potents societats científiques americanes, s’ha aconseguit crear un conjunt de gran qualitat, especialitzat en ciències de la salut.

Els preus d’accés depenen de la societat editora, i n’hi ha una gran varietat. L’activació i l’administració de les subscripcions per part de la institució subscriptora és molt fàcil i a finals de 1999 comença a ser possible fins i tot obtenir estadístiques d’ús dels títols.

OJPS

Online Journal Publishing Service és el desenvolupament d’aquestes segles que donen cobertura al servei d’edició digital de l’American Institute of Phy-

sics. Inclou els seus propis títols i els d'algunes altres societats científiques americanes. Pretén convertir-se en el lloc de referència per a les revistes de l'àrea de la física. Publica en formats HTML, PDF i PS. Enllaços amb el Web of Science de ISI. Ven els articles individualment amb targeta de crèdit. Cada editorial manté la seva pròpia política de preus.

SCIELO

Scientific Electronic Library Online. És una iniciativa que cal destacar en els països sud-americans. Inicialment al Brasil, Scielo es va ampliant a Xile i a d'altres països de l'àrea i ofereix la producció digital i el servei de distribució en línia a les societats científiques d'aquests països.

CatchWord

És l'empresa que s'ha atrevit a publicar en un format alternatiu propi, el RealPage. Tot i distribuir gratuïtament el visualitzador i disposar d'una sèrie de servidors duplicats per a evitar problemes de comunicacions, anunciava durant 1999 que el seu servei també oferiria el format predominant PDF. Dóna serveis d'edició i distribució a un conjunt d'editorials mitjanes i petites, preferentment britàniques.

Adonis

Adquirida pel grup Reed-Elsevier, té el seu origen en el projecte pioner dels anys vuitanta per editar electrònicament en suport CD-ROM. Va aconseguir agrupar una àmplia base d'editorials i caldrà veure si serà capaç de mantenir-la durant gaire temps. Incideix en el camp mèdic.

OVID

L'empresa fou adquirida pel grup Wolters Kluwer, que aconseguia així un element tecnològic de prestigi reconegut. Especialitzat en el sector mèdic i distribuïdor de bases de dades alhora que productor dels documents en format electrònic, ofereix paquets temàtics per a instal·lació local i també accés al servei remot Journals@Ovid.

SilverPlatter Information

És una de les empreses més populars de publicació electrònica de bases de dades referencials en CD-ROM i en disc dur, incloent-hi alguns títols en text complet. Intenta fer front al repte de l'explosió de la revista científica digital a través de productes com SilverLinker que permet enllaçar directament de la base de dades especialitzada d'ús consolidat al text complet en el servei de l'editor.

4.5. Serveis de distribució

Són serveis que requereixen l'acord previ de les editorials productores dels continguts, acord que pot resultar molt laboriós d'aconseguir. Donen lloc a col·leccions digitals amb les dades bibliogràfiques gestionades directament pel servei i una part dels documents a text complet també. Una bona part dels documents es manté en els servidors de les editorials i només se'n gestiona l'enllaç. Poden ser la solució a la manca de capacitat tècnica de determinades biblioteques o institucions per a muntar llurs pròpies col·leccions digitals.

Els agents de subscripció veuen en la creació de col·leccions digitals pròpies un servei a oferir a llurs clients habituals per tal que aquests no caiguin en la temptació de tornar a fer tractes directes amb les editorials i també com a futur negoci addicional. Al mateix temps els productors de bases de dades referencials veuen perillar el seu negoci si el buidatge d'articles de revista queda fet a través de les noves col·leccions i saben que cal enllaçar la referència amb el text complet del document. I, finalment, altres iniciatives han sorgit per a crear "clubs" temàtics en àmbits com la biomedicina, la química o l'enginyeria on els investigadors poden establir contactes, subscriure serveis d'alerta i trobar, en teoria, tot el que fa referència al seu àmbit temàtic.

Ebsco Online

És el servei de l'empresa Ebsco Information Services que s'ha posat en funcionament durant 1999. S'ofereix gratuïtament als clients d'Ebsco com a agent de subscripció. Localitzat als EUA.

SwetsNet

Servei de Swets & Zeitlinger. Funciona des de fa uns anys i té tarifes per a accedir-hi. Localitzat a Holanda.

OCLC Electronic Collections Online

Comercialitzat com l'únic servei que garanteix la conservació i assegura la possibilitat d'accedir als fitxers electrònics en un futur a través de les necessàries migracions. Enllaçat amb FirstSearch, la base de dades bibliogràfica global d'OCLC. Fins a l'any 1999 es demanava una certa quantitat pel servei. Localitzat als EUA.

IngentaJournals

L'empresa Ingenta va ser creada l'any 1998 a partir de l'experiència del servei BIDS (Bath Information Data Systems). Dóna servei primordialment a tota la comunitat acadèmica britànica però té ambicions de convertir-se en un "portal per a l'investigador". De moment l'accés al servei és gratuït. Localitzat al Regne Unit.

ISI Web of Science

L'Institute for Scientific Information fou adquirit per Thomson Business Information. Els seus *Citation Index* i *Current Contents* són recursos d'alta qualitat, preu elevat i gran prestigi entre els investigadors. L'empresa ha creat un servei propi que enllaça amb els serveis de diferents editorials. Continua destacant pel seu preu astronòmic.

BioMedNet

Adquirit pel grup Reed-Elsevier és un exponent dels nous "clubs" temàtics, totalment adaptats a l'entorn d'Internet. Dedicat a la biomedicina, s'adreça a l'investigador que s'hi ha de registrar personalment per a poder gaudir dels avantatges de la comunitat BioMedNet. Ofereix serveis de venda al detall, entre molts altres de gratuïts. La inscripció és gratuïta. Enllaça amb serveis d'altres editorials.

4.6. Autors, revistes i institucions aïlladament

Només dos exemples:

Science

Publicada per American Association for the Advancement of Science, té un model complicat i car de comercialització de la seva edició digital, volgudament diferent de l'edició impresa o de l'edició que pot oferir un servei com Ovid. Dóna accés als seus subscriptors individuals, però fins a l'any 1999 només admet donar d'alta accessos per màquines concretes situades en les biblioteques. S'anuncia per l'any 2000 la possibilitat d'adquirir llicències de campus.

Nature

Fins a l'any 1998 només admetia accés en línia dels subscriptors personals. Durant 1999 ha facilitat noms d'usuari – paraula de pas a les subscripcions institucionals, sense càrrec com a prova per determinar l'impacte i establir el preu de cara al 2000.

5. BIBLIOGRAFIA

Per tal de seguir una mica l'evolució d'aquest mercat incipient, es recomanen les següents aportacions provinents de diferents països i fetes en diferents moments:

Chartron, Ghislane; Marandin, Clarisse. "La presse scientifique électronique". A: *Bulletin des bibliothèques de France*, t. 43, n. 3, 1998, p. 28-40. I les actualitzacions de dades i informes disponibles a <<http://www.ccr.jussieu.fr/urfist/presse/offre/>> [Visitat: 23-11-1999].

Hitchcock, Steve; Carr, Leslie; Hall, Wendy. *A survey of STM online journals 1990-95: the calm before the storm*. <<http://journals.ecs.soton.ac.uk/survey/survey.html>> [Visitat: 23-11-1999]

Machovec, George. *Electronic Journal Market Overview – 1997*. <<http://www.coalliance.org/reports/ejournal.htm>> [Visitat: 23-11-1999]

La base de dades i servei de sumaris a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona

Lluïsa Núñez

RESUM: *Es presenta el servei de sumaris de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Els usuaris del servei poden consultar, a través de la web de la biblioteca, els sumaris de les revistes subscriïdes i rebre els que desitgin per correu electrònic. El servei permet racionalitzar la inversió en subscripcions i mantenir l'usuari puntualment informat.*

Aquest any la Biblioteca de la Universitat de Barcelona (BUB) ha invertit en subscripcions a revistes més del 85% del pressupost total per a comprar material bibliogràfic, bastant més del que es calcula correcte, fins i tot per a una col·lecció universitària. Durant els darrers vint anys el cost de la informació científica ha augmentat continuadament, però els pressupostos no, i això està afectant el creixement i la renovació de les col·leccions de monografies i altres materials, i el propi creixement en títols nous de la col·lecció de revistes.

Mentrestant creix i es diversifica l'oferta de productes d'informació en totes les àrees de coneixement, i naturalment la demanda: es creen nous ensenyaments i noves línies de recerca, els recursos s'usen més i en entorns més multidisciplinaris. Òbviament el fet de tenir el 85% del pressupost *captiu* de les fórmules de subscripció anual no millora la flexibilitat ni la capacitat de maniobra que ens cal als bibliotecaris per a satisfer aquestes demandes, i es comença a parlar d'*insostenibilitat* de les col·leccions, almenys tal com les concebíem fins ara.

Una de les línies d'acció aprovades per al període 1999-2002 consisteix a racionalitzar la inversió en subscripcions. Esperem reconduir aquesta situació a proporcions més correctes si accedim a les versions digitals de les revistes i eliminem així títols de paper duplicats als campus, si compartim recursos consorciadament i si tendim a utilitzar més els serveis d'obtenció d'articles que les subscripcions a revistes.

Lluïsa Núñez. Biblioteca de la Universitat de Barcelona
Article rebut el desembre de 1999

L'altra línia d'acció consisteix en l'explotació dels recursos d'informació que ens costen més cars: potenciar l'ús de les publicacions electròniques per a la recerca i la docència, enllaçar dels registres de les bases de dades als articles de revista a text complet i elaborar un producte i un servei de sumaris.

Els serveis de sumaris han estat tradicionalment presents a les biblioteques com una de les formes més immediates d'accedir als continguts de les revistes científiques, des dels butlletins de sumaris elaborats pels bibliotecaris a bases de fotocòpies i d'acord amb uns perfils temàtics, als butlletins setmanals del *Current Contents* que després van sortir en disquet i ara són una de les bases de dades més consultades –i més cares– del ISI.¹ I des de l'arribada d'Internet els editors publiquen puntualment els sumaris de les seves publicacions, com una forma d'anunciar-ne els continguts.

La idea d'utilitzar les tecnologies de reconeixement òptic de caràcters ja se'ls va acudir fa anys a les agències de subscripcions. Quan reben les revistes subscrietes pels seus clients, abans de reenviar-les n'escanegen les taules de continguts i alimenten una base de dades que els clients poden consultar per Internet o descarregar en formats importables.

EL PRODUCTE

La BUB compra aquests sumaris a l'agència de subscripcions en format de text delimitat i els importa a una base de dades desenvolupada a la biblioteca, en la primera fase (1997) sobre Unix i una aplicació de lliure distribució i en la segona (1999) sobre MS-Access i IIS, consultable per tant via web. Importem només els sumaris de les revistes a què estem subscriptes, les que els usuaris saben que trobaran a la biblioteca, al prestatge si són impreses o a la intranet si són digitals.

Però com que no totes les subscripcions es gestionen a través de l'agència, ni l'agència processa els sumaris de totes les revistes que gestiona, prop d'un miler de títols, entre els quals totes les revistes locals i moltes subscripcions que s'obtenen directament de l'editor, quedarien exclosos del producte.

Aquest miler de títols es processa a la biblioteca tal com descrivim més avall. I el conjunt forma la base de dades de sumaris, que per exigències del contracte només és consultable a la intranet, però que és molt similar a la que manté el Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC) – que es va crear mesos després amb el mateix format i aplicació, un programa de lliure distribució per a publicació de bases de dades al web.

1. Institute for Scientific Information, <http://www.isinet.com>

UBWeb
Biblioteca

Sumaris de publicacions periòdiques

La base de dades conté actualment **49502** sumaris de **4331** revistes.

Recordem que els professors de la UB poden obtenir, de forma gratuïta, fotocòpies d'articles de revistes que no es troben a la seva secció de la BUB.

Entreu el títol o paraules del títol de la revista:

El títol ha de tenir alguns d'aquests paraules o grups de caràcters
 El títol ha de tenir totes aquestes paraules o grups de caràcters
 El títol comença per aquesta paraula

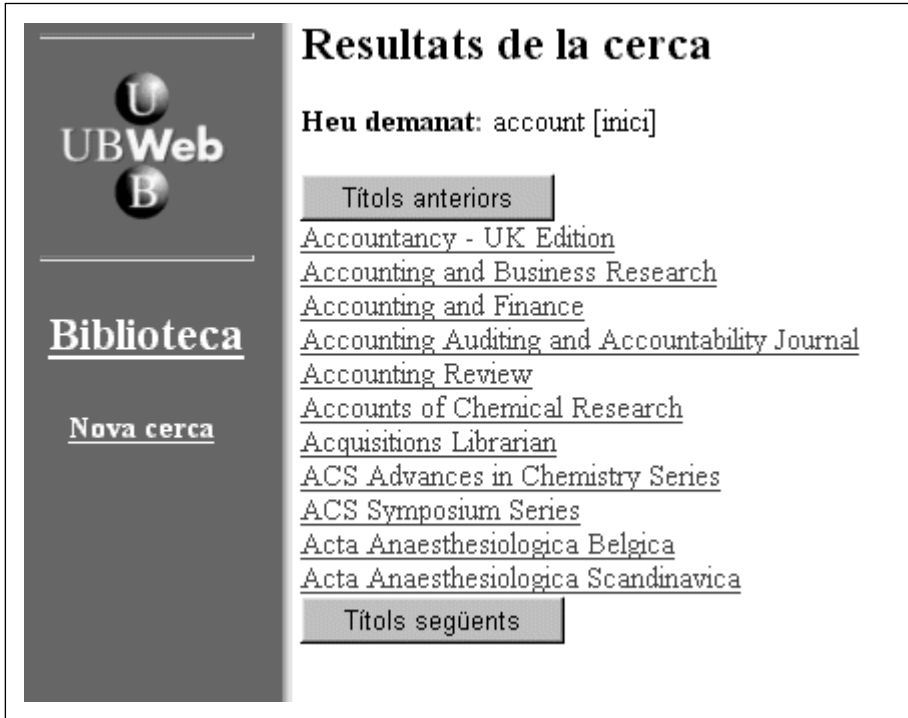
Buscar

Pantalla de cerca

Els usuaris accedeixen via web a una pantalla de cerca on poden introduir paraules del títol o bé fullejar l'índex. Els usuaris registrats al servei de sumaris reben per correu electrònic els sumaris elegits, en un format molt similar al que es genera per pantalla, cada cop que aquests s'actualitzen a la base de dades. D'aquesta manera un usuari pot mantenir-se puntualment² informat de tot el que es publica a les revistes del seu camp d'interès, i alhora descobrir punts de contacte amb altres disciplines. Com ens escrivia un usuari: “...no sabíem que la universitat disposava de tantes revistes interessants, a part de les estrictament dedicades a la nostra especialitat.” I un altre: “No us imagineu com de senzilla s'ha tornat la nostra vida amb les noves eines per localitzar articles de revistes”.

A la BUB ens agrada dir que, de tots els productes i serveis de la biblioteca, aquest és el que ens costa menys esforç i el que dona millors resultats, en satisfacció dels usuaris i en augment de l'ús de la col·lecció de revistes. De les tasques de control de les publicacions periòdiques segurament aquesta és la més rendible, ja que avisa l'usuari interessat que la revista ha arribat, i li mostra els continguts. Alhora actua com una base de dades de tots els articles disponibles a la Biblioteca i permet difondre l'existència de publicacions a totes les àrees d'interès.

2. Més puntualment pel que fa als sumaris escanejats a la biblioteca, no tant, o amb no tantes garanties, pels que s'importen de l'agència de subscripcions

UBWeb
Biblioteca
[Nova cerca](#)

Resultats de la cerca

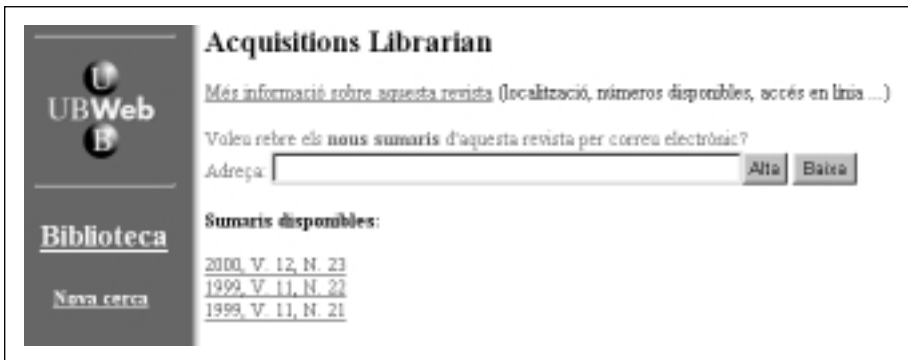
Heu demanat: account [inici]

Títols anteriors

- [Accountancy - UK Edition](#)
- [Accounting and Business Research](#)
- [Accounting and Finance](#)
- [Accounting Auditing and Accountability Journal](#)
- [Accounting Review](#)
- [Accounts of Chemical Research](#)
- [Acquisitions Librarian](#)
- [ACS Advances in Chemistry Series](#)
- [ACS Symposium Series](#)
- [Acta Anaesthesiologica Belgica](#)
- [Acta Anaesthesiologica Scandinavica](#)

Títols següents

Índex de títols

UBWeb
Biblioteca
[Nova cerca](#)

Acquisitions Librarian

[Més informació sobre aquesta revista \(localització, números disponibles, accés en línia ...\)](#)

Voleu rebre els nous sumaris d'aquesta revista per correu electrònic?

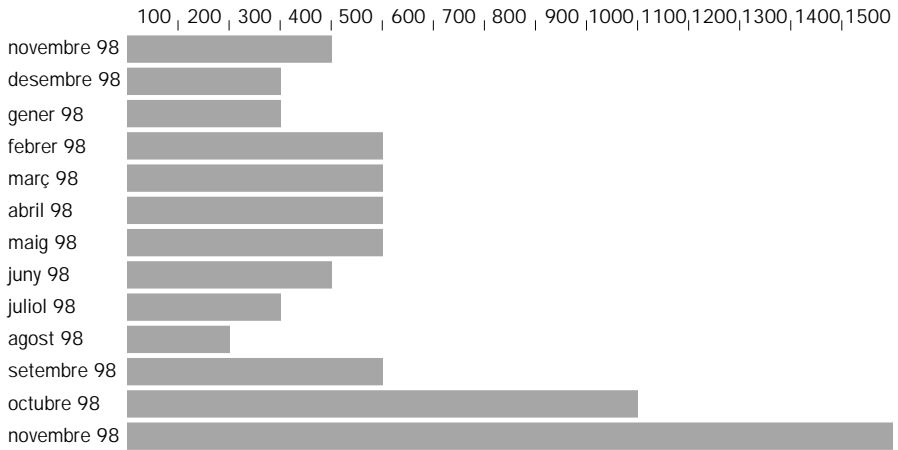
Adreça:

Sumaris disponibles:

- [2000, V. 12, N. 23](#)
- [1999, V. 11, N. 22](#)
- [1999, V. 11, N. 21](#)

Pantalla de la revista

Actualment (en data 14.12.99) es registren més de 1.000 visites mensuals a la pàgina del servei de sumaris, i s'envien per correu electrònic els sumaris de 2.014 títols diferents a 547 subscriptors de la comunitat universitària.

Mitjana de visites mensuals a la base de dades

Hem aprofitat les eines de publicació al web, que generen codi HTML, per a crear enllaços que permetin navegar a altres aplicacions relacionades. A la pantalla de cada revista s'enllaça amb el catàleg per a veure'n les localitzacions, l'estat de la col·lecció i el text complet si la revista és digital, es permet registrar-se al servei i s'hi mostren els sumaris disponibles.

Acquisitions Librarian
2000, V. 12, N. 23

Més informació sobre aquesta revista (localització, número disponible, accés en línia ...)

Voleu rebre els seus sumaris d'aquesta revista per correu electrònic?

Adreça:

Autor i títol	Pàgines
Tinnison, Mary E <i>Introduction</i>	1-4
Stevens, Catherine A <i>Reader's Advisory Web Sites</i>	5-28
Schultz, Kristine <i>An Overview of Readers' Advisory Service with Evaluations of Related Websites</i>	21-34
Bauer, Kathleen <i>Book Publisher Sites on the Internet's World Wide Web</i>	35-48
Tinnison, Mary E <i>The Association of American University Presses: The AAUP's Internet Presence</i>	49-62
McNamara, Catherine <i>Electronic Journals on the Internet</i>	63-70

Pantalla del sumari

COM PROCESSEM ELS SUMARIS A LA BUB

Hem seleccionat prop de 1.000 títols, els que no ens arriben amb els sumaris de l'agència, però que en canvi considerem rellevants per als usuaris.

Quan la biblioteca rep una d'aquestes revistes, a més dels procediments habituals de segellat, protecció i control de recepció, es procedeix a introduir les dades del sumari a la base de dades. Si la biblioteca rep poques revistes, aquestes s'entren directament a la base de dades. Aquesta és accessible per web, i només cal que el bibliotecari s'identifiqui amb nom d'usuari i contrasenya. A partir de la identificació, la pantalla li mostrarà els títols que introdueix habitualment, i li permetrà crear-ne de nous, però portarà el control de duplicats de manera que cada revista només la pot introduir una biblioteca.

03660176 - *Boletín Geológico y Minero*

Números d'aquesta revista existents a la base de dades.
Els pots esborrar o modificar amb els botons de la dreta.
Per afegir un altre número, omple el formulari de número nou que hi ha a continuació.

Número	Entrat el dia	Acció	
1999, V. 110, N. 4	16/11/99	<input type="button" value="Esborrar"/>	<input type="button" value="Modificar"/>
1999, V. 110, N. 3	16/11/99	<input type="button" value="Esborrar"/>	<input type="button" value="Modificar"/>
1999, V. 110, N. 2	16/11/99	<input type="button" value="Esborrar"/>	<input type="button" value="Modificar"/>
1999, V. 110, N. 1	29/4/99	<input type="button" value="Esborrar"/>	<input type="button" value="Modificar"/>
1998, V. 109, N. 5-6		<input type="button" value="Esborrar"/>	<input type="button" value="Modificar"/>
1998, V. 109, N. 4		<input type="button" value="Esborrar"/>	<input type="button" value="Modificar"/>
1998, V. 109, N. 3		<input type="button" value="Esborrar"/>	<input type="button" value="Modificar"/>

Número nou:

Any:

Volum:

Número:

Pantalla de gestió de la revista

Per a identificar la revista utilitzem el número ISSN. Si no en té, el substituïm per l'identificador bibliogràfic que té la revista al CCUC.³

Si la biblioteca ha d'introduir una quantitat important de revistes utilitza un escàner de línies molt similar en prestacions, format i preu als que fem servir per als codis de barres dels llibres i els carnets de lector. Això ens permet d'optimitzar molt un procés que amb un escàner de sobretaula seria llarg i complicat: caldria capturar tota la pàgina del sumari, eliminar els gràfics, anuncis i tots els textos innecessaris, aplicar un procés d'OCR i col·locar cada autor, cada títol, etc., al seu lloc a la base de dades. Amb el nostre procediment, només cal llegir per ordre els autors, títols i pàgines, i el lector s'en-carrega de traslladar el text, ja reconegut, al camp corresponent de la base de dades. Després d'un període d'adquisició d'habilitat manual amb l'escàner, els bibliotecaris valoren el seu ús molt positivament.

També cal tenir en compte que la càrrega de treball és menor del que sembla, i per descomptat que és molt menor que la de realitzar un butlletí de sumaris tradicional. Per a una biblioteca que hagi de processar 60 o 80 títols, si es calculen les periodicitats, el resultat serà d'uns 7 o 8 títols setmanals, que es processen en un parell d'hores. Com que l'accés a l'aplicació es fa via web, es pot realitzar des de diferents punts de treball, per exemple des de les estacions de préstec o les de control de recepció de publicacions periòdiques.

Article nou. Has d'introduir, com a mínim, el títol i les pàgines.
El títol no pot tenir més de 255 caràcters.
La base de dades s'actualitza els dijous. No femem sumaris a mitges els dies.

Autor(s):

Títol

Pàgines:

Per introduir un altre sumari

Per introduir un sumari d'una revista que ja tenim a la base de dades, selecciona un títol de la llista desplegable.

Títol

Per introduir una revista nova a la base de dades, escriu-ne l'ISSN. Si no té ISSN, escriu el llib-id (etiqueta 035) del CCUC:

ISSN o llib-id del CCUC (sense guó):

Qui hem fet? (llista de títols i números extraïts des de Geologia)

[Si heu arribat fins aquí, feu clic aquí per introduir sumaris](#)

Pantalla d'introducció de sumaris

3. Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya, <http://www.cbuc.es>

Si el procés d'escanejat es fa puntualment té el valor afegit d'actuar justament com un control de recepció de les publicacions periòdiques –el que al sistema que utilitzem es diu *check in* i que, basat en el format MARC de *holdings*, produeix als OPAC el missatge “es rep actualment”. Però amb els següents avantatges:

- l'usuari rep l'avís d'arribada de la revista al seu correu electrònic;
- l'avís d'arribada inclou els continguts;
- la càrrega de treball per la biblioteca és menor;
- i produeix menys errors.

Les millores previstes per al gener del 2000 inclouen les estadístiques dinàmiques d'ús, la cerca per paraules en els títols dels articles i cognoms dels autors, ara que la base de dades ja té prop de 40.000 sumaris, i la connexió amb el formulari per a sol·licitar fotocòpies d'articles de revistes impreses des de qualsevol punt de la UB.

Els sumaris dels mil títols que processa la BUB aviat formaran part també de l'aplicació posada en marxa pel CBUC, juntament amb els que produeixen altres centres, ja que totes les característiques esmentades –el format estàndard dels registres, la *portabilitat* de l'aplicació, i la valoració positiva de bibliotecaris i usuaris– el fan un producte idoni per a la cooperació entre biblioteques.

Fitxa tècnica

Descàrrega FTP del servidor de Swetsnet: 3.500 títols que s'actualitzen setmanalment.

Format: text delimitat per coma

Entrada de dades via web de prop de 1.000 títols des de 21 ubicacions diferents, a taules mdb, i actualització també setmanal.

La base de dades s'ha muntat sobre MS-Access, amb programació **asp** per a generar les pantalles web, tant de l'aplicació de consulta com la d'entrada de dades.

Adreça de consulta: <http://lluna.bib.ub.es/sumaris>

lluna.bib.ub.es és un servidor NT (un Pentium II a 350 Mhz, amb 128 Mb de memòria RAM) amb MS Internet Information Server, accessible per Internet amb autenticació d'adreça IP (= intranet)

En el seu tercer any de vida la base de dades conté (en data 14.12.99) 37.687 sumaris de 4.312 revistes.

2.014 títols diferents s'envien per correu electrònic (en data 14.12.99) a 547 subscriptors de la comunitat universitària.

Els serveis de documentació a les televisions locals

Jorge Franganillo

RESUM: Es presenten les necessitats documentals de les televisions locals, fent especial èmfasi en el material audiovisual de caràcter informatiu, ja que és el bloc de programació amb més demanda de documentació per a cobrir requeriments informatius, però atenent també altres tipus de documentació. Es fan recomanacions quant al tractament, la gestió i l'ús de la documentació produïda, i es descriu el procés documental, tenint presents les particularitats de la televisió local pel que fa a recursos econòmics, tècnics i humans respecte altres models de televisió.

1. EL CONCEPTE DE TELEVISIÓ LOCAL

El desenvolupament de la comunicació audiovisual durant els darrers anys ha motivat una conscienciació del seu paper a la societat i una valoració dels materials que genera com a patrimoni audiovisual, fet causat, en part, per l'increment de canals de televisió i per l'augment d'hores d'emissió. En els darrers anys, el nombre d'emissores locals s'ha multiplicat d'una manera extraordinària donat el creixent interès social en aquest mitjà. Segons la Direcció General de Radiodifusió i Televisió de la Generalitat de Catalunya,¹ el novembre de 1999, dos anys després d'iniciar-se el procediment per a la concessió de llicències d'emissió,² a Catalunya hi havia 77 emissores de televisió local en funcionament regular. A tot Espanya, actualment hi ha més de 450 cadenes locals inscrites –s'han donat gairebé 1.900 casos des de principis dels vuitanta– la majoria de les quals emeten per via hertziana, mentre que

Jorge Franganillo. Barcelona Televisió.
Article rebut el novembre de 1999

1. <http://www.gencat.es/dgrtv>
2. El procés de concessió es va interrompre esperant que l'Administració de l'Estat definís el pla tècnic de freqüències, pas indispensable perquè la Generalitat pogués adjudicar les llicències d'emissió. La negació del Govern espanyol radicava en la necessitat d'ampliar prèviament la *Ley 41/95, de 22 de desembre, de Règimen Jurídico del servicio de televisión local por ondas terrestres*, i en la previsió de les futures emissions digitals també en aquest terreny. En aquest sentit, l'àmbit de la televisió local continua sense un marc legal complet.

el cable només s'ha instal·lat en casos excepcionals per inconvenients orogràfics de recepció.

Des de fa vint anys les televisions locals reflecteixen la realitat d'àmbit local per a complementar i enriquir les informacions emeses per les cadenes estatals i autonòmiques, possibilitant així un major nivell d'informació en les societats que les acullen i potenciant la comunicació local.

Definir un únic estereotip de televisió local no resulta fàcil. De fet, en la trobada de televisions locals de grans ciutats europees organitzada el juny de 1998 per Barcelona Televisió i el Centre Internacional de Premsa, amb l'assistència de representants de les televisions de Berlín, Brussel·les, Amsterdam, Londres, París, Lió, Tolosa, Milà i Barcelona, es va constatar la impossibilitat d'establir un model únic per a les televisions locals, que combinen mètodes de gestió pública i privada, difusió terrestre i per cable i programacions generalistes i especialitzades.

2. LA DOCUMENTACIÓ AUDIOVISUAL INFORMATIVA

Podria dir-se que tot el material audiovisual –el suport fonamental per a la televisió– creat per a la seva emissió hauria d'ésser conservat i tractat apropiadament. Tanmateix, el manteniment d'un arxiu audiovisual és un recurs costós, i, si aquest procés ja resulta problemàtic en una gran cadena de televisió, en una cadena de televisió local les restriccions econòmiques i tècniques existents ho fan inabastable. Aquestes limitacions per tant, fan convenient plantejar una política raonable i ferma per tal que l'arxivament de material sigui sempre l'òptim, sabent equilibrar objectius i recursos, i garantint que no es descarta material susceptible d'ésser retransmès.

A més, el professional de la documentació audiovisual informativa s'enfronta amb un altre problema: la seva especialització en la globalitat, un repte que cal superar necessàriament. Documentar la programació informativa requereix del documentalista, no tan sols uns fonaments culturals amplis, sinó també sensibilitat i interès per tots els àmbits de l'actualitat, a més dels coneixements especialitzats en informàtica documental, mitjans de comunicació i equipaments tècnics de televisió. La superació d'aquests reptes és decisiva per a una bona gestió del servei de documentació.

El documentalista processa el material audiovisual gravat operant amb equips de reproducció i visionat. Per aquest motiu ha d'estar familiaritzat amb els diversos formats dels suports professionals utilitzats en televisió i amb bases tècniques del senyal de vídeo.

3. EL SERVEI DE DOCUMENTACIÓ

En les 7es Jornades Catalanes de Documentació (Barcelona, 1999) es van presentar les conclusions de la primera fase del projecte *Directrices para la organización y automatización de servicios documentales de los medios de comunicación locales*,³ en les quals queda retratada la realitat actual dels serveis de documentació: només les grans entitats disposen d'un arxiu pròpiament dit, organitzat i gestionat per un documentalista.

Les televisions locals tenen molta informació de producció pròpia i d'altres procedències que ha de ser controlada. Per aquest motiu és necessari un departament de documentació que tracti el material generat per a poder treure'n profit en el futur. Els principals usuaris del servei són els mateixos treballadors del mitjà, que tenen accés directe a l'arxiu. Ocasionalment, també es reben peticions externes, sobretot per part d'entitats locals, que són ateses pel personal de la mateixa empresa.

3. El grup de recerca Documentació i *mass-media* de la Universitat Autònoma de Barcelona està investigant sobre els serveis de documentació dels mitjans de comunicació locals a Espanya per tal d'elaborar unes directrius d'organització documental apropiades. Les conclusions de la primera fase d'aquest projecte, d'una durada de tres anys (1998-2000), són a: Maria Josep Recoder; et al., "Els serveis de documentació als mitjans de comunicació locals: estat de la qüestió", en: *7es Jornades Catalanes de Documentació* (Barcelona: COBDC, 1999), p. 203-213.

El departament de documentació d'una cadena de televisió local sempre ha de desenvolupar-se dins de tres blocs: l'arxiu de documentació, la videoteca i l'arxiu sonor. L'arxiu de documentació ha de guardar tot tipus de material en qualsevol suport que contingui dades útils per a l'elaboració dels programes: diaris, revistes, obres de consulta, etc. La videoteca ha de conservar les imatges emeses per la cadena i també d'altres que no han sortit per antena, però que en el futur poden servir per a l'elaboració de nous programes. L'arxiu sonor ha de contenir un fons aprofitable per a la sonorització i ambientació musical de material.

Les dues funcions principals del servei de documentació són:

- Preservar i documentar les emissions del propi mitjà, gestionant els materials audiovisuals que la televisió produeix i difon.
- Donar suport i assessorament, tot col·laborant en la producció, i administrar altres fonts d'informació complementàries necessàries per a aprofitar la informació audiovisual existent i elaborar-ne de nova.

En aquests dos objectius hi ha matisos antagònics, ja que, d'una banda, es procura conservar, com a únic dipositari, un fons d'importància cultural i patrimonial, mentre que, de l'altra, es pretén explotar el fons, tot impulsant-ne i rendibilitzant-ne l'ús al màxim. En qualsevol cas, la segona funció implica el desenvolupament de diverses fonts documentals que fan del departament de documentació un servei multimèdia: documents audiovisuals, imatge fixa, premsa, enregistraments sonors, Internet, etc.

Una de les matèries pendents de les televisions locals ha estat l'establiment d'un mètode eficient d'organització documental. Aquest fet està motivat per dues raons: l'escassetat de recursos i el baix nivell de professionalitat del mitjà a nivell local. Durant els darrers anys, algunes cadenes locals s'han preocupat per la qüestió, i han estat cercant un model per a organitzar la documentació, però aquest no ha estat un interès prioritari i els únics referents propers –les televisions autonòmiques– parteixen d'uns plantejaments que resulten inaccessibles per a la categoria local. En tot cas, en un sistema de documentació que requereix el tractament d'una gran quantitat de dades, el paper de la informàtica com una eina imprescindible de gestió és una evidència.

3.1. L'arxiu de documentació

Tot i que documentació és un concepte molt ampli, aquesta secció s'ha d'entendre en l'àmbit escrit i gràfic com a contraposició a la documentació audiovisual i sonora.

A continuació es presenta una enumeració de fonts d'informació recomanables per a desenvolupar l'activitat documental d'una televisió local. En una primera aproximació, les fonts es poden classificar en tres grups: obres de consulta, publicacions periòdiques i altres materials.

Les *obres de consulta* són la base documental que permet preparar continguts i cobrir moltes necessitats informatives puntuals. És convenient disposar d'una biblioteca auxiliar que inclogui les següents:

- Diccionaris: de definicions, etimològics, de sinònims i d'equivalències. Fonamentalment s'utilitzen per la seva funció verificativa en l'àmbit lingüístic, tot i que és beneficiós d'incloure-hi diccionaris especialitzats en branques del coneixement: economia, política, etc.
- Enciclopèdies. Són una font molt utilitzada pel fet que són obres d'abast molt ampli en què s'exposen coneixements en articles separats. Són essencials per la funció preparatòria de tasques informatives concretes, però les versions impreses tenen dos inconvenients: el considerable consum d'espai físic i la manca d'un sistema eficient d'actualització de dades.
- Repertoris biogràfics. Faciliten dades biogràfiques sobre persones que poden ser objecte de la informació.
- Almanacs i cronologies. Constitueixen una font útil quan es té la necessitat de disposar de relacions ordenades de dates d'esdeveniments recents.
- Sèries estadístiques. Són recopilacions de dades sobre una o diverses realitats que abasten diferents camps temàtics i amb una estructura estudiada per a facilitar tasques comparatives.

Les *publicacions periòdiques* són una font necessària de què s'ha de disposar, i cal donar prioritat a les d'àmbit local o que contemplin l'actualitat de la localitat on es transmet la televisió. L'elecció de diaris s'ha de fer segons uns criteris objectius –imparcialitat i qualitat de la informació que proveeixen– i uns criteris subjectius derivats de la particularitat del mitjà –ideologia, situació geogràfica, abast que cobreix, gèneres dominants i altres aspectes–. Atès que es tracta d'un material molt voluminós que s'acumula diàriament i que no es disposarà d'un sistema de referències que permeti la localització immediata dels continguts, cal un tractament documental concret consistent en la selecció de continguts i en la classificació i arxiu d'articles seleccionats i, posteriorment, en la supressió de les publicacions “velles”, de les quals s'hagi fet una selecció de textos. En tot cas, com que aquesta complexitat pot provocar obstacles en la tasca documental i pot esdevenir una font de problemes, pot aplicar-se una política de supressió sistemàtica de números pas-

sats, tenint present que qualsevol informació emesa ja formarà part de la documentació de l'emissora, encara que sigui en forma de guió.

Hi ha *altres materials* que s'utilitzen com a fonts d'informació. Els guions de programes, especialment d'informatius, sovint són objecte de consultes destinades a la reelaboració de continguts. Donat que l'arxivament d'aquest material presenta els mateixos problemes d'emmagatzematge i recuperació que les publicacions periòdiques, el més adient és conservar-los en suport digital per la facilitat de consulta i l'estalvi de material que suposa. Aprofitant que aquesta documentació és produïda per la mateixa entitat amb tecnologies informàtiques, el format més idoni per a l'emmagatzematge d'aquesta documentació és l'ASCII⁴ –text pla–, ja que aquest permet la recerca i recuperació d'informació des de qualsevol entorn i d'una manera àgil. El material d'agències de notícies seleccionat per a l'elaboració d'informatius es pot arxivar seguint el mateix procediment. S'ha de fer servir una distribució i una nomenclatura entenedores perquè l'ordenació del sistema permeti localitzar i identificar ràpidament els fitxers. Finalment, les fotografies són una font útil que pot suplir la manca d'imatges en moviment en l'elaboració de certs reportatges, així com els plànols i els dibuixos també ho són per a tasques de postproducció. No obstant això, cap televisió guarda expressament documentació gràfica, ja que en casos puntuals es recorre a l'ús de la imatge fixa.

Com a font complementària de tota la informació esmentada és vital comptar amb accés a Internet, ja que és un recurs informatiu amb molts avantatges; no tan sols serveix com a suplement de les altres fonts, sinó que de vegades pot proporcionar informació que aquestes no donen –per exemple, informacions bursàries o de trànsit actualitzades al minut. A més, el fet d'aprofitar assenyadament la tendència, tot i que a la baixa, de molts diaris en línia a deixar a l'abast els números publicats elimina els problemes d'emmagatzematge mencionats provocats per les edicions en paper. En qualsevol cas, encara poques cadenes es documenten per mitjà de la xarxa.

3.2. La videoteca

A l'hora de definir el document audiovisual cal avaluar aspectes comuns i diferencials respecte a d'altres tipus de documentació. Es considera documentació audiovisual informativa la producció generada o emesa en funció del

4. El codi ASCII (American Standard Code for Information Interchange) és un sistema de codificació per a ordinadors creat l'any 1970 per a permetre l'emmagatzematge i la transmissió d'informació textual.

seu valor informatiu, recollida en un suport reutilitzable, incorporant imatges i so de l'esdeveniment tractat.

L'arxiu d'una televisió local acostuma a formar-se a partir de diverses col·leccions:

- Els *originals de rodatge*, conservats amb un criteri selectiu, contenen imatges que poden ser reutilitzades com a imatges de recurs, ja sigui per la seva qualitat, per la seva unicitat o pel seu valor potencial.
- Els *reportatges editats*, preferentment compactats en cintes successives, s'incorporen després de ser emesos en els processos de producció.
- Els *paral·lels d'antena* es generen a partir de l'elaboració de programes en directe i serveixen com a testimoni de l'emissió.
- L'*arxiu de programació* contempla els programes emesos de producció pròpia, especialment els emesos en diferit a través de còpies editades i preparades per a la transmissió.
- El *material adquirit* per a l'elaboració de certs programes es guarda com a material d'arxiu, tant si es tracta d'imatges d'arxiu cedides com de reportatges d'agències de notícies.
- *Altres produccions*, com ara curtmétratges, videoclips, material d'entreteniment i cessions d'organismes públics, també són susceptibles d'ésser reemeses.

Si considerem que l'arxiu audiovisual és imprescindible en qualsevol model de mitjà audiovisual, aquesta afirmació pren especial relleu en el context d'una televisió local. Les limitacions de recursos imposen la necessitat d'explorar al màxim les imatges d'arxiu abans que produir-ne de noves, sempre que es respecti un mínim rigor informatiu d'actualitat.

3.3. L'arxiu sonor

El fons sonor d'una televisió local també forma part de la documentació. Qualsevol programa, informatiu o d'entreteniment, ha de poder trobar un acompanyament musical apropiat, d'acord amb el contingut de l'espai en si. Com més gran sigui el fons sonor, més evident és la necessitat d'aplicar un control informàtic. En qualsevol cas, l'organització del fons sonor, tant a nivell físic com a nivell informàtic, ha de poder respondre a tres tipus de peticions: peces concretes, músiques d'ambient –estils– i efectes sonors.

D'una manera anàloga al que succeeix amb els altres materials, l'adquisició d'aquest fons s'ha de fer selectivament, decidint què és imprescindible en cadascuna de les categories.

4. CRITERIS DE SELECCIÓ I CONSERVACIÓ DEL MATERIAL AUDIOVISUAL

Les emissions de televisió, així com les de ràdio, són un acte de comunicació que no constitueix un document físic per si mateix. Per a preservar una emissió cal crear-ne expressament una còpia en suport durable, conservar-la en unes condicions ambientals apropiades, mantenir els equipaments de consulta i disposar d'un sistema documental que hi permeti l'accés.

Pel que fa a obligacions legals en aquest sentit, les cadenes locals, així com la resta de cadenes de televisió, només tenen el deure de conservar una còpia completa dels sis darrers mesos d'emissió per a resoldre possibles reclamacions legals,⁵ però no hi ha cap altra norma o recomanació que reguli la conservació permanent d'aquest material. Aquest fet, peculiarment singular, dóna la llibertat d'aplicar unes pautes pròpies de selecció molt flexibles per a suprimir tot el material que no es consideri profitós, evitant així, els excessius costos que implicaria el manteniment innecessàriament exhaustiu de tot el fons produït. De fet, encara que el servei de documentació hagi de constituir l'arxiu dels materials audiovisuals generats i emesos pel mitjà, la finalitat de qualsevol cadena de televisió és l'emissió, no l'establiment d'un arxiu històric.

La valoració i selecció és la primera operació que determina el procés documental de qualsevol servei de documentació audiovisual. Són diversos els motius pels quals s'ha de preservar el material audiovisual generat, tot i que aquests varien segons les circumstàncies de cada cas. Això no obstant, les principals raons per a la conservació d'aquest material són el seu valor patrimonial i el valor potencial d'explotació, és a dir, la possibilitat de la seva retransmissió total o parcial.

En funció d'aquests factors, l'any 1980, la Federació Internacional d'Arxius de Televisió (FIAT/IFTA) va presentar unes directrius generals pel que fa als procediments de selecció aplicables a la documentació audiovisual.⁶ El criteri general recomanat per a la selecció de material emès, d'una manera prioritzada, és el següent:

1. Material d'actualitat de valor informatiu i testimonial amb transcendència històrica.
2. Enregistraments de llocs, especialment en període de desenvolupament, objectes o fenòmens naturals.

5. Segons la clàusula 13 de la resolució del 25 de gener de 1989 (BOE 22/89, p. 2263), que conté el plec de bases del concurs per a l'adjudicació del servei públic de televisió en gestió indirecta.

6. FIAT/IFTA Programming and Production Commission, *Recommended standards and procedures for selection for preservation of television programme material* (Stockholm: FIAT/IFTA, 1998).

3. Entrevistes i debats on apareguin personatges d'interès històric.
4. Material d'interès sociològic, indicatiu d'opinions o actituds de l'època.
5. Material de ficció i d'entreteniment d'interès artístic.
6. Material de ficció i d'entreteniment il·lustratiu de la història social.
7. Altres materials explicatius del desenvolupament de les pràctiques i tècniques de la televisió, d'utilitat per a futurs recopiladors.

Aquest criteri ha d'aplicar-se, sobretot, a material emès, tot i que també pot considerar-se sobre material no emès –per exemple, originals de càmera–, tenint en compte el valor històric del material, la unicitat de certes imatges irrepetibles, la unicitat de material censurat, la qualitat excepcional de les imatges i la reutilització o reedició potencials.

La selecció de documentació audiovisual es planteja com una necessitat davant del volum de material generat, però sobretot, davant les limitacions quant a possibilitats d'anàlisi i conservació. Tanmateix, la naturalesa d'aquest material, les diverses formes de reelaboració i el fet que es tracta de documents únics que només conserva l'entitat productora, obliga a replantejar-ne la selecció. Així, a més del criteri exposat, cal observar altres consideracions complementàries:

- Conservar la informació segons l'interès dels usuaris reals i potencials.
- Optar per les informacions de més interès documental, més fiables i exhaustives.
- Evitar la repetició d'informacions.

La principal necessitat de conservació d'aquest material és la seva reutilització potencial per a fer-ne reedicions –creant nous productes aprofitant imatges d'arxiu–, reemetre programes i especialment utilitzar-lo com a plans de recurs de persones, objectes, llocs, etc., quan aquests són notícia i no es disposa del suport d'imatges per a la notícia del moment.

Quant a la preservació del material audiovisual, cal tenir present que les cintes de vídeo són un invent relativament recent i que, per tant, resulta difícil de concretar-ne el temps de vida, independentment del que determinen les tendències del mercat. Tanmateix, es pot afirmar que una cinta arxivada adientment durant molt de temps pateix pèrdues mínimes.

Les cintes magnètiques són constituïdes per òxid magnètic, poliuretà i el substrat. Tot i que les condicions ambientals normals no afecten gaire el substrat, el grau de dilatació de la cinta al llarg del temps obliga a dur un control estricte de l'ambient en els dipòsits d'arxiu. El més recomanable és que el recinte estigui protegit de la pol·lució –pols, fums, etc.– amb una tempera-

tura de 18-24 °C i una humitat relativa del 35-45 %, ⁷ així com que les cintes no estiguin exposades a fonts de llum intenses. El fet que la cinta sigui un material magnètic també fa necessari evitar l'acció de camps magnètics.

Per tal que la preservació de material audiovisual sigui òptima, cal preveure un conjunt de mesures que influeixen sobre el local d'emmagatzematge i la manipulació i disposició de les cintes.

5. ANÀLISI DOCUMENTAL I INDEXACIÓ DEL MATERIAL AUDIOVISUAL

L'anàlisi de la documentació produïda consisteix a representar textualment el document audiovisual. Aquesta és una tasca primordial, ja que la informació no controlada esdevé informació perduda i, per tant, impossible de reutilitzar, i ha de reflectir la varietat tipològica dels documents, la diversitat temàtica i les diverses formes d'explotació.

El grau d'exhaustivitat amb què es faci la representació del contingut dependrà de la tipologia del document, del valor informatiu o documental i de l'ús previst, però també dels recursos amb què es compti. En general, és la documentació de programes informatius la que requereix una anàlisi més profunda, oposada al nivell superficial que s'aplica al material de programes de ficció i d'entreteniment, ja que tant pot interessar recuperar-ne el document complet com plans aïllats.

La informatització del servei de documentació és fonamental a l'hora de gestionar apropiadament el tractament documental del material. El bolcat de la informació generada per la documentació audiovisual a suport informàtic permet una explotació rendible del fons. En aquest sentit, el plantejament de les tècniques documentals va lligat a la gestió informatitzada i a l'administració àgil de la documentació informativa d'actualitat.

L'anàlisi d'un document audiovisual comprèn tres fases:

- *Visionat*. La lectura del document audiovisual implica una associació d'imatges i sons que es reben de forma lineal i que constitueix el sentit del missatge, condensant els elements que componen cada seqüència.
- *Síntesi*. La condensació de les informacions suposa una recomposició inductiva del discurs a nivell textual i a nivell audiovisual. La síntesi

7. Alguns components de les cintes són higroscòpics, absorbeixen l'aigua produïda per condensacions d'humitat de l'aire. Aquest factor pot provocar que es condensi aigua en la superfície de les cintes, arribant a perjudicar també els magnetoscòpis. A més, ambients calorosos i humits poden descompondre per hidròlisi el poliuretà utilitzat com a aglutinant.

textual requereix analitzar cada peça en el seu conjunt per a inferir diversos elements de l'acció: el subjecte, els llocs on es dona, el motiu i els receptors afectats explícitament. La síntesi audiovisual implica la condensació dels elements visuals i sonors rellevants.

- *Representació*. La representació del procés de síntesi visual ha de contemplar tres aspectes: el contingut informatiu, la descripció visual i sonora, i les condicions tècniques que en determinen l'ús. La primera alternativa en la descripció del contingut és la narració, és a dir, la transcripció literal de les imatges en un discurs textual del llenguatge natural, amb la senzillesa i la possibilitat de contextualització com a avantatges, tot i que l'ús exclusiu de la narració com a mitjà de representació suposa una enorme simplificació. L'estructuració de la descripció i l'ús d'un vocabulari controlat permet un control terminològic i una major possibilitat de distinció en la recuperació de registres. Les exigències de rapidesa i precisió que requereixen els mitjans informatius fan que la recuperació apropiada només sigui possible a través d'un llenguatge controlat, però aquesta solució implica uns costos en l'elaboració i la rectificació constant del llenguatge. Hi ha l'opció d'adaptar un *thesaurus* multidisciplinar,⁸ però la conversió resulta similarmet costosa. Com a conclusió, es poden utilitzar llenguatges documentals o el llenguatge lliure, però sempre seguint un codi comú que contribueixi al control i a la normalització i que permeti una comunicació neta entre l'usuari i el fons documental.

Un cop la representació del contingut –el producte final de l'anàlisi– s'introdueix en el sistema informàtic, serà possible plantejar recerques documentals per a obtenir referències dels documents rellevants i facilitar la informació necessària per a la seva localització i manipulació.

Anne-Marie Moulis defineix quatre criteris per a indexar d'una manera correcta imatges en moviment⁹ –l'exhaustivitat, la selectivitat, l'especificitat i la uniformitat–, segons els quals, en la representació del document audio-

8. No hi ha cap eina de control satisfactòria. El *thesaurus* de la Unesco està confinat a les àrees de l'educació, la ciència, les ciències socials, la cultura i la comunicació, i el seu grau d'especificitat és dubtós. El *thesaurus Precís*, compilat per la British Library per a la *British National Bibliography* de 1950-1987, és prou multidisciplinar i específic, però està sense actualitzar. El *macrothesaurus* de l'OECD disposa d'una edició en castellà i és accessible en línia (<<http://info.uibk.ac.at/info/oecd-macroth>>), però el seu abast temàtic es redueix a les àrees relacionades amb el desenvolupament econòmic.

9. Anne-Marie Moulis, "L'analyse documentaire des images animées", en: *Documentaliste: sciences de l'information*, vol. 36, no. 3 (1999), p. 171-178.

visual s'han de considerar i retenir tots els temes, objectes i conceptes interessants i traduir el contingut del document amb els termes més pertinents i apropiats per tal que l'analista i el documentalista facin servir la mateixa terminologia.

6. SISTEMA DE GESTIÓ DOCUMENTAL

Aplegar centenars d'enregistraments sense la possibilitat de recuperar-ne el contingut en un temps raonable és una actitud equivocada. Per tal d'explorar apropiadament el fons generat, el departament de documentació ha de disposar d'un sistema de gestió documental capaç de respondre peticions per diversos punts d'accés i localitzar el material en el mínim de temps possible.

Les dades que es poden extreure de les diverses unitats documentals donen lloc a estructures relativament regulars: registres molt estructurats amb una informació previsible. Per aquest motiu, hi ha dues solucions efectives a l'hora de gestionar el fons audiovisual d'una televisió local: un sistema documental o un sistema de gestió de bases de dades relacionals d'orientació general.

Actualment, les televisions locals que porten un control informàtic del seu fons fan servir sistemes ofimàtics amb models de registre bastant rudimentaris com a sistema de gestió documental. El sistema més estès, per la bona relació prestacions-preu, és l'arxiconegut *Access*, que, si se'n sap aprofitar la seva relativa potència, resulta d'una eficàcia considerable. És evident que hi ha altres productes més adients com ara *Excalibur*, *Fulcrum* o *Verity Search*, però són opcions que s'han de descartar perquè resulten bastant més cares. Davant la manca d'un producte adequat és benvingut el projecte que està duent a terme el grup de recerca Documentació i *mass-media*, de la Universitat Autònoma de Barcelona, un dels objectius del qual és el disseny d'una aplicació de gestió documental adaptada a les necessitats dels mitjans locals.

6.1. Estructura de la base de dades

Cada unitat documental visionada dóna lloc a l'ompliment de tots o part dels camps segons el tipus de material i, com a conseqüència, el nivell de descripció. En analitzar els documents, els casos que es poden produir són diversos i això obliga a fer diferents tipus d'anàlisis que conviuran en la mateixa base de dades. La incorporació a la base de dades de l'anàlisi documental realitzat permet la localització immediata dels documents a través de qualsevol dels camps o per interrelació entre ells.

La FIAT/IFTA ha treballat per a trobar els procediments més adients i normalitzar la descripció dels documents audiovisuals de televisió. La seva proposta, *The minimum data list*, és un bon model per a una televisió local, ja que enumera i defineix les 18 informacions principals que ha de recollir l'anàlisi dels documents audiovisuals en sis àrees agrupables en tres blocs:

IDENTIFICACIÓ	<p>ÀREA DEL TÍTOL</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Títol. Títol atribuït. 2. Subtítol. 3. Altres títols. <p>ÀREA DE RESPONSABILITAT</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Realitzador 5. <i>Copyright</i> 6. Altres persones que figuren en els títols de crèdit <p>ÀREA D'EDICIÓ</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. Data d'emissió 8. Data de rodatge o gravació 9. Lloc de rodatge o gravació
REPRESENTACIÓ DEL CONTINGUT	<p>ÀREA DE DESCRIPCIÓ FÍSICA</p> <ol style="list-style-type: none"> 10. Suport 11. Durada 12. So 13. Sistema de color 14. Format i norma <p>DESCRIPCIÓ DEL CONTINGUT</p> <ol style="list-style-type: none"> 15. Contingut 16. Paraules clau
DADES DE GESTIÓ	<p>ÀREA DEL NÚMERO</p> <ol style="list-style-type: none"> 17. Número de producció 18. Número d'arxiu

Seguint aquestes indicacions, tres exemples vàlids de registre podrien ser els següents, parant especial atenció als diferents nivells de descripció:

Reportatge d'un programa informatiu que, pel valor informatiu i documental de la gravació, se sotmet a una descripció exhaustiva:

Número cinta: INF0001473B TC inicial: 01:43:58
 Número arxiu: B90-00000709 TC final: 01:45:26
 Suport: Betacam SP Format: 90' Sistema color: PAL
 Títol escaleta: Llei contaminació acústica
 Resum: La Generalitat de Catalunya està redactant la nova Llei de Protecció Acústica per la qual el soroll no podrà superar 78 decibels de dia, 73 de nit o nivells inferiors que es considerin molestos en zones d'alta sensibilitat acústica.
 Lloc gravació: av. Meridiana, Ronda de Dalt, pl. Prat de la Riba
 Data gravació: 16/02/1999 Data emissió: 17/02/1999
 Descripció: DP av. Meridiana, vehicles circulant
 PM martell elèctric perforant vorera
 PG ambulància circulant amb sirena i llums d'emergència
 PP tub escapament traient fum
 DP agent de Guàrdia Urbana mesurant soroll de motocicleta amb sonòmetre
 DP Ronda de Dalt, vehicles circulant; SO trànsit sorollós
 DECL Oriol Puig (director general Qualitat Aire i Medi Ambient) sobre la sensibilitat acústica
 DP nit, carrers de Ciutat Vella
 PG pl. Prat de la Riba, agent de Guàrdia Urbana regulant trànsit
 PD rodes de vehicles circulant sobre asfalt silenciós
 Persones: Oriol Puig
 Descriptors: contaminació acústica, Generalitat de Catalunya, legislació, salut pública, sensibilitat acústica
 ENG: Joan Bonet
 Editor: Francesc Centelles
 Copyright: Emissió lliure
 Observacions: —

Debat d'actualitat descrit d'una manera més sumària per l'homogeneïtat del contingut en si mateix:

Número cinta: DEB0000134B TC inicial: 00:02:00
 Número arxiu: B90-00000872 TC final: 00:59:26
 Suport: Betacam SP Format: 60' Sistema color: PAL

Títol: Les parelles de fet: l' hora dels drets
Resum: Aspectes jurídics, socials i familiars de les parelles de fet, incloent-hi homosexuals.
Data gravació: 24/05/1999 **Data emissió:** 31/05/1999
Convidats: Agustí Soler (regidor Drets Civils), Teresa Perelló (directora general de Dret i Entitats Jurídiques de Conselleria de Justícia), Jordi Petit (Coordinadora Gai-Lesbiana), Ramón Tamborero (advocat de família), Ferran de Salas (Acció Familiar).
Moderador: Gemma Nierga
Realitzador: Xavier Masip
Descriptors: dret civil, homosexuals, família, matrimoni, parelles dret, parelles fet
Copyright: Emissió lliure
Observacions: —

Videoclip musical del qual n'hi ha prou amb mencionar les característiques tècniques i artístiques, i sobre el qual ja es disposa de dades suficients per recuperar-lo.

Número cinta: VCM0000102B **TC inicial:** 01:14:35
Número arxiu: B90-00000628 **TC final:** 01:17:59
Suport: Betacam SP **Format:** 90' **Sistema color:** PAL
Grup/intèrpret: Franco Batiato **Autor:** Franco Batiato
Títol: Yo quiero verte danzar
Discogràfica: EMI **Any producció:** 1983
Gènere: Pop **Nacionalitat:** Italiana
Copyright: EMI
Observacions: Rètol d'entrada incorporat

7. POLÍTICA D'ÚS DE LA DOCUMENTACIÓ AUDIOVISUAL

El fet de tenir un document audiovisual no suposa que se'n pugui fer un ús qualsevol. La propietat del producte pot implicar limitacions de *copyright* en el seu ús, determinades per acords i contractes establerts amb productors o distribuïdors de material informatiu. Això significa que el material aliè a la cadena de televisió no es pot reemetre sense l'autorització del productor o distribuïdor.

A més d'aquestes limitacions d'ús, també hi ha disposicions legals que restringeixen l'ús indiscriminat de la documentació audiovisual perquè afecten diversos drets. A tall d'aproximació a aquestes disposicions, a continuació se'n dóna una relació:

- *Ley Orgánica 1/1982, de 24 de febrero, de protección civil del derecho al honor, a la intimidad personal y familiar y a la propia imagen* (BOE 115/82, p. 12546-12548).
- *Ley Orgánica 2/1984, de 26 de marzo, reguladora del derecho de rectificación* (BOE 74/84, p. 8387).
- *Ley 6/1985, de 25 de junio, de Patrimonio Histórico Español*, articles 49.1, 49.2 i 50.2 (BOE 155/85, p. 20342-20352).
- *Ley 22/1987, de 11 de noviembre, de Propiedad Intelectual* (BOE 275/87, p. 34163-34176).

Convé advertir que, a més, cal vigilar l'ús d'imatges d'arxiu en què puguin identificar-se persones, institucions o marques comercials fora de context. En darrer terme, serà l'usuari el principal responsable de l'ús apropiat de la documentació audiovisual.

En recerques d'imatges, per tal que el documentalista pugui obtenir les imatges més escaients en cada cas, és preferible que el qui faci la petició al documentalista sigui el qui necessita el material, i que les recerques siguin al més precises possible, detallant quin tipus d'imatges es cerquen i per a quina finalitat.

Pel que fa al préstec de material, cal valorar el fet que el fons audiovisual és l'únic suport que pot alimentar les emissions i està constituït per documents únics de molt valor informatiu, per tant el departament de documentació ha de portar-ne un control rigorós. Per tal que el préstec sigui rendible, les cintes han de sortir de l'arxiu el mínim temps possible, i cal tenir-les sempre localitzades perquè altres usuaris o departaments poden requerir-les amb urgència.

Convé tenir present que les cintes són propietat de la cadena de televisió i, per tant, mai no han de sortir del seu recinte. En cas d'haver de cedir imatges a una altra entitat s'ha d'optar per la còpia (o repicat), un procediment que com a forma d'explotació del fons esdevé una font d'ingressos.

8. CONCLUSIONS

El sistema de comunicació de la televisió local es basa, en part, en el servei de documentació. Per aquest motiu i perquè l'exercici de la pràctica periodísti-

ca en surti beneficiat, cal que les condicions de l'arxiu siguin les apropiades als requeriments del mitjà, evitant-ne la precarietat amb un tractament documental exhaustiu i amb un cert grau de professionalització.

L'aplicació sensata de les tècniques documentals en els fons de les televisions locals no passa per l'arxivament i la conservació exhaustius de tot el material produït, sinó que consisteix en disposar d'una bona política de selecció, no necessàriament gaire restrictiva, que garanteixi a qualsevol termini un rendiment òptim de l'arxiu audiovisual amb uns costos raonables. La deficient legislació sobre la conservació d'obres audiovisuals no garanteix la conservació del material generat, amb un important valor patrimonial, però permet un ampli marge d'actuació perquè son les pròpies cadenes locals les responsables de preservar-ne la producció.

La vida mitjana dels suports depèn de qüestions físiques i mecàniques, però no hi ha cap criteri per a decidir quin suport té més garanties de conservació d'informació audiovisual a llarg termini. A més, la incessant evolució tecnològica i les tendències canviants del mercat ocasionen l'obsolescència dels sistemes d'enregistrament i visionat, tot posant en perill l'accessibilitat als documents en formats més antics. En aquest terreny, és important avaluar la facilitat de migració entre suports.

És innegable la necessitat d'un llenguatge documental controlat en la representació de documents audiovisuals perquè la recuperació d'informació sigui àgil i pertinent, però cal comptar amb el fet que es requereix una inversió considerable en l'elaboració i en la revisió contínua. Convé, per tant, prendre una determinació assenyada i viable en funció de les circumstàncies.

9. LECTURES COMPLEMENTÀRIES

Aguirreazaldegi Berriozabal, Teresa. "La documentación audiovisual de información de actualidad". En: *El uso de la documentación audiovisual en los programas informativos diarios de televisión*. [Leioa?]: Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco, 1997, p. 67-145.

Chaparro Escudero, Manuel (ed.). *Radiotelevisión pública local y alternativa: perspectivas*. Jerez de la Frontera: Asociación de Emisoras Municipales de Andalucía de Radio y Televisión (EMA-RTV), 1997.

Conesa Santamaria, Alicia. "La documentación en los medios de comunicación audiovisuales". En: *Manual de documentación periodística*. Madrid: Síntesis, 1995, p. 147-159.

Consell Català de l'Audiovisual. *Informe sobre l'audiovisual a Catalunya: 1997 i 1998*. Barcelona: CAC, 1999.

- Costa i Badia, Pere Oriol. *Realitat i perspectives de la televisió local*. Barcelona: Diputació de Barcelona. Institut d'Edicions, 1992.
- Fernández Martín, Tomás. "Lenguaje controlado y lenguaje libre". En: Documentació als mitjans d'informació (Seminari 2n: 1994: València). *L'experiència multimèdia: ponències i conclusions*. València: Direcció General de Mitjans de Comunicació Social de la Generalitat Valenciana, 1994, p. 250-251.
- FIAT/IFTA Programming and Production Comission. *Recommended standards and procedures for selection for preservation of television programme material*. Stockholm: FIAT/IFTA, 1998.
- Harford, Anne. *Guidelines for stablishing and maintaining television programme archives*. London: The Royal Society, 1992.
- Hernández Pérez, Antonio. *Documentación audiovisual: metodología para el análisis documental de la información periodística audiovisual*. Madrid: Universidad Complutense, 1992. (Tesis doctorales; 92/307).
- López de Quintana, Eugenio. "La explotación comercial de los archivos audiovisuales". *Cuadernos de documentación multimedia*. Núm. 6-7 (1997-1998), p. 305-318.
- Martínez Odriozola, Edith; Martín Muñoz, Javier; López Pavillard, Santiago. "The audiovisual archives of Spanish television companies". *Audiovisual librarian*. Vol. 20, no. 2 (may 1994), p. 131-136. Accesible en línia en castellà: "Los archivos audiovisuales de las televisiones en España". <<http://www.mercurialis.com/AV/av1-es.htm>>.
- Martínez Odriozola, Edith; Martín Muñoz, Javier; López Pavillard, Santiago. "La televisión pública como servicio esencial: el archivo audiovisual". *Documentación de las ciencias de la información*. Núm. 17 (1994), p. 103-122.
- Moulis, Anne-Marie. "L'analyse documentaire des images animées". *Documentaliste: sciences de l'information*. Vol. 36, núm. 3 (1999), p. 171-178.
- Prado, Emili; Moragas, Miguel de. *Televisiones locales: tipología y aportaciones de la experiencia catalana*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1991.
- Recoder, Maria Josep; et al. "Els serveis de documentació als mitjans de comunicació locals: estat de la qüestió". En: Jornades Catalanes de Documentació (7es. 1999: Barcelona). *7es Jornades Catalanes de Documentació*. Barcelona: COBDC, 1999, p. 203-213.

El comerç de béns del patrimoni documental

Ramon Planes i Albets

RESUM: Dins del mercat del patrimoni històric i cultural, el comerç de documents d'arxiu ocupa un lloc secundari, sovint relacionat amb el comerç de patrimoni bibliogràfic. Després de fer un breu repàs de la història del comerç de documents històrics des de l'antiguitat, l'autor analitza la tipologia i la procedència dels documents que avui en dia són objecte de comerç; el funcionament d'aquest mercat (com hi arriben els documents, qui hi participa, com es fixen els preus); i quin paper hi poden tenir els arxius i l'administració pública.

La comercialització de béns mobles del patrimoni històric és un aspecte que generalment resulta ben poc agradable als professionals de la seva gestió o als estudiosos. És corrent de veure-hi inevitablement un impediment al seu estudi i difusió, al seu usdefruit social, si el comprador no és una institució pública, i, no pas rarament, boiroses connotacions fraudulentas. Molt sovint és, certament, una porta oberta a la seva disgregació o fragmentació i a la pèrdua del seu context. La sensació d'impotència que els responsables dels centres públics tenen massa sovint davant aquest mercat, a causa de la migradesa dels recursos de què disposen per a concórrer-hi, contribueix encara a enrarir-ne la visió. Existeix, però, una gradació d'aquesta visió negativa, segons els diversos àmbits patrimonials i segons els països. Quant al patrimoni historicoartístic, per exemple, el mercat és assumit amb força més normalitat. Al rerefons d'això hi ha, en part, la desigual tradició de valoració cultural i econòmica dels diversos tipus de béns culturals i, a l'ensens, la tradició i intensitat desigual de la seva comercialització. A més, també obeeiria, si ens cenyim al patrimoni documental, a les qualitats intrínseques que tant el particularitzen, a l'íntima vinculació dels fons documentals a les institucions i a les persones que els han generat i a la mateixa naturalesa dels documents. La informació textual determina que el context originari de moltíssims documents solts existents al mercat sigui fàcil d'identificar, no només la seva provinença o, si més no, referència geogràfica, sinó també la seva pertinença institucional concreta. Ben altrament succeeix amb molts

Ramon Planes i Albets.
Article rebut l'octubre de 1999

altres béns culturals mobles del mercat, la provenença de la majoria dels quals és desconeguda. Aquesta més fàcil evidència del context determina que la dispersió efectiva del patrimoni documental acostumi a fer encara més fretura.

Els últims dos decennis l'àmbit del patrimoni documental ha experimentat a Catalunya un tombant evident. Cap altre àmbit del nostre patrimoni històric no ha millorat tan ostensiblement la seva situació perquè cap no arrossegava uns dèficits tan grans. L'augment del nombre d'arxius institucionalitzats o la configuració d'un col·lectiu professional d'arxivers són algunes de les manifestacions d'aquest procés, que porta aparellada una definició més àmplia de les funcions pròpies dels arxius i del que ha de ser l'exercici professional dels arxivers. Entremig dels múltiples vessants que té la gestió d'un arxiu que té cura de fons històrics o bé, més generalment, del que ha de ser la protecció i la sistematització del patrimoni documental d'un país, s'hi ha de posar, necessàriament, el de les relacions o la incidència en el mercat de béns del patrimoni documental. Els documents han ocupat, i encara ocupen, un lloc secundari en el mercat de béns del patrimoni històric, bé que amb diferències segons els països. Això s'explica, en bona part, per la seva molt menor valoració social i econòmica, comparat, per exemple, amb els béns de caràcter artístic. Ara bé, la progressiva normalització dels arxius palesa i, alhora, fomenta una creixent valoració social i cultural dels documents històrics. Per aquest camí, malgrat no haver-hi sempre una correspondència directa entre valoració social, valor cultural i valoració econòmica dels béns del patrimoni històric, aquest comerç es veu i es veurà esperonat encara més, en un context com el nostre en què el mercat es posa pertot.

A semblança d'altres institucions culturals, com museus o biblioteques patrimonials, els arxius històrics han de poder accedir al mercat per tal d'enriquir els seus fons. Alguns arxivers, de tota manera, pensen que un arxiu no ha de comprar documents. És un fet que el mercat té molt en compte les adquisicions fetes per les institucions, de manera que poden arribar a condicionar-lo molt, tant positivament com negativa des del punt de vista de l'interès general. El que s'imposa és que els arxius incideixin en el mercat a partir d'uns principis ben definits. És innecessari d'insistir que la situació legal dels documents adquiridors no ha de plantejar dubtes. A partir d'aquí, les adquisicions dels arxius s'han de regir per un criteri ben establert, propi de cada centre, segons la seves característiques, i per la col·laboració plena entre els arxius públics, evitant d'entrar en competència. Naturalment, també s'han de tenir ben presents quins són els preus de mercat per tal de no contribuir a inflacionar-lo i, alhora, fer un bon ús dels pressupostos públics.

És recomanable que l'arxiver tingui un cert coneixement del mercat de documents històrics, sobretot si dirigeix un centre. No només li resulta ne-

cessari de cara a possibles adquisicions sinó també, per exemple, a l'hora de formalitzar assegurances de documents, de valorar el patrimoni de la institució titular del centre o bé de vetllar especialment per la seguretat i la integritat dels documents de l'arxiu més delits i valorats comercialment. És un tema per al coneixement del qual ben poca bibliografia específica pot apuntar-se. Allò que més compta és el seguiment del mateix mercat. El primer que es copsarà és que dins el mercat de béns del patrimoni històric predominen del tot el patrimoni artístic, les arts populars, el mobiliari, etc., és a dir, béns mobles que, des del punt de vista de la gestió patrimonial, són associats al món dels museus. Existeix, ocupant un esglaó inferior des del punt de vista del seu embalum, un mercat de patrimoni bibliogràfic molt definit i d'una llarga tradició. El patrimoni documental no configura un mercat autònom sinó que el més corrent és el seu acoblament al del patrimoni bibliogràfic, en relació amb el qual té una dimensió força menor. A voltes hom anomena aquest acoblament el "sector del paper".

EL PATRIMONI DOCUMENTAL COMERCIALIZAT

La compravenda de documents no és pas una pràctica novella. Pel que fa a documents personals, a cavall del patrimoni bibliogràfic i l'arxivístic, és coneguda la dèria de bibliòfils com Ciceró, Sul·la o Varró per comprar o obtenir autògrafs dels personatges de Grècia i Roma. A l'Europa moderna la noblesa arrecerada a la burocràcia de la monarquia absoluta formà col·leccions i miscel·lànies de documents a les seves biblioteques per la via d'adquisicions, l'encàrrec de còpies i l'exercici de càrrecs. Una part de l'arxiu del comte-duc d'Olivares, per exemple, fou venut el 1687, la qual cosa explicaria parcialment, segons J.H. Elliott, la dispersió actual dels seus documents per diversos arxius europeus. El 1732 foren venuts els fons i documents del cardenal Mazzarino, que adquirí el rei de França per a la Biblioteca Reial. A la Biblioteca de Sant Petersburg s'hi conserva una molt important col·lecció de documents francesos formada per les adquisicions d'un funcionari de l'ambaixada russa a París abans de 1789. Fins a l'entrada en vigor de la Llei del Notariat de 1862, també es pot fer referència al comerç de protocols notariais pels ingressos que reportaven les còpies als notaris, alguns dels quals arribaren a formar-ne remarcables col·leccions. En el decurs del segle XIX la compravenda de documents històrics es va afermar progressivament, alhora que s'afermava el seu valor cultural. A les acaballes del segle era ben perfilada la figura del col·leccionista d'autògrafs i els grans arxius i biblioteques europees, sobretot més enllà dels Pirineus, feien adquisicions. Els catà-

legs de llibreters de vell barcelonins de l'època ja contenien aleshores algunes entrades de documents històrics. Es coneix poc o molt, per exemple, l'activitat del llibreter Pere Marès, inicialment establert a la Jonquera, per la correspondència que conservà un col·leccionista d'autògrafs rus que era client seu.

Els documents històrics que avui podem trobar al mercat provenen de tota mena de fons. Contràriament al que hom podria suposar o al que seria desitjable, tant al nostre país com arreu d'Europa, a més de documents personals, patrimonials, empresarials o altres d'origen privat, es poden adquirir documents històrics generats per institucions públiques, des dels esglaons més petits d'àmbit local a les instàncies governamentals més altes. Des de 1996 ençà han estat subhastats a Barcelona, per exemple, l'original de l'aliança entre l'emperador Carles V i Gènova (1519), els documents originals de diversos privilegis atorgats pels reis catalans a la ciutat de Cervera, 42 capses de documents del Ministeri de Marina espanyol a l'Havana (1760-1880), un foli extret d'un protocol notarial sevillà amb la signatura autògrafa de Cervantes (1593) o alguns volums de la Procuració Reial de Mallorca (segles XV-XVI). Per a explicar-ho i desfer el miratge a voltes present de creure que tots els documents públics han romàs sempre en poder de les institucions públiques s'ha de tenir present la trajectòria històrica que ha tingut el patrimoni cultural moble en general. Són innumbrables els béns que, per mil camins diversos, han passat d'unes institucions a unes altres, de l'àmbit públic al privat o bé a l'inrevés, d'una ciutat o d'un país a un altre. Aquest procés s'ha donat d'una manera especial al llarg dels segles XIX i XX, és a dir, a l'ensem de la desfeta de l'ordre medieval, de la urbanització creixent de la població, de la configuració dels nous grups de poder, dels estats i les burocràcies contemporànies i de la definició del mateix concepte de patrimoni cultural. El patrimoni documental no s'ha subret pas d'aquesta dinàmica històrica. Enmig d'aquest context general s'ha de destacar dues pràctiques que han afectat i afecten d'una manera directa el patrimoni documental públic. En primer lloc, les "destruccions" i vendes de documents ordenades per les institucions públiques. L'any 1898 V. Vignau es dolia, a Madrid, que tots els documents anteriors a 1700 del fons de la Sala de Alcaldes de Casa y Corte haguessin estat venuts, essent que hi havia processos contra Lope de Vega o Cervantes. Però no cal pas anar a buscar els exemples fora del país. Els primers anys de la II República la premsa barcelonina es féu ressò de la destrucció d'una gran part de l'arxiu de Capitanía, amb la consegüent "desaparició" de la documentació militar d'acabada la guerra de Successió que havia consultat Santpere i Miquel. J. Miret i Sans i J. Massó i Torrents, al conegut *Informe* (1908) que l'Institut d'Estudis Catalans adreçà a la Diputació de Barcelona

sobre alguns dels principals arxius de Catalunya, recordaven la dissort dels fons medievals i moderns heretats per l'efímera Junta Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç de Barcelona, entre els quals hi havia el del Consolat de Mar, documentació que fou "posada a la venda com paperam inútil". Els fons judicials són els que més han patit aquesta pràctica i al capdavant s'hi ha de posar els de l'Audiència de Barcelona. És documentat que el 1855 s'hi van "eliminar" 25.000 processos. Durant molt de temps es van repetir operacions semblants, de manera que encara els autors de la *Guía de los archivos de Barcelona* (1952) es dolien que el Ministeri de Justícia acabés d'aprovar la destrucció de documents d'aquest arxiu sense cap mena de control. Aquestes "destruccions" o vendes ordenades per la mateixa Administració pública molt sovint no han comportat la destrucció física dels documents sinó la seva dispersió. Drapaires i llibreters hi han restat amatents. El llibreter madrileny Barbazán, que va escriure que els millors negocis va fer-los amb els "manuscrits", dona testimoni de la pràctica de vetllar els documents destinats a esdevenir pasta de paper a fi de triar allò que pogués tenir algun valor comercial. Algunes vegades han estat estudiosos els que han evitat la destrucció física dels fons, tot incorporant-se així documents a biblioteques particulars que tard o d'hora solen anar a parar al mercat.

Les destruccions i vendes ordenades per les mateixes administracions públiques, tot i haver-se donat fins fa més poc del que hom pot pensar, avui es troben del tot en un segon rengle d'aquesta fuga del patrimoni documental públic. En canvi, continua essent un problema el de la documentació pública privatitzada o en poder de particulars arran de l'exercici de càrrecs. És una pràctica que ve de molt lluny i que afecta un considerable embalum de documents històrics, com ho posen de manifest molts fons patrimonials i personals. Al nostre país és corrent, per exemple, que als fons documentals de les cases de pagès de més volada s'hi trobi munió de documents del govern municipal corresponent arran d'haver-ne format part gent de la casa. Quant als esglaons més alts de les institucions, és també corrent de trobar als fons patrimonials nobiliaris tota mena de documents de caràcter diplomàtic, militar o d'altres branques de l'administració reial. Raríssims són els fons personals de polítics contemporanis on no hi ha cap document que hauria de trobar-se al fons de la institució de la qual formaren part. Òbviament, en els casos en què tots aquests fons han anat o van a parar al mercat, bo i dispersant-se, s'incrementa el nombre de documents públics que hi són presents. Encara s'hi hauria d'afegir algunes altres vies per les quals també s'arriba a aquesta situació (apropiacions volgudes o accidentals d'antics estudiosos als quals es permetia o bé que es permetien d'endur-se els documents a casa per a la seva consulta, robatoris, etc.), però la seva importància quantitativa és força menor.

La presència al mercat d'una quantitat tan considerable de documents d'institucions públiques acostuma a constituir tot un dilema per a l'arxiver. Si és novell o desconeix els processos apuntats sovint té tendència a veure delictuós un fet que deriva, generalment, de velles pràctiques assumides de fet o bé de dret. La legislació no ajuda precisament a l'arxiver. És generalitzat arreu, com fa la vigent llei catalana d'arxius (1985), de prescriure's que les institucions públiques serveixen la titularitat dels seus documents, onse vulga que siguin, i, encara, l'obligatorietat de "la seva reintegració a l'arxiu que correspongui". Ara bé, el camí seguidor entre la formulació d'un principi tan genèric i la seva aplicació pràctica és molt llarg, legalment fosc i raríssimament agafat. Només n'hi ha alguns exemples per a documentació molt contemporània o bé fins i tot medieval, però que sigui provada la seva recent subtracció o indeguda apropiació. Seria convenient que la legislació no s'aconformés amb els grans principis, generalment inaplicats o inaplicables, perquè a la pràctica no se sap ben bé quin valor tenen. L'arxiver, ben lògicament, té tendència a fer-ne una lectura estricta, però, a més de veure's contradita per la realitat quotidiana, és inversemblant que mai es pugui fer efectiva per a tots els casos concrets. Les adquisicions que fan els governs i les institucions d'arreu dels països també acostumen a qüestionar aquesta lectura estricta, perquè ben sovint corresponen a documents històrics que inequívocament haurien d'haver-se conservat sempre als arxius públics.

La vigència de la privatització de documents públics per les persones que han exercit càrrecs públics, que els arxivers francesos han qualificat com "un dels problemes més grans de l'arxivística francesa" (*Manuel d'archivistique*, 1970), exigeix una legislació que talli de debò aquesta fuita. Per això és del tot plausible que el tema hagi estat formalment plantejat al Parlament de Catalunya en el decurs de la legislatura ara tot just acabada. Però convé de tenir ben clar que els fets palesen que legislar sobre aquest problema és ben fàcil i, en canvi, arreu resulta molt difícil que la legislació s'arribi a aplicar. Sense moure'ns de França, ja el cardenal Richelieu inspirà una ordre reial destinada a evitar que els documents públics restessin en poder dels càrrecs i els seus descendents, però ell mateix la incomplí perquè llegà els "seus" a una neboda. Si es vol un exemple més proper en el temps, tenim el dels documents de W. Churchill, de discutida privacitat, que l'any 1995 foren comprats pel govern britànic per un preu gens ni mica simbòlic, no pas incautats, a un nebot seu diputat.

L'engròs o molt bona part, però, del patrimoni documental existent al comerç al nostre país són documents d'estricta provenença privada, especialment, de fons patrimonials i personals. Sempre hi han estat molt presents els fons o documents de cases de pagès. El despoblament i la crisi de la ruralia ca-

talana ha comportat, malauradament, la dispersió d'un nombre molt gran de fons d'aquesta tipologia que havien estat conservats amb zel, moltes vegades, durant set o vuit centúries. És ben significatiu el cas d'un cabaler de la Garrotxa que l'any 1984 llegí una comunicació a la "Jornada d'Estudis sobre les terres de Bianya" sobre els documents del mas d'on provenia, de propietat del seu germà gran, documents que manifesta haver comprat a un antiquari d'Olot. És un procés que encara es dona, bé que ha minvat en relació a trenta o quaranta anys enrere. Força més esporàdics són els documents provinents de fons patrimonials nobiliaris catalans, encara que tampoc no són rars perquè alguns fons importants, com és ara el dels comtes de Santa Coloma, foren venuts i dispersats ja fa bastants anys. Són ben presents al mercat els documents provinents de fons personals, sobretot les lletres arran del col·leccionisme d'autògrafs. Més estrany és, en canvi, de trobar-hi fons comercials i d'empresa dels segles XIX i XX a causa del fet que tenen una escassa sortida, no pas, com és sabut, perquè siguin escassos. La documentació eclesiàstica no és pas una raresa. A més dels documents històrics d'aquesta provenença que es troben al mercat arran d'haver seguit camins semblants als d'altres tipus de béns del patrimoni històric de l'Església, n'hi ha una part important que fou dispersada, sobretot, durant el segle XIX. Els fons de les institucions eclesiàstiques desamortitzades no es troben pas complets als arxius estatals. N'hi ha una part important, una altra fou destruïda i, d'altra banda, molts documents foren aleshores arraconats en domicilis particulars o venuts.

Des d'un punt de vista cronològic, són escassos a Catalunya els documents anteriors a l'any 1200 que es posen a la venda, i, des d'un punt de vista territorial, la majoria del patrimoni documental avui comercialitzat és català, bé que sempre n'hi ha hagut una part menor que prové de la resta de l'Estat, formada, sobretot, per documents amb característiques singulars o especials. Des de fa molts anys, per exemple, hi han estat relativament abundants les executòries de noblesa. Al seu torn, és més infreqüent de trobar documents catalans a la venda a la resta de l'Estat, llevat del cas de Madrid. Són rars a Catalunya els documents que provenen de fora de l'Estat. Ben altrament, periòdicament apareixen documents catalans al mercat internacional. Més que no pas d'exportacions recents, per a les quals és necessària una autorització, es tracta de documents que sortiren del país fa anys. El patrimoni documental català que durant els segles XIX i XX ha estat exportat és remarcable. Per a comprovar-ho només cal repassar el contingut de les adquisicions fetes per algunes biblioteques i arxius europeus i americans. Els darrers anys, per exemple, han estat documentats alguns tractes fets per un comerciant alemany que els anys vint va vendre conjunts importants de pergamins catalans a la British Library i a la Biblioteca Reial de Copenhaguen. Arreu, tradicio-

nalment, el control administratiu i material de les exportacions de béns culturals ha afectat d'una manera molt preferent els béns artístics, tot restant el patrimoni documental molt en un segon rengle. Si haguéssim de guiar-nos pels documents de la Comissió Valoradora d'Objectes Artístics per Exportar que tenia la seva seu a Barcelona, per exemple, que també havia de controlar el patrimoni documental, durant els anys 1922-1937 no n'hauria sortit del país, la qual cosa és ben inversemblant. A part de documents exportats, la dimensió internacional de la història de Catalunya fa que tot sovint es pugui trobar als mercats foranis documents d'altres països que són d'interès per a la nostra història. En un dels darrers catàlegs (*War and Revolution, Rebellion and Treason*) de la casa novaiorquesa H. P. Kraus, per exemple, s'ofereixen dos informes francesos sobre el setge de Barcelona de 1814.

El dany més generalitzat i evident de la comercialització del patrimoni documental ha estat i és la disgregació dels fons, perquè és molt infreqüent que es mantinguin sencers. Els criteris comercials determinen que la majoria de les vegades es porti a terme una selecció dels documents més vendibles solts. Els autògrafs de personatges han figurat sempre entre els més venuts, la qual cosa porta a dispersar la correspondència, per exemple, dispersió que també és afavorida pel col·leccionisme filatèlic. També solen acabar solts la majoria de documents gràfics (tota mena de plànols, targetes postals escrites, etc.), els pergamins, llibres amb enquadernacions o bé d'uns continguts (copiadors de cartes, executòries, memòries, etc.) singulars i tota mena d'impresos menors que formen part o acompanyen els fons (al·legacions jurídiques i altres fullets, cartells, programes, etc.).

El comerç també ha generat la falsificació de documents històrics, però és una pràctica del tot excepcional que mai no ha assolit, ni de bon tros, la freqüència amb què es dona per a altres béns mobles del patrimoni històric. El llibreter Barbazán fa referència a alguns casos concrets. Sempre s'ha tractat de falsificacions de documents excepcionals, de molt preu, fetes amb molt poca traça.

ELS COMERCIANTS DE PATRIMONI DOCUMENTAL

Com s'ha apuntat, és generalitzat que el comerç de patrimoni documental vagi plegat amb el d'altres béns mobles del patrimoni històric, molt preferentment amb el bibliogràfic. Llibreters de vell i comerços de llibreria antiquària en general figuren al capdavant. També s'hi ha d'afegir antiquaris i altres comerciants d'antiguitats, o fins i tot drapaires, que estiguin poc o gens especialitzats en determinats béns, que toquin una mica de tot, els

quals és més freqüent de trobar-los, dins el Principat, a les comarques. També cal tenir presents els comerciants especialitzats en filatèlia i en dibuixos i gravats.

Sota la denominació de llibreters de vell s'hi ha d'encabir una molt variada gamma de comerciants i d'establiments, que aniria des del que no té botiga oberta estable i només fa parada als mercats periòdics o eventuais, a empreses que seleccionen molt les seves ofertes i també s'obren al mercat internacional. Tant a Catalunya com a la resta de l'Estat hi predominen els comerços petits i mitjans, adreçats als mercats locals i al mercat estatal. No es dona, d'altra banda, el grau d'especialització temàtica existent a països com França, Anglaterra, Itàlia o els Estats Units, on hi ha llibreters de vell exclusivament dedicats al dret, a la història, a la ciència, etc. A Londres hom n'hi pot trobar fins i tot algun d'exclusivament especialitzat en tema espanyol i peninsular. Tota aquesta gamma de comerciants compten amb una part menor de patrimoni documental entremig de les seves ofertes bibliogràfiques, molt variable segons els casos, havent-n'hi alguns al nostre país que al llarg dels darrers anys s'hi tendeixen a dedicar més regularment. La immensa majoria dels llibreters de vell de Catalunya s'han concentrat sempre a Barcelona, però actualment també n'hi ha algun a Girona, Granollers, Lleida, Tarragona, Tremp, Vic o Vilanova i la Geltrú, i, a l'altre costat de la frontera, a Perpinyà i també a Andorra. Existeixen directoris estatals de llibreters de vell que són publicats i a hores d'ara també es pot trobar moltíssima informació a Internet, per la qual cosa és fàcil llur localització.

La llibreria antiquària barcelonina té una forta tradició i ha tingut personalitats tan remarcables com la del llibreter i bibliògraf Antoni Palau i Dulcet, que a les acaballes del segle XIX empenyé l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques a reclamar que l'arxiu del monestir de Poblet retornés al país. Ja al primer quart del segle XX els llibreters de vell barcelonins primers es solien queixar que aquest comerç fos exercit per tota mena de gent, moltes vegades amb una cultura escassa. Solien retreure les ordinacions de la confraria de llibreters de l'any 1553, que prohibien vendre llibres a "regatons i mossos de metges i advocats per les cantonades de la ciutat" i que fixaven que per a ésser llibreter calia passar un examen consistent a saber llegir diversos missals. Aquesta diversitat en la formació es continua donant, de manera que hi ha des de comerciants amb un ben pobre bagatge cultural fins a titulats universitaris o bé comerciants que contracten els serveis d'especialistes en determinades matèries. Òbviament, d'això se'n deriven tractaments molt dissemblants del patrimoni bibliogràfic o documental posat a la venda.

El sistema de venda tradicional i més corrent és a la botiga, on els llibres i documents que puguin oferir-se al públic tenen marcat el seu preu, encara

que algunes vegades és codificat o només comunicat de paraula. És excepcional que cada document posat a la venda porti incorporada una descripció del seu contingut. Algunes llibreries de l'estranger només ofereixen allò que prèviament es demana i tenen i només permeten accedir a fitxers, no pas lliurement a les seves existències. És cosa sabuda que al món del comerç de béns mobles del patrimoni històric el preu final acostuma a ésser la resultant d'una negociació entre les dues parts. Però tampoc no es tracta d'una norma sempre seguida. A la llibreria antiquària no se sol aplicar, per exemple, quant als preus que figuren als catàlegs. El sistema de venda per catàleg és paral·lel al de la venda directa a la botiga, tot i que hi ha alguns llibreters que només venen per catàleg. Els catàlegs són tramesos gratuïtament pel llibreter als clients que ho sol·liciten. En alguns casos (catàlegs d'un cost d'elaboració i d'estampació més alt) es tracta d'una subscripció amb pagament. Compra qui primer fa la comanda.

Els catàlegs presenten una diversitat formal i de contingut molt gran. La majoria de llibreters del país fan catàlegs miscel·lanis. A les empreses de llibreria antiquària de més volada internacional, a l'estranger, el més corrent és de publicar catàlegs temàtics, entre els quals és possible de trobar-ne d'exclusivament dedicats a documents. El tractament o la descripció que se'n fa varia força segons els catàlegs, ara bé, de l'examen del seu engròs sí que és possible d'extreure'n alguns trets comuns. El primer que es fa evident és una gran diferència qualitativa entre la descripció dels béns bibliogràfics i els documentals. Per als llibres és generalitzat de concretar-ne l'autor, el títol, nombre de volums, lloc d'edició, editorial, any i nombre de pàgines, pel cap baix. És acostumat encara d'afegir-hi notícies sobre l'enquadernació, estat de conservació, la seva raresa i altres dades. Ben altrament, la descripció dels documents és molt més deficient i variable. És generalitzat de qualificar-los de "manuscrits", seguint un vell costum del món de la biblioteconomia que no fa diferència entre els manuscrits bibliogràfics i els documents d'arxiu. Només en alguns pocs catàlegs molt ben fets, generalment anglosaxons, s'arriba a distingir entre el que anomenen manuscrits "textuals", d'una banda, i "documentals" o bé "documents", d'una altra. El contingut de la immensa majoria dels catàlegs és organitzat per ordre alfabètic d'autors i és entremig d'aquesta ordenació que es troben les entrades documentals, seguint criteris de tota mena. Poden trobar-se allí on pertoca de figurar alfabèticament "manuscrit", però altres vegades també s'aplica l'ordre alfabètic a la localitat a la qual fa referència el document, al personatge que el signa, al seu títol original o bé atribuït, etc. La data no hi manca gairebé mai, si més no aproximada, però ben sovint és aconsellable de donar-li un valor indicatiu. Pel que fa a la descripció del contingut, llevat que no existeixi una intitulació original,

pot arribar a ésser d'una vaguetat extremada, especialment si es tracta de documents medievals o moderns que resultin de lectura difícil sense coneixements de paleografia. És corrent de donar notícia del suport material (pergamí, paper) i de les encuadernacions. Les anotacions suplementàries sobre el valor històric són inexistents o sovint dubtoses. Aquesta notòria insuficiència de les descripcions dels documents en la majoria dels catàlegs, que contrasta amb les de les entrades bibliogràfiques, resulta ben comprensible tenint en compte els coneixements específics que requereix el patrimoni documental i el perfil predominantment bibliogràfic que ha tingut i té aquest comerç. Per al patrimoni bibliogràfic hi ha una llarga tradició metodològica de descripció, existeixen repertoris bibliogràfics i, sobretot, es tracta de béns gairebé sempre seriatos. Els documents són únics, d'una diversitat tipològica molt gran i mesurar-ne el seu valor històric sol demanar una recerca que requereix formació arxivística i històrica. Trobar aquest bagatge dins la llibreria antiquària és rar i això explica que el tractament i la valoració dels documents hi siguin, en la majoria dels casos, tan desiguals i arbitraris. Naturalment, hi ha excepcions i solen correspondre als comerços de més entitat que poden tenir contractat personal tècnic format, arxivers o historiadors, fixos o eventuais, que elaboren les corresponents entrades dels catàlegs o bé informes. Es tracta d'una pràctica avui infreqüent al nostre país, però que els darrers anys s'hi obre camí.

L'examen dels catàlegs palesa gairebé sempre el problema que ja ha estat apuntat de la fragmentació i dispersió dels fons. No és gens infreqüent que en un mateix catàleg s'ofereixi, separadament, cartes adreçades a una mateixa persona, pergamins d'una mateixa masia, etc. També es fa evident amb una sèrie de catàlegs d'un mateix establiment al llarg d'un cert temps. És molt infreqüent que s'hi ofereixin fons complets.

Les subhastes també porten incorporada l'elaboració i la tramesa d'un catàleg, sobre les característiques dels quals no hi ha diferència en relació al que ha estat apuntat, llevat de la indicació del preu, que en aquest cas és el de sortida. Es tracta d'un sistema de venda que la llibreria antiquària catalana havia utilitzat molt esporàdicament, però des de mitjan anys noranta ha anat assolint un paper important. Actualment hi ha a Barcelona dues empreses que organitzen sengles subhastes mensuals de llibreria antiquària. Hi predominen els béns bibliogràfics i també s'hi barreja obra artística gràfica, però els documents històrics hi ocupen un lloc qualitatiu destacat. Durant uns deu o quinze dies abans de la celebració de la subhasta poden ésser examinats els béns oferts, la qual cosa és del tot recomanable de fer en el cas dels documents. Probablement el fet que els venedors particulars coneguin quin és el marge de benefici de l'empresa ha afavorit que sortissin a la venda documents

i parts de fons d'una molt remarcable importància. Com ha estat exposat recentment per A. Ducrot per al cas francès, el problema més gran que plantegen per a l'actuació de l'Administració pública és el temps tan limitat que hi ha entre la recepció del catàleg i la celebració de la subhasta. En deu o quinze dies cal seguir tota una munió de tràmits i no sempre és possible d'acomplir-los. Per un altre costat, la publicació posterior dels béns que han estat venuts i de llur preu final esdevé una eina molt útil per al coneixement del mercat.

També és possible de trobar documents entremig de les ofertes de les cases de subhastes dedicades a comercialitzar tota mena d'objectes antics provinents del parament de cases (mobiliari, pintura, atuells diversos, etc.). Aquestes subhastes també disposen del seu catàleg i no s'ha de menystenir el seu seguiment. Igualment s'hi ha d'afegir les empreses de filatèlia, a les quals interessa tota mena de correspondència pels segells i timbres prefilatèlics que conté. En aquest àmbit també són corrents les subhastes, amb l'elaboració dels catàlegs corresponents. És palès que aquest comerç porta a la segregació i a la dispersió de les sèries de correspondència de tota mena de fons documentals, o bé, si se'n vol fer una altra lectura, ha afavorit la conservació dispersa d'aquesta part de molts fons, la resta dels quals han estat destruïts. Associat al món de la filatèlia, però amb un embalum molt menor, s'ha de fer esment del que hom ha anomenat la timbrologia, és a dir, l'estudi i el col·leccionisme del paper timbrat. El comerç de documents històrics associat al col·leccionisme de timbres va experimentar una certa fuga a Barcelona a les acaballes dels anys seixanta del segle xx. No era pas una cosa nova, com posa de manifest l'estudi del col·leccionista H. Capdevila i Aloy sobre el paper timbrat de Catalunya dels anys de la guerra del Francès (1908). Avui es tracta d'un mercat ben reduït.

A banda del comerç més professionalitzat del patrimoni documental, vinculat a la llibreria antiquària, tant a Catalunya com arreu d'Europa ocasionalment és possible de trobar documents i fons històrics al món del comerç de les antiguitats. Només en serien una excepció els antiquaris més especialitzats i també aquells que es troben a les ciutats on hi ha establiments de llibreria antiquària. Això vol dir, pel que fa a Catalunya, que es dona més arreu de les comarques. En aquesta línia, no és infreqüent de veure'n a tota la gran seguida de fires i firetes d'antiquaris i brocanters que tant han proliferat els darrers anys arreu del país. Tampoc no cal oblidar els drapaires i, igual com succeeix al Portobello londinenc, al mercat de les Pucés de París o bé al Rastro madrileny, els Encants de Barcelona.

ADQUISICIÓ I COL·LECCIONISME DE PATRIMONI DOCUMENTAL

Tot i que seria ben interessant, no és pas possible de fer-nos una idea molt detallada de qui compra avui patrimoni documental. És aquest un aspecte que resulta més observable amb alguna perspectiva temporal, particularment quant a les adquisicions fetes des de l'àmbit privat. No es tracta pas d'una particularitat del patrimoni documental, perquè es pot dir el mateix de la resta de béns mobles del patrimoni històric.

No és senzill de donar un perfil precís del col·leccionista privat perquè el terme s'aplica d'una manera molt àmplia i acaba incloent casos ben diversos amb motivacions, finalitats i resultats diferents. En el seu sentit més estricte es pot dir que correspondria a qui volgudament aplega determinats objectes a partir d'un criteri predeterminat i amb una finalitat que molt sovint s'exhaureix en la mateixa formació de la col·lecció. Als nostres arxius avui és corrent que rebin la denominació de col·lecció petits o grans aplecs de documents de proveniences diverses atzarosament formats i que, pròpiament, no ho són. Conservant notícia de la provenença immediata dels diferents elements d'aquests aplecs, podrien i haurien de ser desfets sense problema, tot incorporant aquests elements a les col·leccions generals del centre o bé, si s'escau, als fons que els correspongui. Una col·lecció estricta, en canvi, es caracteritza per un determinat afaïonament, per l'empremta del seu col·leccionista, tant pel que fa a la coherència dels seus elements com a la seva organització. Aquest afaïonament pot significar un valor afegit important i d'interès general, que faci recomanable de no portar a terme la disgregació. Són col·leccions d'una altra mena les que es formen per sedimentació d'una activitat la finalitat de la qual no és pas la mateixa col·lecció. D'altres col·leccions poden tenir com a principal motivació la inversió econòmica, sovint acompanyada per la necessitat de farbalans culturals per a presumir. El col·leccionisme de documents plantejat substancialment com una inversió econòmica és excepcional i encara més al nostre país. En altres àmbits patrimonials, com el món de l'art o bé el patrimoni bibliogràfic, la motivació econòmica sempre hi ha estat molt més present. La bibliografia internacional sobre el tema, de tota manera, insisteix que els documents històrics són una inversió segura i en alça.

Com s'ha apuntat, el col·leccionisme privat de documents va prendre embranzida a Europa en el decurs del segle XIX amb la figura del col·leccionista d'autògrafs, sobretot a França, Anglaterra, Alemanya i els Estats Units. A França sempre es destaca el cas primicer de l'advocat Villenave (1762-1846) i l'afecció que hi tingueren personatges com A. Dumas, P. Louys, Ch. Nodier o l'historiador Guizot. La publicació de *Les autographes et le goût des au-*

tographes en France et à l'étranger de M. de Lescure (París, 1865) marca un moment àlgid d'aquest col·leccionisme. Els arxivers i els arxius no restaren aliens a aquesta dèria pels autògrafs, de manera que els Archives Nationales de França, en el marc del seu museu, creat el 1868, l'any 1872 publicaven més d'un miler de facsímils "dels autògrafs més importants des de l'època merovíngia fins a la Revolució", o bé, al nostre país, els arxivers de l'Arxiu de la Corona d'Aragó formaven la col·lecció d'autògrafs del centre a base d'extreure documents dels seus fons. A aquest mateix context respon la publicació, per J. Muñoz Rivero, de la *Colección de firmas de personajes célebres en la historia de España: firmas de los reyes de España (desde el siglo IX hasta nuestros días)* (Madrid, 1887).

Bé que el col·leccionisme d'autògrafs a Catalunya, i a Espanya, no ha assolit mai el ressò d'altres països, ja al segle XIX tingué alguns adeptes. Sabem, per exemple, que el 1847 la col·lecció barcelonina de Joan Cortada, formada per béns diversos, incloïa també alguns autògrafs del Príncep de Viana, Cervantes, Quevedo i F. Pérez Bayer, entre altres. I a l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 s'hi va poder veure un volum de la col·lecció d'autògrafs d'A. Pedrals i Font, que en contenia de Lope de Vega, J. de Mariana, els Argensola, etc. Molt més que no pas el contingut dels documents, a aquesta mena de col·leccionistes els interessa l'autògraf en si mateix i de reunir-ne tot un mostrari on hi hagi reis, polítics, escriptors, artistes, etc. L'any 1988 el llibreter francès K. Rendell escrivia que els autògrafs més vendibles al mercat internacional eren els dels grans compositors i els dels principals artistes francesos (també poden afegir-s'hi els no francesos). El fet que un col·leccionista anglès fou qui oferí un preu més alt (onze milions de pessetes) de l'al·ludit foli signat per Cervantes subhastat a Barcelona el 1998 apunta, entre altres coses, que el col·leccionisme d'autògrafs continua tenint més força a altres països europeus.

A Catalunya és infreqüent la figura del col·leccionista exclusivament dedicat als documents, llevat dels que s'interessen pels autògrafs, que no sembla que siguin molts. És molt més corrent el col·leccionisme temàtic alhora bibliogràfic i documental. El col·leccionisme montserratí o verdaguerià, que havien tingut molts adeptes al llarg del segle XX, avui tenen un interès decreixent. A la conferència que Josep Porter donà l'any 1948 a l'Associació de Bibliòfils feia esment que a Barcelona hi "ha una admirable biblioteca particular en la qual el seu possessor reuneix un manuscrit o un imprès en llengua catalana de cada any transcorregut des del naixement de l'idioma fins als nostres dies". El col·leccionisme de tema napoleònic, molt viu a l'estranger, ha estat present en una mesura menor a Catalunya. El que més s'hi ha estès els darrers cinquanta anys ha estat el col·leccionisme local, referit a una loca-

litat o més generalment a una comarca. El primer que va prendre volada fou el de tema barceloní. Una de les col·leccions locals més importants que s'han arribat a formar és la de l'industrial Miquel Mateu al castell de Peralada, especialment referida a l'Empordà i comarques del seu entorn, que conté, a més, molts altres documents diversos com és ara vuit-centes executòries de noblesa majoritàriament castelleses. Sobre la seva formació J. Clavaguera ha escrit (1988) "que va des de compres fetes per persones de confiança del Sr. Mateu, anant per cases de pagès de la comarca adquirint pergamins i manuscrits de tota mena, fins a adquisicions de fons documentals de cases importants fetes a la Llibreria Porter de Barcelona". També hi conflüïren documents des d'ajuntaments de la comarca (col·lecció napoleònica: Peralada, per exemple). Encara que no tan àmplies, són moltes les col·leccions locals privades formades arreu del país, com la Calzado a la Vall d'Aran, Sistach a Berga, Mercadé a Valls, etc. Els darrers vint anys aquest col·leccionisme local s'ha accentuat i ha viscut una mena d'esclat pel que fa a la fotografia.

L'interès per formar col·leccions temàtiques d'imatges ja s'havia desvetllat al tombant del segle XIX. Fou afavorit per l'evidència de les transformacions produïdes durant la centúria en la fesomia urbana, particularment en el cas barceloní, amb la consegüent desaparició de monuments importants o de vells carrers i amb una paral·lela creixent valoració del patrimoni històric. Aquest col·leccionisme comportava l'acoblament de béns artístics i bibliogràfics (pintures, dibuixos, gravats, litografies), inicialment gairebé de manera exclusiva. No hi mancaven, però, documents ben bé d'arxiu (planimetria de geòmetres i arquitectes). La divulgació de la fotografia, a més de portar a la formació de fons en el seu sentit estricte, va fomentar la multiplicació d'aquest col·leccionisme i l'accentuació del seu vessant patrimonial documental. És imprescindible de fer esment de l'*Exposició de documents gràfics de coses desaparegudes a Barcelona durant el segle XIX* organitzada pel Centre Excursionista de Catalunya l'any 1901.

Per la importància que en alguns casos tenen o han tingut no es poden oblidar algunes col·leccions documentals formades per llibreters de vell, com és ara Pere Marès, Josep Porter o Joan Gili. Pel que fa a Josep Porter, a més d'haver-hi moltes notícies esparses que palesen l'abundor i la importància del patrimoni documental que féu cap al seu establiment, es conserva a la Biblioteca de Catalunya la seva pròpia col·lecció, que intitolà, molt en la línia d'una determinada època, "España en el mundo".

Encara que al món dels arxius, d'entrada, el col·leccionista no acostuma a ésser un personatge simpàtic, una valoració més matisada ha de portar a veure'n els seus aspectes positius. En el context en què vivim, de fet, és del tot necessari que existeixi al país, també en l'àmbit del patrimoni documental,

un col·leccionisme privat intel·ligent, generós (quant a deixar fer consultes, a fer préstecs per a exposicions, a deixar fer còpies i, ai las!, a evitar de competir amb les institucions públiques en les adquisicions) i, és clar, deslligat de tota mena d'adquisició fosca. Altrament, el patrimoni documental català mercadejat resulta molt més a l'abast del col·leccionisme estranger, públic o privat, perquè les adquisicions de les institucions públiques catalanes han estat i són minses. D'altra banda, si més no una part d'aquestes col·leccions privades acaba formant part del patrimoni públic. Es tracta d'un procés molt evident i important pel que fa a altres tipus d'institucions patrimonials del país, com és ara el MNAC o la Biblioteca de Catalunya, que s'han beneficiat molt de l'existència d'un col·leccionisme artístic i bibliogràfic a Catalunya. És ben probable que si hi hagués existit un col·leccionisme documental més intens la diàspora comercial del patrimoni documental català hauria estat menor.

En fer referència al col·leccionisme documental, és interessant de fer avinent la Manuscript Society. Es tracta d'una associació nordamericana de caràcter internacional que té els seus antecedents en la National Society of Autograph Collectors, creada l'any 1948. En són socis col·leccionistes, llibreters de vell, investigadors, arxivers, bibliotecaris, museòlegs o institucions, i, en general, tothom qui estigui interessat en el col·leccionisme, la conservació, l'estudi i la difusió dels autògrafs i dels "manuscrits". Entre les seves múltiples activitats s'ha de destacar la Manuscript Society Information Exchange Database, que és resultat d'una actuació conjunta amb el departament de manuscrits i arxius de la Universitat Estatal d'Arizona, mitjançant la qual es dona notícia de l'existència de col·leccions privades de documents que, altrament, serien desconegudes pels investigadors.

Històricament, tant o més que col·leccionistes estrictes, al nostre país han adquirit documents històrics molts historiadors. Només cal recordar casos tan remarcables com els de J. Miret i Sans, F. de Sagarra o E. Toda. La finalitat d'aquestes adquisicions ha estat evitar destruccions i dispersions i/o el seu estudi. Revisant la bibliografia històrica pot fer-se una llista molt llarga d'investigadors que, molt més puntualment, han fet algunes adquisicions. És generalitzat que aquests documents acabin essent donats per aquests investigadors a biblioteques o arxius. Aquestes adquisicions portades a terme per investigadors, tanmateix, sembla que han tendit a disminuir els últims decennis. Alguns casos semblen denotar, en canvi, que l'adquisició i el col·leccionisme es força present entre els genealogistes.

Entre les institucions privades, però amb una evident vocació de servei a la cultura del país, que foren pioneres a adquirir patrimoni documental s'hi ha de posar l'abadia de Montserrat. Ja l'any 1917 Anselm M. Albareda va

empènyer l'adquisició d'uns deu mil documents en pergami i paper referents a la història monàstica catalana. El catàleg de manuscrits de la biblioteca del monestir d'A. Olivar (1977), que conté també documents d'arxiu com és ara una munió de protocols notariais de Benasc o capbreus empordanesos, permet entreveure la llarga seqüència temporal de les compres montserratines.

La inexistència d'institucions nacionals a Catalunya durant la major part dels últims dos segles i, paral·lelament, les dificultats i el retard de l'organització d'un sistema d'arxius propi expliquen molt que les adquisicions de patrimoni documental portades a terme per l'administració pública catalana hagin estat i siguin escasses. Endegar una política estructurada d'adquisicions és més propi d'una fase d'organització arxivística avançada. És infreqüent que es doni als països que encara no tenen ben agençat el patrimoni documental de titularitat pública, perquè les prioritats són unes altres. L'acció de l'Estat espanyol en aquest àmbit, pensant en els arxius catalans, ha estat i és nul·la o insignificant. Enmig d'aquesta trajectòria, emperò, no es pot deixar de fer esment de les importants adquisicions de la Biblioteca de Catalunya a partir de 1911 i de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (1917). Sobretot durant l'etapa inicial d'ambdós centres, fins als anys trenta, els seus directors van saber i van poder combinar una reeixida dinàmica de donacions amb una altra de molt bones adquisicions. Dels anys quaranta a la fi dels setanta les notícies conegudes només permeten parlar d'adquisicions puntuals i esporàdiques, la majoria de les quals repartides entre algunes de les poques institucions d'arxiu existents, ultra la Biblioteca de Catalunya. Durant els darrers vint anys, amb una arrencaada intensa de superació dels dèficits crònics arrossegats pel patrimoni documental català i un creixement gran del nombre d'institucions d'arxius, no es pot dir que la situació hagi canviat gaire. Com s'ha fet notar, els programes d'adquisicions s'escauen més amb una fase consolidada d'un sistema d'arxius, a la qual, de fet, encara no s'ha arribat. De tota manera, es pot constatar alguns processos qualitativament importants i nous, com és ara un degoteig d'adquisicions fetes per arxius locals i comarcals de molts indrets de Catalunya, associat a llur nombre creixent i al progressiu redreç del patrimoni documental local i comarcal. D'altra banda, s'ha de comptar amb les adquisicions fetes per la Generalitat, no pas abundants ni suficients, però en alguns casos especialment valuoses, les quals, mercès al nou mapa arxivístic en construcció, poden ésser distribuïdes escaientment pel territori i no pas centralitzades per sistema. D'altra banda, la Biblioteca de Catalunya ceneix avui la seva política d'adquisicions al patrimoni bibliogràfic, tancant així una línia d'actuació supletòria i del tot plausible que havia tingut des de la seva fundació.

La conveniència que els arxius tinguin una línia programada d'adquisicions és un lloc comú entre tots els tractadistes, des de Casanova als més re-

cents, perquè voler reduir els fons d'un centre als ingressos ordinaris, a les donacions i als dipòsits molt estrany és que no comporti buits importants, sobretot quant a fons privats, i, d'altra banda, implicaria renunciar a poder incorporar al patrimoni públic documents i fons de molt d'interès. És un àmbit de la captació de fons que avui tenen present tots els principals arxius europeus. A la darrera (1984) guia de l'Arxiu del Ministeri d'Afers Estrangers de França, per exemple, hom hi pot trobar una molt àmplia exposició sobre el tema. A un altre nivell, l'existència d'una demanda provinent dels arxius, en partir d'un coneixement professional del patrimoni documental, pot contribuir a "educar" l'oferta; per exemple, quant a la disgregació de fons. Tradicionalment ha estat als grans arxius i biblioteques de França, Gran Bretanya i els Estats Units on s'han endegat programes d'adquisicions més intensos, ja des del segle XIX, i moltes vegades amb una perspectiva que ha anat molt més enllà del patrimoni documental propi. Com va manifestar Ch. Kecskeméti a la dissetena conferència internacional de la Taula Rodona dels Arxius (Càller, 1977), les polítiques agressives d'adquisicions lesionen el patrimoni cultural dels països afectats, que sempre són els que tenen el seu patrimoni documental en una situació més precària, i han de ser objecte de denúncia per les organitzacions internacionals. Els programes d'adquisicions, a més del mercat de cada país, també han de tenir present l'internacional –cosa pràcticament inèdita avui a Catalunya–, però amb el criteri de recuperar fons o documents propis que foren exportats o bé d'ingressar documents d'altres països que tinguin un interès directe palès per a la història nostrada i que, alhora, no resultin substancials per al patrimoni del país on siguin venuts.

LA VALORACIÓ ECONÒMICA DEL PATRIMONI DOCUMENTAL

Els preus de mercat, o dels mercats, del patrimoni documental, com a qual-sevol mercat, són condicionats en principi per l'oferta i la demanda. També pot tenir-hi la seva incidència la legislació. Un document que l'Administració declari inexportable, per exemple, és més que probable que perdi valor econòmic perquè no podrà concórrer a mercats exteriors on assoliria un preu més alt. Observar els preus de mercat des dels arxius molt sovint causa sorpresa perquè no existeix pas sempre correspondència directa entre el valor històric d'un document o d'un fons i el seu valor econòmic. El fet apuntat que el comerciant moltes vegades no tingui una idea clara de què és allò que ven i de quin és el seu valor històric contribueix a l'establiment de preus que també poden estranyar. Si no se'n coneix el contingut, és comú de fer valer més que mai, ultra l'experiència que hom pugui tenir de la demanda existent,

les característiques materials i formals dels documents i criteris ben establerts per al patrimoni bibliogràfic. D'altra banda, els capricis d'una demanda guiada moltes vegades per uns criteris allunyats del valor històric dels documents, secundaris o bé merament formals, també conformen inevitablement els preus. Igualment pot tenir-hi una incidència molt gran l'olfacte comercial del moment o el context en què es fa l'oferta. És conegut, per exemple, que poc abans de la celebració del cinquè centenari de l'inici de la conquesta d'Amèrica sortiren a la venda a Catalunya unes cartes de Colom que, sens dubte aleshores van assolir un preu més alt. Tampoc no és pas casual que l'any del centenari de l'afer Dreyfus es posés a la venda a França una important col·lecció sobre el tema. A més del moment, també pot influir-hi el lloc de l'oferta. Generalment un document assolirà un preu més alt si el posa a la venda un llibreter antiquari del mateix àmbit territorial al qual faci referència. És del tot recomanable que les institucions d'arxius mantinguin discreció sobre els seus programes d'adquisicions perquè, altrament, és probable que una demanda concreta insistent provoqui un augment dels preus. L'establiment del valor econòmic d'un bé del patrimoni documental acostuma encara a plantejar el problema que els referents precisos d'altres preus de mercat no existeixin. És una dificultat suplementària que no es dona, ni de bon tros tant, per als béns bibliogràfics impresos perquè, llevat d'estampacions molt rares, no resulta problemàtic de conèixer el preu d'altres exemplars venuts amb anterioritat o bé oferts paral·lelament. Els referents quant al patrimoni documental s'han d'obtenir pel que fa a tipus de fons, tipologies documentals, cronologia, contingut del document, etc. També s'ha de recordar, perquè a voltes es veuen estimacions fetes a arxius que no ho tenen en compte, que hi vigeixen plenament criteris estrictament comercials. Per exemple, no és el mateix adquirir un pergami solt que comprar-ne un miler de semblants. Si un de sol costa deu mil pessetes, no vol dir que el miler de pergamins hagi de costar deu milions, sinó menys. Per aquest camí a vegades, als arxius, s'han fet valoracions astronòmiques. Intervenien moltes variables, per tant, en la formació dels preus de mercat. És necessari observar-lo i estar-ne al corrent per a valorar si un preu és ajustat o acceptable.

Sense pretendre exhaustivitat, que resultaria difícil, entre els principals factors que el mercat té en compte per a valorar econòmicament el patrimoni documental hi ha els que segueixen.

1. *Contingut temàtic del document.* El preu serà menor si es tracta d'un assumpte molt corrent, com és ara la compravenda d'un immoble, un testament, una carta familiar, etc. Documents diplomàtics o bé referits a una determinada contesa bèl·lica, a lluites polítiques, a un hospital, un consell

municipal, a la cort reial, és a dir, amb continguts d'un abast i interès més general, en graus diversos; documents que facin referència a determinats àmbits, com és ara la ciència, la cultura, la medicina o les arts, o bé relatius a determinades minories, a la contestació social, persecució ideològica, etc. (bruixeria, bandolerisme, maçons, ...), tenen un valor econòmic més gran. Documents sobre temes dels quals pugui existir un col·leccionisme més arrelat i, per tant, una major demanda, o bé relatius a moments o fets històrics especialment importants o més divulgats de la història del país veuen augmentat llur preu. La valoració econòmica dels documents segons llur temàtica és subjecta a variacions, si més no parcialment, en funció de modes, de la celebració d'aniversaris, etc. Aquestes consideracions també valen per a la valoració de fons, col·leccions o bé grups de documents.

2. *Persones que hi intervenen o el signen.* Aquest és un aspecte que molt sovint té relació directa amb el precedent, encara que moltes vegades pot tractar-se d'un document de contingut banal que, per la signatura que conté, sigui especialment valorat. Com ja s'ha apuntat, el col·leccionisme d'autògrafs determina que els documents autògrafs o bé només signats per tota mena de personatges siguin més valorats, en funció de la importància o de la significació atorgada al personatge. Els autògrafs no tenen una valoració lineal, sinó que també hi influirà, al seu torn, el contingut del document i l'abundor o la raresa al mercat d'autògrafs d'aquella persona. Fons o col·leccions, per tant, que continguin documents d'aquesta mena assoleixen un preu més alt.

3. *Lloc o territori al qual faci referència.* Té dos vessants, el primer dels quals és l'abast territorial, és a dir, a un document referit a una petita vila, en principi se li dóna menys valor econòmic que a un altre de referit a tota una baronia o bé al conjunt del país. Per un altre costat, hi ha documents o fons que són més o menys valorats en funció de la localitat, la comarca o el país al qual fan referència. Per exemple, actualment tenen un preu especialment alt els referits a Andorra. La motivació d'aquestes variacions no és altra que l'existència d'una demanda major o menor.

4. *Cronologia.* Generalment una data més reculada fa augmentar el preu dels documents, sobretot quan posa preu un venedor que només té en compte aquest element del contingut del document. També es pot fer valer especialment la data quan els documents corresponen a períodes molt significatius (guerra de 1936-39, per exemple).

5. *Documents gràfics.* Tant els documents gràfics en general com els documents textuais que continguin elements gràfics acostumen a assolir una valoració econòmica alta. Llibres que puguin contenir caplletres o altres dibuixos (és el cas, per exemple, de moltes de les executòries de noblesa) o expedients que continguin plànols o mapes (molts en són extrets i es disper-

sen solts) veuen multiplicada sempre la seva valoració econòmica. Encara més, quant als plànols, si es tracta d'alçats o bé de dibuixos tridimensionals. Una part dels documents gràfics, de fet, acostumen a entrar al món del mercat artístic, sobretot si es tracta de dibuixos deguts a arquitectes de renom o bé a èpoques o estils especialment valorats. Lògicament, en aquest apartat també cal tenir present la fotografia. Alguns fons fotogràfics importants venuts els darrers anys a Catalunya han assolit preus que són molt alts en relació amb els que assoleixen fons només formats per documents textuais. Pel que fa a la fotografia també el grau de reconeixement que tingui l'autor incideix directament en el preu.

6. *Segells i timbres*. La presència de segells als documents en pergami en multiplica la seva valoració econòmica, que varia segons el tipus de segell de què es tracti, les seves característiques formals, estat de conservació i grau de raresa. Més infreqüent és que hom vulgui valorar molt els segells dels documents en paper. Els segells del món de la filatèlia, segons la valoració corresponent, també incideixen en la valoració del document. Quelcom de semblant s'ha de dir quant als timbres, bé que la seva abundor i un col·leccionisme molt menor determinen que ben infreqüentment és l'element determinant de la valoració econòmica.

7. *Original, trasllat notarial, còpia certificada o privada, reproducció fotogràfica, clixé, positiu d'època o posterior*. Llevat de casos particulars, el document original sempre té una valoració més alta que no pas trasllats o còpies; i els trasllats o còpies autèntics per un notari o una institució, més que no pas còpies privades. Si no existeixen o no es coneixen originals, emperò, és obvi que augmenta el valor de les còpies. Hi ha còpies privades d'època de determinats documents que assoleixen un valor molt alt. Es pot atribuir algun valor econòmic significatiu a les reproduccions fotogràfiques de documents si és clar que no existeixen els originals o bé se'n desconeix la localització. Quant al món de la fotografia, en general té més valor econòmic el clixé que no pas el positiu i un positiu d'autor o d'època que no pas un de posterior. La freqüent pèrdua dels clixés confereix un valor especial als positius d'autor i època.

8. *Raresa o abundor*. Dins la llibreria antiquària el grau de raresa d'una estampació, sia pel seu curt tiratge o pocs exemplars conservats, sia per la seva escassetat al mercat, és un element determinant a l'hora d'establir-ne el preu. Òbviament, com més rar, més car és l'exemplar. Per extensió, no és pas infreqüent de veure's als catàlegs qualificar de rars els documents. Els documents són únics, de manera que a tots se'ls podria qualificar de rars. La raresa o l'infreqüent és que no siguin únics, de manera que ben poc els escau el concepte de raresa utilitzat per al patrimoni bibliogràfic. És una altra lectura

de la raresa la que pot fer valorar més un document: autògrafs de personatges dels quals se'n coneix molt pocs o bé molt pocs se'n pot trobar a la venda, documents referits o generats per institucions de les quals se n'ha conservat ben poca cosa, o bé a llocs o comarques amb un patrimoni documental molt exigü, etc.

9. *Suport material.* El tipus i la qualitat del suport material del document incideix directament en la seva valoració econòmica. Tradicionalment això ha provocat la desaparició o bé la infravaloració dels documents en paper, que evidentment poden tenir tant o més valor històric, i la conservació exclusiva dels pergamins, als quals és corrent de donar més valor econòmic.

10. *Enquadernacions.* Tractant-se d'un llibre o volum, és evident que la seva valoració econòmica ha de tenir en compte, primer, si conserva les cobertes originals i, segon, si es tracta d'una enquadernació senzilla o indistinta o bé preciosa i d'interès historicoartístic. Els llibres d'alguns fons documentals s'han conservat i comercialitzat no pas perquè es tingués en compte el valor històric del seu contingut sinó per la importància de les seves enquadernacions, com és ara el llibre major d'un banquer barceloní del segle XVII que es troba al Museu de la Pell de Vic.

11. *Dimensions i embalum.* L'embalum major o menor que pugui tenir un fons o una col·lecció, o bé el nombre de folis d'un document, és corrent de tenir-lo ben en compte en la seva valoració econòmica. Quan s'atorga un valor primicer o exclusiu a les dimensions i es negligeix el contingut del document, es poden donar situacions xocants. El cas més corrent ha estat, i és encara moltes vegades, el dels pergamins. El valor de penjoll decoratiu que des de fa anys se'ls dóna, independentment del seu contingut, acostuma a determinar que sigui més car com més gran és, la qual cosa porta a valorar menys els més petits. És prou sabut que els pergamins més antics tenen un text molt més reduït i acostumen a ésser més petits. Per aquest camí és possible de veure com alguns comerciants posen molt més car un censal qualsevol del segle XVI o XVII que no pas un document dels segles XI o XII amb molt més d'interès.

12. *Estat de conservació i completa.* Una conservació bona o impecable determina que un document o un fons tinguin més valor econòmic. Si hi manquen folis, parts de foli o bé del pergami, especialment si el text n'és afectat, o bé parts del fons, el seu preu disminueix. A un document restaurat no se li atribueix el mateix valor que se li donaria si fos complet.

13. *Preu de compra.* Tot i que en principi la valoració econòmica respon als valors corrents existents al mercat, el comerciant té ben en compte el preu que n'ha pagat. Si l'ha comprat per un preu molt baix, pot donar-se el cas que l'ofereixi a un preu molt enraonat o baix.

14. *Preus de mercat.* Els preus vigents al mercat condicionen del tot el valor econòmic d'un document. Sempre és preferible que siguin preus finals de venda, més que no pas preus demanats. Per això té interès el coneixement dels preus finals assolits a les subhastes. Ara bé, a l'hora de voler-se guiar per aquests referents de mercat cal tenir ben present la seva provenença i, a l'enssem, és desitjable que la mostra sigui àmplia. És cert que són consideracions que també valen per a altres mercats de béns del patrimoni històric, com és ara el bibliogràfic, però les característiques especials que presenta el comerç i la valoració econòmica dels documents ho fa encara molt més necessari.

Tots aquests factors que intervenen en la fixació del preu dels documents són tinguts en compte molt diversament per part dels diferents comerciants i les diferents empreses que es dediquen a aquest comerç, sobretot en funció del grau de coneixement del patrimoni documental del qual parteixin. Les empreses internacionals de més volada, alguna de les quals s'ha esmentat, filen molt més prim a l'hora de descriure i de valorar les seves ofertes. Si el document s'ho val, hi poden figurar referències a bibliografia històrica, indicacions més contrastades sobre el caràcter inèdit dels documents, si s'escau, etc. En darrer terme, l'establiment d'una valoració econòmica correcta demana de saber combinar el coneixement del mercat amb formació d'arxiver i d'historiador. L'arxiver pot i ha de tenir en compte altres factors importants que són de molt més difícil accés als comerciants, relacionats sobretot amb el que podem anomenar el context documental de cada bé present al mercat (la seva importància en funció del patrimoni documental existent als arxius, conservació o pèrdua dels protocols notariais pel que fa a les escriptures soltes, etc.), sobre els quals entenc que no cal ni s'escau d'insistir.

BIBLIOGRAFIA

- Alegre Ávila, Juan Manuel. *Evolución y régimen jurídico del patrimonio histórico*. 2 v. Madrid: Ministerio de Cultura, 1994 (Análisis y Documentos; 5). 678, 806 p.
- Allende, Angel. *Timbres españoles: catálogo 1969*. Barcelona: Documentos Antiguos S.A., 1968; 221 p.
- Amades, Joan. *Folklore de Catalunya: costums i creences*. Barcelona: Editorial Selecta, 1969 (Biblioteca perenne; 24). [p. 792-819: "Els llibreters de vell"].
- Barbazán Beneit, Julián. *Recuerdos de un librero anticuario madrileño (1897-1969)*. Madrid: Sucesores de J. Sánchez Ocaña y Cia, 1970. X, 279 p.

- Bauer y Landauer, Ignacio. *Catálogo de cartas y documentos de mi archivo*. Madrid: Compañía Ibero-Americana de Publicaciones S.A., 1931. 116 p.
- Botrel, Jean-François. *La diffusion du livre en Espagne (1868-1914)*. Madrid: Casa de Velázquez, 1988. (BCV; 5). 292 p.
- Broadley, A.M. *Chats on autographs*. London: T. Fisher Unwin, 1910. 384 p.
- Brugalla Turmo, Emilio. *En torno a la encuadernación y las artes del libro: diez temas académicos*. Madrid: Clan, 1996. (Técnicas artísticas; 7). 481 p.
- Clavaguera i Canet, Josep. "L'Arxiu del Palau de Peralada". *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Vol. 21 (1988), p. 291-295.
- Cox, Richard J. "The Archivist and Collecting: a review essay". *The American Archivist*. Vol. 56. Núm. 4 (1996), p. 496-512.
- "Dades històriques (del nostre mercat)". *El nostre butlletí: portantveu de l'Agrupació de venedors de llibres d'ocasió del Paral·lel*. Època II. Núm.1 (maig 1937), p. 6-7.
- Directorio ibérico de librerías de antiguo y ocasión*. 5ª ed. Madrid: Editorial Amuravi, 1996. 297 p.
- Ducrot, Ariane. "Archives personnelles et familiales: statut légal et problèmes juridiques". *La Gazette des Archives*. Nouvelle série núm. 157 (2e trimestre 1992), p. 134-171.
- Eroles, Emili. "El llibre: una altra eina de combat: les fires de llibres a Barcelona". *Catalans: el magazine popular*. Núm. 12 (10 juny 1938), p. 2, 16-17.
- Laborde, Marquis de. *Les archives de la France: leurs vicissitudes pendant la Révolution, leur régénération sous l'Empire*. Paris: Librairie Vve Renouard, 1867. 448 p.
- Legislació sobre patrimoni cultural*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1995 (Legislació temàtica; 7). XVI, 495 p.
- Mateos Pérez, Prudencio. "Cuando compra el Estado". *Arte*. Año I. Núm. 7 (septiembre 1999), p. 120-123.
- Matterlin, O. *Autographes et manuscrits: ventes publiques 1982-1985*. Paris: Éditions Mayer, 1986. 832 p.
- Millá, Ángel. *Libreros y bibliófilos barceloneses del siglo XIX: apuntes para su pequeña historia*. Barcelona: Gremio de Libreros de Barcelona, 1956. 69 p.
- Nicolas, Alain. *Les autographes*. Paris: Maisonneuve & Larose, 1988. 370 p.

Páez de Castro, Juan. "Carta del doctor Juan Páez de Castro al secretario Matheo Vázquez, sobre el precio de libros manuscritos". 10 abril 1558 [edició de T. del Campillo, amb altres textos, sense portada ni peu d'impremta, Madrid, c. 1880], p. 3-7.

Palau i Dulcet, Antoni. *Memòries d'un llibreter català*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1935. LXVII, 581 p.

Passarell, Jaume. *Llibre de llibreterers de vell i de bibliòfils barcelonins d'abans i d'ara*. Barcelona: Editorial Millà, 1949. 174 p.

Planes i Albets, R. "El control de l'exportació de béns culturals (1922-1937)". *Arxius: butlletí del Servei d'Arxius*. Núm. 12 (hivern 1996), p. 3-4.

Rendell, Kenneth W. *History Comes to Life: collecting historical letters and documents*. Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1995. 279 p.

Rodríguez Porrero, Claudio. "Autógrafos y manuscritos". *Papyrus: revista de bibliofilia*. Núm. 1 (1936), p. 31-37.

Rubió, Jordi. "El donatiu Sagarra a la Biblioteca de Catalunya". *D'ací d'allà*. Vol. IV. Núm. 11 (novembre 1919), p. 1015-1018.

Sáez, Emilio; Sáez, Carlos. *El fondo español del Archivo de la Academia de las Ciencias de San Petersburgo*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá de Henares, 1993. (Ensayos y documentos; 17). 253 p.

[Savall]. "Formació del preu a la llibreria antiquària". A: *Estamperia i Llibreria Antiga de la Vídua Serra 1766-1969. La Llibreria del Sol i de la Lluna. Catàleg 1978-1979*, Barcelona, 1979, p. 10-11.

Uden, Grant. *Understanding book-collecting*. Suffolk: Antique Collectors' Club, 1997. 279 p.

Llista de novetats

En aquesta secció intentem donar notícia del màxim nombre de monografies i primers números de publicacions en sèrie apareguts recentment a l'Estat espanyol d'interès per als professionals d'arxius, biblioteques i centres de documentació.

Les referències bibliogràfiques van disposades d'acord amb el següent ordre:

- Obres generals de biblioteconomia i documentació
- Bibliografies i repertoris
- Arxivística
- Arxivística. Inventaris i catàlegs d'arxius
- Centres i serveis
- Catalogació
- Tecnologies de la informació
- Història del llibre i de les biblioteques
- Arts gràfiques, edició i comerç del llibre

Les obres senyalades amb asterisc (*) no s'han pogut veure directament. Aquesta secció és coordinada per Amadeu Pons, amb la col·laboració de Jesús Gascón, que accepten rebre de bon grat informacions que els puguin ser útils.

OBRES GENERALS DE BIBLIOTECONOMIA I DOCUMENTACIÓ

Benito, Miguel. *Diccionario multilingüe de términos bibliotecarios: español-catalán-francés-inglés-alemán-sueco*. 2ª ed. Suècia: Taranco, 1999. 142 p. ISBN 91-89118-02-2. 2.900 PTA.

Bibliodoc: anuari de biblioteconomia, documentació i informació = anuario de biblioteconomía, documentación e información = library and information sciences yearbook. Maria Eulàlia Fuentes i Pujol (dir.). 1999-. Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 1999-. ISBN 84-86972-12-4 (1999).

Continuació d'*Anuari Socadi de documentació i informació*. Barcelona: Socadi, 1997-1998, citat a *Item 21*. N'hi haurà una ressenya a *Item 26*.

* Cabré, M. Teresa. *La terminología: representación y comunicación: elementos para una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 1999. 369 p. ISBN 84-477-0673-7. 3.000 PTA. Recull d'articles publicats entre 1992 i 1999.

Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya. *De com les biblioteques poden ajudar Catalunya a entrar amb èxit a la societat de la informació: decàleg de propostes d'actuacions en matèria de biblioteques a Catalunya.* Barcelona: el Col·legi, 1999. 1 full plegat (8 p.). No venal.
Declaració del Col·legi sobre la societat de la informació. El text es publica també a *Item 24*.

* **Escolar Sobrino, Hipólito. *Gente del libro: autores, editores y bibliotecarios, 1939-1999.*** Madrid: Gredos: 1999. 375 p. ISBN 84-249-1985-8. 3.900 PTA.

* ***Estudios sobre sistemas bibliotecarios: memorias de los viajes realizados al extranjero por expertos bibliotecarios españoles, 1997-1998.*** Madrid: Ministerio de Educación y Cultura, 1999. 457 p.
Inclou les memòries dels viatges d'estudi de 20 professionals, subvencionats pel ministeri durant els anys 1997 i 1998. El recull de treballs relatiu a 1996 (publicat el 1998), citat a *Item 21*.

Fuentes, Juan José. *Evaluación de bibliotecas y centros de documentación e información.* Gijón: Trea, 1999. 237 p. (Biblioteconomía y administración cultural; 29). ISBN 84-95178-36-2. 3.500 PTA.
N'hi haurà una ressenya a *Item 27*.

* ***Leer por leer.*** Cuenca: Facultad de Ciencias de la Educación y Humanidades de la Universidad de Castilla-La Mancha, 1999. . Trimestral.
Butlletí de notícies (el primer número, de quatre pàgines), dedicat a la promoció de la lectura.

* ***Lexicografía española peninsular [fitxer informàtic]: diccionarios clásicos.*** Compilación, Pedro Álvarez de Miranda. Madrid: Fundación Histórica Tavera: Digibis, 1999. 2 CD-ROM. (Colección Clásicos Tavera. Serie VIII, Lingüística y antecedentes literarios de la Península Ibérica, vol. 8, nº 13 y 14). ISBN 84-89763-33-X. 50.000 PTA.
S'hi publiquen les versions digitalitzades de sis diccionaris clàssics de l'espanyol: els de Nebrija (1595), Covarruvias (1611), Real Academia Española (1726-1739), Terreros (1776-1788), Domínguez (1847) i Salvá (1847).

Lozano, Tony. *English-Spanish language resources for library and information professionals [recurs electrònic] = recursos lingüísticos para profesionales de las bibliotecas y la documentación: español-inglés.* Dades textuals amb servei en línia. [1999.]. Accessible en World Wide Web. URL <<http://eubd1.ugr.es/tony/risweb.isa>> [consulta: 2 febrer 2000].
Inclou tres bases de dades amb termes anglesos i castellans referits a les biblioteques i la documentació: "Diccionario = Dictionary"; "Glosario IFLA = IFLA glossary"; "Thesaurus = Thesaurus". En total, 40.000 termes i expressions, amb 64.000 punts d'accés.

* **Martínez Rodríguez, José Manuel (coord.). *Manual de estilo editorial.*** León: Universidad de León, Secretariado de Publicaciones, 1999. 93 p. ISBN 84-7719-758-X.
Guia d'estil i de redacció per als autors d'articles, monografies o treballs que s'hagin de publicar.

- * Ramos Simón, Luis Fernando. *La biblioteca: el lugar del conocimiento y la memoria: oportunidades y desafíos en la sociedad de la información: lección inaugural del curso académico 1999-2000*. Madrid: Universidad Complutense, 1999. 123 p.

BIBLIOGRAFIES I REPERTORIS

- * **Biblioteca de Castilla y León. *Catálogo de la videoteca***. Valladolid: la Biblioteca, 1998. 2 vol. No venal.
Inclou els 4.000 vídeos que formen la col·lecció de la biblioteca.
- * **Burgoa Abarca, José. *25 años de publicaciones periódicas de la Uned: índice bibliográfico de artículos (1972-1997)***. Madrid: Uned, 1998. 569 p. (Colección Estudios de la Uned, 33.003). 4.740 PTA.
Bibliografía exhaustiva d'articles de revista apareguts a les revistes publicades per la Uned i els seus seus centres associats, de 1972 a febrer de 1998. En total, són buidades més de 50 revistes. Les entrades, ordenades sistemàticament per matèries.
- * **Campos Díaz, José Manuel. *Escritores de Alcalá de Guadaíra: diccionario bio-bibliográfico y antología de textos***. Sevilla: Diputación Provincial de Sevilla, DL 1997. 509 p. ISBN 84-88603-25-8.
- * ***Handbook of Latin American studies [fitxer informàtic]***. Versión 2.0. Madrid: Fundación Histórica Tavera, 1999. 1 CD-ROM. 18.000 PTA (particulars), 35.000 PTA (instituciones).
La versió 1.0 ja fou esmentada a *Item*. Aquest CD-ROM inclou el contingut acumulat del *Handbook...* publicat prèviament en paper: dels volums 1 (1936) al 55 (1996).

Hernández, Hilario. *Bibliografía sobre bibliotecas públicas [recurs electrònic]*. Con la colaboración técnica de Andrés S. Barba. Base de dades bibliogràfiques amb servei en línia. [Peñaranda de Bracamonte]: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, [1999]. Accessible en World Wide Web. URL <<http://www.fundaciongsr.es/catalogos/framesbiabp.htm>>. [Consulta: 20 març 2000].
Base de dades en línia amb referències bibliogràfiques de monografies, articles i documents electrònics sobre biblioteques públiques. Actualment (març de 2000) té gairebé 2000 referències i la seva actualització és mensual. Les referències estan indexades i són recuperables per matèries, autors, títol, tipologia i dates. La base de dades va ser desenvolupada com a bibliografia de l'assignatura Biblioteques públiques de la Diplomatura de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Salamanca.

Índex bibliogràfic dels centres d'estudis de les terres de Girona [recurs electrònic]. Base de dades bibliogràfiques amb servei en línia. [Girona]: Patronat Francesc Eiximenis: amb el suport de Caixa de Girona, 1999. Accessible en World Wide Web. URL <<http://www.ddgi.es:8889/eiximenis>>. [Consulta: 20 març 2000].
Bibliografia de llibres i articles de revista publicats pels centres d'estudis locals de la província de Girona adscrits al Patronat Francesc Eiximenis, des de 1946 a 1998. En total,

hi ha 2.814 referències. Es poden buscar per títol, autor, centre editor, descriptors i paraules clau. Les descripcions són breus, suficients per a identificar l'obra. La indexació ha estat feta per Dolors Grau. En la indexació d'algunes publicacions s'han aprofitat treballs anteriors d'Inés Padrosa i Josep Maria Marquès. Hi ha una versió en CD-ROM.

- * **Index general Serra d'or [recurs electrònic]: 1959-1998.** Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999. 1 disquet. 950 PTA.
- * **Montaner Frutos, Alberto. *Prontuario de bibliografía: pautas para la realización de descripciones, citas y repertorios.*** Gijón: Trea, 1999. 256 p. ISBN 84-95178-45-1. 3.500 PTA.
- * **Santiago Paez, Elena. *Guía de las colecciones públicas de dibujos y grabados en España.*** Madrid: Ministerio de Educación y Cultura, Biblioteca Nacional, 1997. 306 p. ISBN 84-88699-28-X. 1.050 PTA.
- * **Selección bibliográfica para las bibliotecas públicas de Castilla-La Mancha.** Toledo: Consejería de Educación y Cultura, 1997-. Semestral.
- * **Universitat Autònoma de Barcelona. Biblioteca de Lletres. *Les revistes dels ultramar: un catàleg de revistes de la Biblioteca de Lletres de la UAB.*** Per Clara Arbués, Carolina Batet. 2a ed. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1997. 74 p. ISBN 84-490-0534-5.
Inclou referències de 106 revistes publicades o que tracten del Nord d'Àfrica i el món islàmic.

ARXIVÍSTICA

- * **Archivos estatales: boletín informativo.** Nº 0-. Madrid: Subdirección General de los Archivos Estatales. Ministerio de Educación y Cultura, 1999-.
Butlletí de notícies (el primer número, de quatre pàgines) que informa sobre les activitats dels arxius que depenen de l'Estat.
- * **Los archivos estatales españoles [enregistrament de vídeo].** Madrid: Ministerio de Educación y Cultura, Subdirección General de los Archivos Estatales, 1998. 1 vídeo, 25 min.
- * **Argilés, Anna; Retuerta, M. Luz. *Els arxius, dipositaris de la memòria: materials didàctics del Servei Educatiu de l'Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat.*** Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal, 1999. 43 p.
- * **Arxiu Comarcal del Solsonès.** Núm. 1 (nov. 1997)-. Solsona: Arxiu Històric Comarcal de Solsona, 1997-.

Arxiu de la Corona d'Aragó. *Catálogo de memoriales e inventarios: siglos XIV-XIX: Archivo de la Corona de Aragón.* Catálogo elaborado por Jaume Riera i Sans. Madrid: Ministerio

de Educación y Cultura, Dirección General del Libro, Archivo y Bibliotecas, Subdirección General de los Archivos Estatales, DL 1999. 143 p. ISBN 84-369-3277-3.

Catàleg de la sèrie de “memorials” (instruments de descripció i localització de documents de l'arxiu) de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, antic Arxiu Reial de Barcelona. S'hi descriuen 131 inventaris, catàlegs, índexs, relacions i informes redactats entre 1306 i 1836. En les fitxes descriptives s'indiquen data de compilació, autor, títol, descripció (tipus de repertori, contingut, abast, extensió, etc.), època a què fa referència, observacions (referències bibliogràfiques posteriors), signatures antigues i signatura actual.

- * **Cerdá Díaz, Julio.** *Archivos municipales españoles: guía bibliográfica.* Prólogo, Vicenta Cortés Alonso. Gijón: Trea, 1999. 232 p. ISBN 84-95178-31-1. 3.000 PTA.
Bibliografía sobre arxius espanyols, amb prop de 3.000 entrades, ordenades geogràficament. S'hi inclouen tant instruments de descripció d'arxius com edicions de fons.
- * **Conseil International des Archives.** *ISAAR(CPF): norma internacional sobre los encabezamientos autorizados archivísticos relativos a entidades, personas y familias.* Versión castellana preparada por Asunción de Navascués Benlloch. Madrid: Ministerio de Educación y Cultura, Dirección General del Libro, Archivos y Bibliotecas, 1997. 36 p.
La traducció catalana d'aquesta obra, publicada el 1996, ja fou citada a *Item* 19, p. 170. Vegeu-ne ressenyes de Miguel Carlos Muñoz Feliú a *Métodos de información*, nº 9 (jul. 1997) i d'Alejandro Delgado Gómez i Cayetano Tornel Corbacho a *El profesional de la información*, vol. 7, nº 12 (dic. 1998), p.12-14.
- * **Documèdia [fitxer informàtic].** Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, 1999. 1 CD-ROM.
Inclou una part teòrica amb explicacions sobre els conceptes de document, classificació, arxiu, transferència, avaluació, etc., i una part pràctica, amb exercicis. També hi ha una part amb legislació i quadres de classificació.
- * **Erro y Azpiroz, Juan Bautista de.** *Alfabeto de la lengua primitiva de España, y explicación de sus más antiguos monumentos de inscripciones y medallas.* Valencia: Librerías París-Valencia, 1999. 304 p., 13 f. de lám. 2.000 PTA.
Edició facsímil de la publicada a Madrid el 1806 per Imp. Repullés.
- * **Fernández Gil, Paloma.** *Manual de organización de archivos de gestión en las oficinas municipales.* Madrid: CEMCI, 1997. 219 p. (Análisis y comentarios; 8). ISBN 84-88282-27-3. 2.246 PTA.
- * **González García, Pedro.** *Informatización del Archivo General de Indias: estrategias y resultados.* Madrid: Anabad, 1999. 146 p. ISBN 84-88716-29-X. 1.872 PTA.
- * **Jornadas Archivos Municipales de Cantabria (1es: 1998: Santander).** *I Jornadas Archivos Municipales de Cantabria.* Santander: Gobierno de Cantabria, 1998. 313 p.
Vegeu-ne una ressenya de Silvia Fuentes López a *Signo* 6 (1999), p. 313-314.

- * **Mestre Delgado, Juan Francisco.** *El derecho de acceso a archivos y registros administrativos: análisis del artículo 105.b de la Constitución.* 2ª ed., actualitzada. Madrid: Civitas, 1998. 247 p. ISBN 84-470-1124-0.
La primera edició, de 1993, ja fou citada a *Ítem 13*.
- * **Prado Martínez, Miguel Ángel del.** *El archivo de la parroquia de San Bartolomé en Aldeanueva de Ebro (La Rioja).* Logroño: Gobierno de La Rioja, Instituto de Estudios Riojanos, 1997. 286 p. (Biblioteca de temas riojanos; 102). 1.000 PTA.
- * **Prado Martínez, Miguel Ángel del.** *El archivo municipal de Aldeanueva de Ebro (La Rioja): fondo documental.* Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, 1997. 2 vol. (Biblioteca de temas riojanos; 101). 3.000 PTA.
- * **Proposta de reglament del Servei d'Arxiu Municipal.** Barcelona: Diputació de Barcelona, Oficina de Patrimoni Cultural: Associació d'Arxivers de Catalunya, 1997. 61 p. ISBN 84-7794-516-0.
- * **Riesco Terrero, Ángel (ed.).** *Introducción a la paleografía y la diplomática general.* Madrid: Síntesis, 1999. 366 p. ISBN 84-7738-641-2. 3.435 PTA.

ARXIVÍSTICA. INSTRUMENTS DE DESCRIPCIÓ D'ARXIUS

- * **Archivo General de Navarra.** *Guía del Archivo General de Navarra.* [Por] J. Martinena Ruiz. Pamplona: EDITOR, 1997. 439 p. 2.000 PTA.
- * **Archivo General de la Marina.** *Guía de fuentes documentales sobre ultramar en el Archivo General de la Marina: Cuba, Puerto Rico y Filipinas: 1868-1900.* Pilar del Campo Hernán, Silvia A. López Wehrli, Miguel Díaz Mas. Madrid: Ministerio de Defensa, 1998. 2 vol. (Noventa y ocho). ISBN 84-7823-553-1. 3.000 PTA.
- * **Archivo Municipal (Córdoba).** *Guía del Archivo Municipal de Córdoba.* Por Ana Verdú Peral. Córdoba. Ediciones de la Posada: Ayuntamiento de Córdoba, 1997. 88 p. (Fuentes de papel; 2).
- * **Archivo Municipal de Nerva.** *Guía-inventario-índice del Archivo Municipal: Nerva (Huelva).* Dirección, Remedios Rey de las Peñas. Huelva: Diputación Provincial, 1997. 205 p. (Archivos municipales onubenses; 52). ISBN 84-8163-089-8. 650 PTA.
- * **Arxiu Municipal de Pollença.** *Inventari de l'Arxiu Municipal de Pollença.* [Per] I. Garau Llompart; J.J. Riera Ferrer; F. Riera Vayreda. Palma de Mallorca: Consell Insular de Mallorca; Pollença: Ajuntament de Pollença, 1997. 251 p. (Servei d'Arxius: Instruments de descripció documental; 11).

Benet, Pere. *La brújula: guía del Archivo Real de Barcelona (1601).* Estudio, transcripción y traducción: Rafael Conde y Delgado de Molina; Archivo de la Corona de Aragón. Madrid:

Ministerio de Educación y Cultura, Secretaría de Estado de Cultura, DL 1999. 176 p. ISBN 84-369-3288-9.

Edició de l'original llatí i traducció espanyola de *Regii Archivi Barinone versoria, o, Búrxola del present Arxiu Real de Barcelona* de Pere Benet. Escrita entre 1598 i 1601 com a guia i inventari general de l'Arxiu Reial, després Arxiu de la Corona d'Aragó, és la guia d'arxiu més antiga de les conservades a Espanya. La seva concepció és moderna, atenent el criteri de procedència i l'organització del fons documental en funció dels organismes administratius que l'havien generat: n'analitza les diferents sèries i fons. A més, incideix en la necessitat de definició de les tipologies documentals com a mitjà per a la localització de documents, en la difusió i accés públic als documents i, alhora, en el respecte a la seva confidencialitat.

La *Búrxola* inclou els registres i la documentació de cada rei, normes pràctiques per a la cerca documental, una relació i crítica dels memorials de l'arxiu, l'enumeració dels armaris d'escriptures i un pla de treball per a l'organització de l'arxiu.

- * **Burón Castro, T.** *Colección documental del monasterio de Gradefes. Tomo I (1054-1299)*. León: Centro de Estudios e Investigaciones San Isidoro, 1998. 632 P. (Fuentes y estudios de historia leonesa; 71). 7.280 PTA.
- * **Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona.** *Arxiu Històric. Catàleg del material consultable de l'Arxiu Històric de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona: anys 1886-1936*. Barcelona: la Cambra, 1997. 59 p.
- * **Catedral de León. Archivo.** *Colección documental del Archivo de la Catedral de León (1600-1625)*. Por J.M. Fernández del Pozo. León: Centro de Estudios e Investigaciones San Isidoro, 1998. 310 p. (Fuentes y estudios de historia leonesa). 7.280 PTA.
- * **Catedral de León. Archivo.** *Colección documental del Archivo de la Catedral de León (1626-1685)*. Por José Mª Fernández del Pozo. León: Centro de Estudios e Investigaciones San Isidoro, 1997. 559 p. (Fuentes y estudio de historia leonesa; 67). 7.280 PTA.
- * **Catedral de León. Archivo.** *Colección documental del Archivo de la Catedral de León (1686-1699)*. Por José Mª Fernández del Pozo. León: Centro de Estudios e Investigaciones San Isidoro, 1998. 587 p. (Fuentes y estudio de historia leonesa). 7.280 PTA.
- * **Catedral de León. Archivo.** *Colección documental del Archivo de la Catedral de León: actas capitulares. Tomo I, 1376-1399*. Por V.A. Álvarez Palenzuela. León: EDITORIAL, 1999. 515 p. (Fuentes y estudios de historia leonesa; 76). 7.280 PTA.
- * **Catedral de València.** *Índice del archivo de la Catedral de València*. [Por] Roque Chabàs Llorens; transcripció: Salvador Vázquez Caplliure. València: Conselleria de Cultura i Educació i Ciència, 1997. XLVI, 624 p. (Arxius valencians; 16).
- * **Diplomatarí de la Cartoixa de Montalegre: segles x-xii.** Estudi i edició a cura de Xavier Pérez i Gómez. Barcelona: Fundació Noguera, 1998. 258 p. (Diplomataris; 14).
Vegeu-ne una ressenya de Josep Perarnau a *Arxius de textos catalans antics*, 18 (1999), p. 824-826.

- * **Fundación Francisco Largo Caballero. *Guía general del archivo y la biblioteca de la Fundación Francisco Largo Caballero***. Por Nuria Franco, Ester Ramos, Jesús Rodríguez. Madrid: Fundación Largo Caballero, 1998. 116 p. (Guía de fuentes; 0).

- * ***Guía dels arxius històrics de Catalunya. 7***. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1998. 282 p. (Col·lecció Guies, inventaris, catàlegs, A. Sèrie Guies; 9). 1.500 PTA.
Continuació de la sèrie, iniciada ja fa força anys. Inclou la descripció de 25 arxius. Vegeu la citació del número 6 a *Item 17*.

- * **Ostolaza Elizondo, María Isabel. *Catálogo de documentación navarra del siglo xvi en la Cámara de Castilla [fitxer informàtic]***. [Pamplona]: Universidad Pública de Navarra, 1998. 1 CD-ROM. 8.320 PTA.

- * **Pozuelo Rodríguez, F. *Documentación de la cuadrilla de Campezo: Aaraia Maeztu, Bernedo, Campezo, Lagran y Valle de Arana (1256-1515)***. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1998. 511 p. (Fuentes documentales medievales del País Vasco; 88). 2.300 PTA.

CENTRES I SERVEIS

- * **ASALIJ: Asociación Andaluza de Amigos del Libro Infantil y Juvenil**. Boletín nº 1 (primavera 1997)- . Anual.

- * ***Biblioteca infantil CD [recurs electrònic]***. Base de dades bibliogràfiques amb programa. Salamanca: Centro de Documentación e Investigación de Literatura Infantil y Juvenil de la Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1999. 1 CD-ROM. 20.000 PTA.
Segona versió d'aquesta obra (la primera, de 1995, ja citada a *Item 19*). Es tracta d'una bibliografia de i sobre literatura infantil. Inclou 50.724 registres (de tot tipus de documents).

- * **Campbell, Nicola; Sutherland, Sue; Poustie, Kay. *Reforma organizativa y estrategias de gestión en las bibliotecas públicas***. Barcelona: Fundación Bertelsmann, 1999. 131 p. (Biblioteca y gestión; 1). ISBN 84-930934-0-8. 2.000 PTA.
N'hi haurà ressenya a *Item 27*.

- * **Carreras, Concepció; Martínez, Concepció; Rovira, Teresa. *Organización de una biblioteca escolar, popular o infantil***. Barcelona: Paidós, 1997. ISBN 84-7509-348-5.
La tercera edició en castellà, de 1992, citada a *Item 10*.

- * **Cerrillo, Pedro C.; García Padrino, Jaime (coords.). *Literatura infantil y su didáctica***. Cuenca: Universidad de Castilla-La Mancha, 1999. 188 p. (Estudios, 53). ISBN 84-89958-63-7. 2.000 PTA.
Publicació dels treballs presentats en un curs d'estiu del 1998.

* Colomer, Teresa. *La formación del lector literario: narrativa infantil y juvenil actual*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1998. 367 p. (Colección El árbol de la memoria). ISBN 84-89384-17-7. 2.600 PTA.

Versió en català d'aquesta obra, ja esmentada a *Ítem 24*.

* García Gutiérrez, Antonio (ed.). *Introducción a la documentación informativa y periodística*. Sevilla: Mad, 1999. 509 p. (Colección Ciencias de la información). ISBN 84-8311-460-7.

Obra col·lectiva sobre documentació periodística. Hi col·laboren nou autors, a més del coordinador, catedràtic de Documentació de la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat de Sevilla.

* *Inauguració de les obres de remodelació i d'ampliació de la Biblioteca de Catalunya: discursos inauguraus, 9 de setembre de 1998*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1999. 36 p. (Documents; 8). 700 PTA.

* *Jornadas Biblioteca Pública y Políticas Culturales (2es: 1998: Barcelona). Biblioteca pública y escuelas, una cooperación necesaria*. Barcelona: Fundación Bertelsmann, 1998. 120 p. 2.080 PTA.

* Marcos Recio, Juan Carlos. *La documentación electrónica en los medios de comunicación*. Presentación J. López Yepes. Madrid: Fragua, 1999. 319 p. ISBN 84-7074-110-1. 3.500 PTA.

Normas y directrices para bibliotecas universitarias y científicas. Documento elaborado por la Red de Bibliotecas Universitarias (REBIUN) y la Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas (CRUE). 2ª ed., aumentada. Madrid: Ministerio de Educación y Cultura, Secretaría de Estado de Cultura, Dirección General del Libro, Archivos y Bibliotecas, cop. 1999. 99 p. (Documentos de trabajo / REBIUN). ISBN 84-369-3265-X. No venal.

Nova edició de les directrius i normes de REBIUN (la primera edició, de 1997, va ser citada a *Ítem 22*). Inclou com a novetat un capítol dedicat al fons històric de les biblioteques universitàries: "Patrimonio bibliográfico histórico universitario: normas y directrices para su tratamiento". Es tracta de directrius de funcionament, criteris i indicadors bàsics, consensuats amb la intenció de facilitar la posta en marxa de nous serveis i activitats en una biblioteca universitària. A més del capítol citat, n'hi ha els següents: Colecciones, Servicios, Infraestructuras, Financiación i Personal.

* Planet, Anna. *La Biblioteca de Catalunya, cap al proper mil·lenni*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1999. 26 p. (Documents; 9). 700 PTA.

CATALOGACIÓ

Benito, Miguel. *Sistemas de clasificación: manual de aprendizaje de la Clasificación decimal universal y breve introducción a la Clasificación decimal de Dewey*. Borås, Suecia: Taranco (Esplugues de Llobregat: Signo), 1999. 126 p. ISBN 91-89118-01-4.

Breu manual per a l'aprenentatge de l'ús de la CDU i la DDC, amb exemples i exercicis, enfocat de manera didàctica per a estudiants de biblioteconomia. Pel que fa a CDU, es basa en l'edició mitjana en anglès de 1995 i en la sisena edició espanyola abreviada, ja que continuen essent les més usades arreu. Una primera edició va publicar-se al 1996 amb el títol *La Clasificación decimal universal*.

Diez Carrera, Carmen. *Técnicas y régimen de uso de la CDU (Clasificación Decimal Universal)*. Gijón: Trea, 1999. 134 p. (Biblioteconomía y administración cultural; 26). ISBN 84-95178-27-3. 1.900 PTA.

N'hi haurà una ressenya a *Item 27*.

Encabezamientos de materia de música: pautas y modelos. Por el Grup de Música del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya. [Madrid]: Aedom, Asociación Española de Documentación Musical, 1999. 106 p. (Colección Cuadernos de documentación musical; 1). ISBN 84-922195-2-1.

Versió espanyola de l'obra publicada prèviament en català (vegeu-ne una ressenya a *Item 22*).

IFLA. *ISBD(ER): descripció bibliogràfica normalitzada internacional per a recursos electrònics*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1999. VIII, 81 p. ISBN 84-7845-134-X. 1.500 PTA.

Traducció al català de l'original anglès.

IFLA. *ISBD(NBM): descripció bibliogràfica normalitzada internacional per a materials no-llibre*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1999. VII, 80 p. ISBN 84-7845-135-8. 1.500 PTA.

Traducció al català de l'original anglès.

* Moreno Fernández, Luis Miguel; Borgoños Martínez, Mª Dolores. *Teoría y práctica de la Clasificación Decimal Universal (CDU)*. Gijón: Trea, 1999. 296 p. ISBN 84-95178-35-4. 3.000 PTA.

N'hi haurà una ressenya a *Item 27*.

* *Reglas de catalogación*. Edición nuevamente revisada. Madrid: Ministerio de Educación y Cultura, 1999. XXVI, 626 p. ISBN 84-340-1141-7. 2.800 PTA.

L'edició anterior, ja esmentada a *Item 16*. Inclou correccions d'errades i d'exemples i algunes modificacions de regles, per tal d'adaptar-les a alguns canvis donats a les ISBD -sobretot les ISBD(ER)- i a AACR2 98. Les esmenes, però, no són de fons. Es troben llistades al començament del codi.

Tesaurus de derecho. Madrid: CINDOC, 1997. 4 vol. ISBN 84-00-07682-6.

Tesaurus de dret elaborat per una quarantena de professionals pertanyents a 14 institucions espanyoles i catalanes relacionades amb el tema. Inclou 19.494 (5.315 dels quals, no descriptors), estructurats en 16 branques. La informació es presenta en diferents ordenacions: jeràrquica, alfabètica i alfabètica permutada. Llista de bibliografia consultada (23 títols).

TECNOLOGIES DE LA INFORMACIÓ

* Alabau, Antonio. *La Unión Europea y su política de telecomunicaciones: en el camino hacia la sociedad de la información*. [Ávila]: Fundación Airtel Móvil, 1998. 300 p. ISBN 84-605-7204-8. 4.000 PTA.

Biblioteques digitals i dipòsits nacionals de recursos digitals: seminari organitzat per l'Escola Universitària de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona, 12-13 de març de 1999. [Edició dels treballs: Assumpció Estivill, Alice Keefer, Amadeu Pons]. Barcelona: Facultat de Biblioteconomia i Documentació, Universitat de Barcelona, 2000. 135 p. (Quaderns de treball; 15). ISBN 84-475-2318-7. Primera publicació de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona. Recull les actes del seminari, que va tenir lloc a Barcelona, coordinat per Assumpció Estivill i Concepció Miralpeix. Els treballs presentats van ser: "Digital libraries: goals, creation, preservation and storage", de David Stoker (p. 15-24); "El dipòsit legal dels recursos digitals...", d'Amadeu Pons (p. 25-54); "Deposit of digital publications: reflections from NEDLIB", de José Luis Borbinha (p. 55-70); "Las publicaciones electrónicas en la Biblioteca Nacional de Madrid", de Luis Ángel García Melero (p. 71-88); "La gestió del dipòsit legal dels recursos digitals catalans i els projectes de col·leccions digitals de la Biblioteca de Catalunya", d'Anna Planet (p. 89-96); "Dipòsit legal i drets d'autor", de Núria Altarriba (p. 97-109); "The Kulturarw³ Project: the Swedish Royal Web archive", de Frans Lettenström (p. 109-114); "UK digital library developments", de David Stoker (p. 115-124). Resums en anglès, castellà i català.

* Codina, Lluís. *El llibre digital: una exploració sobre la informació electrònica i el futur de l'edició*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Centre d'Investigació de la Comunicació, 1998. 192 p. 1.400 PTA.
Reedició de l'obra apareguda el 1996, ja esmentada a *Item* 19.

* Dertouzos, Michael L. *Qué será: cómo cambiará nuestras vidas el nuevo mundo de la informática*. Prólogo de Bill Gates; traducción de Marco Aurelio Galmarini Barcelona: Planeta, 1997. 428 p. (La línea del horizonte). ISBN 84-08-02220-2. 3.100 PTA.

* García Moreno, M. Antonia. *De la teledocumentación a Internet: la industria española de las bases de datos*. Madrid: Fragua, 1999. 335 p. ISBN 84-7074-109-8. 3.000 PTA.
Vegeu-ne una ressenya de Carlos Benito a *Revista española de documentación científica*, vol. 22, nº 4 (oct.-dic. 1999), p. 541-542.

* Honeycutt, Jerry. *La biblia de Internet*. Edición Windows 98. Madrid: Anaya Multimedia, 1998. 824 p., 1 CD-ROM. (Informática personal y profesional). ISBN 84-415-0534-9.

HISTÒRIA DEL LLIBRE I DE LES BIBLIOTEQUES

- * **Antón Pelayo, Javier.** *La herencia cultural: alfabetización y lectura en la ciudad de Girona (1747-1807)*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1998. 425 p. (Manuscripts; 4).

Monografia resultat de la tesi doctoral de l'autor. Vegeu-ne una ressenya de Mónica Cortés Corral a *Signo* 6 (1999), p. 302-303.

- * **Antonio, Nicolás.** *Biblioteca hispana nueva: o de los escritores españoles que brillaron desde el año MD hasta el de MDCLXXXIV*. Revisión y coord. general de la traducción, M. Matilla Martínez. Madrid: Fundación Universitaria Española, 1999. 1.427 p. + 1 CD-ROM. ISBN 84-7392-396-0. 31.200 PTA.

La traducció de la *Bibliotheca hispana vetus* aparegué el 1998 (esmentada a *Item* 23). El CD-ROM es refereix a les dues "biblioteques", la *nova* i la *vetus*.

Avisos digital [en línia]: noticias de la Real Biblioteca. 1 (marzo-mayo, 95)- . Revista electrònica. Madrid: Patrimonio Nacional, Palacio Real, 1995- . Accessible en web <<http://www2.redirirs.es/realbiblioteca/index.htm>> [consulta: 4 de març de 2000].

Butlletí de notícies de la Real Biblioteca, al Palacio Real de Oriente de Madrid. Inclou articles i ressenyes de llibres relacionats amb el fons de la biblioteca i el llibre antic en general, i notícies sobre activitats i adquisicions de la biblioteca.

- * **Castillo Gómez, Antonio.** *Escrituras y escribientes: prácticas de la cultura escrita en una ciudad del Renacimiento*. Las Palmas de Gran Canaria: Gobierno de Canarias: Fundación de Enseñanza Superior a Distancia de las Palmas de Gran Canaria, 1997. 437 p. 3.120 PTA. Vegeu-ne una ressenya de Francisco M. Gimeno Blay, a *Signo* 5 (1998), p. 233-235.

- * **Clemente San Román, Yolanda.** *Tipobibliografía madrileña: la imprenta en Madrid en el siglo xvi: 1566-1600*. Kassel: Reichenberger, 1998. 3 vol. (Teatro del siglo de oro. Bibliografías y catálogos; 21-23). ISBN 3-931887-53-7. 29.120 PTA.

Tipobibliografia dels impresos madrilenys del segle XVI, que forma part del projecte Tipobibliografia, dirigit per José Simón Díaz. Inclou 977 edicions amb descripcions fetes amb tot detall i rigor. Un total de 323 biblioteques han estat consultades per localitzar-hi exemplars. Aquesta obra, actualització de la *Tipobibliografía madrileña* de Pérez Pastor, fou iniciada com a tesi doctoral de l'autora, de la qual ja se cità la versió en microfitxes a *Item* 13, p. 181.

- * **Dadson, Trevor J.** *Libros, lectores y lecturas: estudios sobre bibliotecas particulares españolas del Siglo de Oro*. Madrid: Arcolibros, 1998. 604 p. (Instrumenta bibliologica). 3.485 PTA.

Estudis sobre la història del llibre i de la lectura a l'Espanya del Segle d'Or. Sis parts: fonts disponibles i formació i funció de les biblioteques particulars. Difusió de la lectura mitjançant dos casos: l'obra del frare Luis de Granada i els llibres sobre Amèrica i els descobriments. Anàlisi de catorze biblioteques particulars. Estudi del mercat del llibre: llibreters i venedors. Inventaris sobre els que s'ha fet l'estudi (setze, de 1536 a 1559). Apèndixs i índexs.

* **Dahl, Svend.** *Historia del libro*. Madrid: Alianza, 1999. 316 p. ISBN 84-206-6728-5. 2.400 PTA. La sisena edició, de 1994, ja fou citada a *Item* 16.

* **La impremta en Iberoamèrica y Filipinas [recurs electrònic]**. Compilador: Amancio Labandeira. Madrid: Fundación Histórica Tavera: Digibis, 1999. 2 discos òptics (CD-ROM). 50.000 PTA.

El primer disc inclou 15 bibliografies compilades i publicades entre 1890 i 1904 per José Toribio Medina. Són tipobibliografies de ciutats i estats iberoamericans (Lima, Mèxic, Bogotá, l'Havana, Oaxaca, etc.). El segon inclou 19 bibliografies d'autors diversos (Abecia, Andrades, Fors, Retana, Trelles, etc.) sobre la impremta a Amèrica Llatina i Filipines.

Llibres i estudis superiors a Vic: una història de 1.000 anys. Textos: Modest Reixach, Miquel dels Sants Gros, Manuel Llans, Ignasi Roviró, Josep Ma. Riera; recerca i documentació: Modest Reixach, Manuel Llans. Vic: Eumo, 1999. 60 p. ISBN 84-7602-588-2. Història de la cultura escrita i de la impremta i edició a Vic. Fa breus ressenyes dels principals impressors i editors de la ciutat, amb una especial atenció a la història de l'editorial Eumo. L'obra s'ha editat amb motiu del 20è aniversari d'Eumo Editorial i de l'exposició del mateix nom, que va tenir lloc al Museu de l'Art de la Pell de Vic del 24 de setembre al 24 d'octubre de 1999.

Martin, Henri-Jean. *Historia y poderes de lo escrito*. Con la colaboración de Bruno Delmas; traducción de Emiliano Fernández Prado y Ana Rodríguez Navarro. Gijón: Trea, 1999. 526 p. (Trea Letras; 5. Historia). ISBN 84-95178-40-0. 7.000 PTA.

Traducció d'*Histoire et pouvoirs de l'écrit* (1988, ed. ampliada de 1996). Història de l'escriptura i de la difusió i paper social dels textos escrits i de les seves manifestacions, ja com a instrument de poder i domini, ja com a mitjà de democratització. L'autor mira d'analitzar les relacions entre l'escrit, l'emissor i el receptor com a membres d'una societat i, basant-se en elles, estudiar la funció social de l'escrit -l'escriptura i els seus suports (llibre, premsa, mitjans de comunicació, ordinadors, etc.) i l'evolució de la societat, les seves opinions i els seus gustos.

Martínez de Sousa, José. *Pequeña historia del libro*. 3ª ed., rev. y amp. Gijón: Trea, 1999. 240 p. (Biblioteconomía y administración cultural; 33). ISBN 84-95178-50-8. 2.500 PTA.

Nova edició, corregida i ampliada amb nombroses il·lustracions (en blanc i negre). Des dels orígens de l'escriptura fins a les versions electròniques dels llibres, es fa un repàs diacrònic a la història del llibre. Bibliografia (95 títols). Índex alfabètic d'autors i matèries. La primera edició, publicada per Labor el 1987.

Montserrat, cinc-cents anys de publicacions: 1499-1999. Coordinació: Marina Miquel; textos: Francesc Xavier Altés, Miquel Batllori, Josep Benet... [et al.]. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, DL 1999. 112 p. ISBN 84-393-4765-0. 1.500 PTA. Catàleg de l'exposició que tingué lloc al Museu d'Història de Catalunya entre l'abril i el setembre de 1999. Fa un repàs de la trajectòria editorial del monestir des de l'establiment de la impremta el 1499 fins a l'actualitat. El cos de l'obra està format per tres contribucions: "La impremta i el llibre a Montserrat: segles XV-XIX" de F. Xavier Altés i Aguiló, "L'abat

Marcet i la creació d'una editorial moderna” de Josep Massot i Muntaner, i “Del no-res a la plenitud en 60 anys (1939-1998)” de Josep Faulí. A més, s'hi inclouen breus col·laboracions d'autors destacats (Batllori, Benet, Carbonell, Castellet, Dalmau, Manent, etc.) que donen el seu punt de vista o la seva valoració de la labor editorial de l'Abadia.

- * **Museo Nacional de Ciencias Naturales. Biblioteca. *Catálogo de los fondos especiales de la biblioteca del Museo Nacional de Ciencias Naturales: obras impresas del siglo XVIII. F-M.*** M.S. Vicente Rosillo... [et al.]. Madrid: Museo Nacional de Ciencias Naturales, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, [1998]. 274 p. (Monografías del Museo Nacional de Ciencias Naturales, 14). ISBN 84-00-07723-7. 3.028 PTA.
El volum anterior, citat a *Item 12*.

Musons Agell, Albert. *Pregoners d'una vila lliure: història de la premsa graciense.* Barcelona: Taller d'Història de Gràcia, 1999. 137 p. (Col·lecció La font de l'atzavara; 2). 1.500 PTA. Història de la premsa publicada a Gràcia entre 1866 i 1990. S'hi esmenten quasi 500 títols, tots (o quasi) vistos directament per l'autor. L'exposició de l'obra segueix el fil històric, i comenta les posicions i les característiques principals dels mitjans, que complementa amb dades sobre la història de l'exvila. Algunes il·lustracions (en blanc i negre). En apèndix, llista per grans matèries de les publicacions, amb els anys de publicació. Bibliografia (18 títols).

- * **Picatoste y Rodríguez, Felipe. *Apuntes para una biblioteca científica española del siglo XVI.*** Madrid: Ollero & Ramos, 1999. 384 p. ISBN 84-7895-138-5. 5.500 PTA.

ARTS GRÀFIQUES, EDICIÓ I COMERÇ DEL LLIBRE

- * **Baldó Suárez, Dolores. *Arte y encuadernación: una panorámica del siglo XX.*** Madrid: Ollero & Ramos, 1999. 284 p. ISBN 84-7895-125-3. 6.950 PTA.

El gravat: exposició del Taller de Gravat del Patronat Municipal de Cultura de Mataró. Dirigit per Jordi Rosés i Pilar Lloret. Mataró: Patronat Municipal de Cultura, DL 1999. 63 p. ISBN 84-95127-32-6. 1.100 PTA.

Catàleg d'una exposició dedicada a l'art del gravat calcogràfic: procediments, eines, materials... En apèndix, cronologia dels fets més destacables de la història de la imatge impresa. Glossari (76 termes, més definició).

- * **Le Normand, L. Sebastian. *Manual del encuadernador.*** Madrid: Ollero & Ramos, 1999. 184 p. ISBN 84-7895-126-1. 2.950 PTA.
Nova edició, corregida. D'aquesta obra aparegué, ja fa uns anys, una edició facsímil.

- * ***Lèxic d'arts gràfiques i edició.*** 1a reedició. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Indústria, Comerç i Turisme, 1998. 35 p. 650 PTA.
Diccionari especialitzat en arts gràfiques, amb 552 termes entrats. De cadascun se'n dona l'equivalència al castellà. La primera edició, ja esmentada a *Item 14*.

Ressenyes bibliogràfiques

Aguadé Bruix, Enric

Bibliografia reusenca fins el 1900

Pròleg de Leonor Vela

Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 1998

321 p.

(Rosa de Reus; 96)

ISBN 84-921761-6-4

Una de les tasques fonamentals en la recuperació i reconstrucció de la memòria col·lectiva d'un país és la localització i control del patrimoni bibliogràfic. Aquest objectiu suposa la gradual confecció d'inventaris dels seus centres d'informació, però, com molt encertadament apunta Leonor Vela en el pròleg d'aquesta obra, "sovint abans d'inventariar cal cercar el que es desconeix". En aquest sentit, la importància d'aquesta obra radica en el rigorós treball d'investigació que, durant més de vuit anys, ha portat a terme l'autor localitzant la bibliografia reusenca fins a l'any 1900 a través de diferents fonts. Enric Aguadé, bibliotecari de l'Ajuntament de Reus, ha recopilat¹ en un inventari únic més de mil vuit-centes referències de llibres impresos a Reus i d'obres d'autors reusencs fins a l'any 1900. Ha deixat de banda els documents de menys de vuit pàgines, ja que la majoria, romanços i goigs, ja han estat recollits en altres obres.² L'autor ha partit de dos tipus de fonts per a la confecció de la bibliografia: d'una banda, la consulta d'obres de referència generals³ i locals⁴ i, de l'al-

1. L'autor ja havia realitzat un treball de recerca previ: *Impressors i llibreters a Reus: 1720-1900* (Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1996).
2. Esteve Busquets Molas, *Calaixera de romanços reusencs* (Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 1966-1967). Eulàlia Salvador Torrell, *Goigs de Reus* (Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 1974).
3. Entre les obres de referència generals emprades en la confecció de la bibliografia l'autor destaca l'ús fet de les següents: Antoni Palau i Dulcet, *Manual del librero hispano-americano*, 2^a ed. (Barcelona: Palau, 1948-1977), 28 vol. Marià Aguiló i Fuster, *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860* (Barcelona: Curial, 1977), 1077 p. Fèlix Torres Amat, *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes (...)*, (Barcelona: Imp. de J. Verdaguer, 1836), 719 p. Antonio Elias de Molins, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX* (Barcelona: Imp. de Fidel Giró, 1889-1895), 2 vol.
4. L'autor ha pogut comptar amb l'existència d'un estudi sistemàtic i rigorós de la vida cultural reusenca durant el segle XIX que li ha aportat molta informació biogràfica dels autors ressenyats així com bibliografia: Joaquim Santasusagna, *Reus i els reusencs en el renaixement de Catalunya fins el 1900* (Reus: Gràfiques Martorell, 1949), 426 p. Ha aprofitat també l'existència d'una bibliografia reusenca prèvia que li ha facilitat moltes referències i autors que només ha hagut de comprovar i localitzar: Pere Anguera, *Bibliografia catalana reusenca* (Reus: Omnium Cultural, 1975), 103 p.

tra, la consulta *in situ* dels documents que ha pogut localitzar en biblioteques públiques i privades.⁵

El cos de l'obra s'ha complementat, molt encertadament, amb dos apèndixs que recullen les obres que fan referència a Reus, però que no són d'autors ni impressors locals i els nous títols recopilats a partir de l'any 1997, després de l'obtenció del Premi de Recerca Memorial Josep M. Prous i Vila l'any 1996.

Aquest exhaustiu i rigorós treball es pot enriquir en properes actualitzacions amb la consulta d'altres centres de la resta de Catalunya amb fons documentals antics. Això permetrà la incorporació de noves referències i la localització d'aquells documents trobats a partir de les obres de referència que l'autor no ha pogut localitzar en les biblioteques consultades. Així, he pogut trobar⁶ en l'Arxiu Històric de Sabadell una obra impresa a Reus l'any 1887⁷ i no recollida en la bibliografia. De la mateixa manera, he comprovat que una de les referències extretes del *Manual...* d'Antoni Palau i, que l'autor no ha pogut localitzar en cap de les biblioteques consultades, es troba disponible al Centre Borja de Sant Cugat del Vallès.⁸ L'autor és conscient d'aquesta problemàtica i així ho expressa en la introducció de l'obra, des d'on fa una crida per a completar i actualitzar l'obra amb noves aportacions.

Pel que fa a la descripció formal, les referències apareixen ordenades alfabèticament per autor i/o títol. La descripció tècnica presenta un encapçalament d'autor amb l'any i lloc de naixement i mort i la seva professió. Cal destacar les notes a peu de pàgina amb la bibliografia i biografia disponible sobre els autors ressenyats. A continuació hi ha un número individualitzador, la referència bibliogràfica completa i una sèrie d'anotacions complementàries. L'inventari no es limita a descriure les obres sinó que en dona la localització, sempre que es trobin disponibles en una biblioteca, i cita les fonts on s'ha trobat la referència.

5. Entre els centres consultats per l'autor es troben les principals biblioteques locals (Centre de Lectura de Reus, amb una important col·lecció local, Biblioteca Municipal de Reus, Arxiu Històric Comarcal, etc.) i les biblioteques generals amb un important fons antic (Biblioteca de Catalunya, Institut Municipal d'Història de Barcelona, Biblioteca Pública Arús, Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, Biblioteca Nacional de Madrid, etc.).
6. Les obres han estat localitzades a través de la consulta de la base de dades d'*Història Local de Catalunya*, elaborada pel Servei de Documentació d'Història Local de Catalunya de la Universitat Autònoma de Barcelona: <<http://www.diba.es/fonshl/fonshl.htm>>
7. Enrique Diumaró Grané, *Vamos a cuentas. Juicio crítico de la gestión administrativa del ex-alcalde de Sabadell D. Juan Vivé y Salvá* (Reus: [s.n.], 1887), 31 p.
8. Es tracta de la referència 1406 de la bibliografia: *Relación de los festejos con que la villa de Montblanch ha celebrado la manifestación de la nueva lápida constitucional, verificada en el día 11 de noviembre de 1821* (Reus: en la Imprenta de la Viuda Compte, 1821), 16 p. Aquesta obra es troba al Centre Borja de Sant Cugat del Vallès dins: "Varios Miscelanea" (HL8-147(7), HL9-167(7)).

Les obres de cada autor estan ordenades cronològicament, i les successives edicions d'una mateixa obra se situen a continuació de la primera edició.

S'han confeccionat dos índexs per a la consulta i recuperació de les referències: un índex onomàstic d'autors secundaris, i/o amb altre tipus de responsabilitat en l'obra, que per ells mateixos no tenen entrada a la llista; i un altre índex d'impressors, ordenat pels topònims dels peus d'impremta. Els índexs remetien als números de cada obra. En general, la consulta i recuperació és ràpida quan es coneix algun d'aquests elements –autors o llocs de publicació–, però s'hi troba a faltar un índex de matèries que permeti l'accés als documents a través del seu contingut. Val a dir que els índexs de matèries són els més complexos d'elaborar, però també els més útils per als usuaris i, encara que aquesta no sigui una bibliografia temàtica sobre Reus, seria de gran utilitat poder accedir als documents recollits sobre una temàtica local o general determinada o bé simplement als documents sobre altres indrets de Catalunya. La possibilitat de comptar amb una edició electrònica d'aquest inventari en un futur immediat en multiplicaria l'ús per part dels potencials usuaris.

Aquesta observació és en realitat una crida general a la necessitat de fomentar la coordinació i l'intercanvi entre els estudiosos locals d'arreu de Catalunya que des de fa anys estan treballant en la localització i sistematització, a través de bibliografies locals, del patrimoni bibliogràfic català. La qüestió plantejada amaga en realitat una problemàtica general a l'entorn de l'accés i consulta de la bibliografia local. En aquests moments en què les noves tecnologies possibiliten l'accés a grans catàlegs i bases de dades documentals nacionals i internacionals es comença a evidenciar, com apunta Leonor Vela en el pròleg d'aquesta obra, que els milions de llibres accessibles electrònicament són majoritàriament obres difoses per les vies comercials usuals. Els documents d'interès i difusió local, que sempre han circulat per uns canals més limitats i, que són l'element més significatiu de la cultura dels pobles, tenen una escassa presència en les xarxes telemàtiques. Són els treballs, com aquesta exhaustiva bibliografia d'Enric Agudé, realitzats pels estudiosos i professionals locals, gairebé sempre de forma desinteressada, els que permeten rescatar una part important del patrimoni documental del país. La coordinació d'aquests esforços en una única infraestructura i xarxa telemàtica catalana comuna és l'objectiu a aconseguir.⁹

Maribel Cuadrado Benítez

9. Alguns dels projectes que apunten en aquesta direcció, encara que amb diferent naturalesa, són: el *Catàleg Col·lectiu del Patrimoni Bibliogràfic de Catalunya*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya: <<http://gencat.es/bc/virtual2/catalan>> i la *Base de Dades Bibliogràfica d'Història de Catalunya*. Bellaterra: Servei de Documentació d'Història Local de Catalunya. UAB. <<http://www.diba.es/fonshl/fonshl.htm>>

Grupo de Investigación en Bibliotecas de la Salud
Las bibliotecas de ciencias de la salud en España: situación actual y propuesta de futuro

Madrid: Instituto de Salud Carlos III: Ministerio de Sanidad y Consumo, 1998
245 p.
ISBN 84-920334-6-0

El present llibre és el resultat d'un projecte d'investigació que, amb el mateix títol, va ser finançat per la Comisión Interministerial de Ciencia y Tecnología (CICYT). El responsable principal del projecte ha estat la Unidad de Investigación en Servicios de Salud del Instituto de Salud Carlos III de Madrid, juntament amb un grup de vint investigadors de diferents biblioteques de ciències de la salut de tot Espanya.

Aquest projecte va ser concebut en el marc de les 4as Jornadas de Información y Documentación Biomédica celebrades a Bilbao l'any 1992. La metodologia utilitzada és un estudi transversal per mitjà d'una enquesta a centres públics de tot Espanya que inclou: hospitals de mes de 100 llits; hospitals de menys de 100 llits amb acreditació docent; centres de gestió i administració sanitària, centres d'investigació; escoles de salut; facultats de medicina i odontologia, i escoles universitàries d'infermeria i fisioteràpia. Els centres admesos en aquest estudi havien d'acomplir la definició operativa de "col·lecció organitzada de llibres i publicacions periòdiques en ciències de la salut amb almenys una persona responsable i un espai físic establert". Amb aquestes característiques es van aplegar 475 centres. La recollida de dades va concloure a finals de 1996.

El llibre s'estructura en cinc capítols. Al primer, "La comunicació científica: pasado, presente y futuro", es fa una descripció dels conceptes de comunicació formal i informal, i es posen exemples de com l'accés a la informació pot repercutir en l'educació mèdica, en la pràctica clínica i en la investigació. Es descriuen els principals agents involucrats en la comunicació científica (publicacions, bases de dades i noves tecnologies) i els seus problemes actuals més destacats: increment de volum, costos i dispersió. La principal conclusió que es desprèn de l'exposició és la necessitat de cooperació entre els centres i la seva reorientació a l'usuari, així com la investigació de nous recursos i serveis.

En el segon capítol, "Acceso a la información de Ciencias de la salud en el mundo", es fa una descripció de la situació i models de biblioteques mèdiques a diferents països europeus, als Estats Units d'Amèrica, a l'Amèrica Llatina i a d'altres regions del món. S'hi destaca sobretot els EUA on, el lideratge de la National Library of Medicine (NLM) i la intervenció del congrés amb el Medical Library Assistance Act han fet de les seves biblioteques mèdiques un model d'un nivell molt alt.

El tercer capítol, “La situación actual de las bibliotecas y centros de salud en España”, constitueix el nucli central del llibre, i s’hi exposen detalladament els resultats de l’enquesta duta a terme als més de 400 centres descrits. Una gran profusió de taules i dades analitzen la situació a nivell d’organització interna (dependència funcional) infraestructura, equipament, fons, recursos humans, serveis, etc. Moltes dades, com per exemple que un 20% d’aquestes no tinguin telèfon o que el 50% no tinguin fotocopiadora, posen de manifest la precarietat de la situació. S’hi presenten estudis comparatius per comunitats autònomes; tot i que els autors es lamenten que els mecanismes de cooperació interbibliotecària no estan prou desenvolupats, l’aparició del Catàleg Col·lectiu de Publicacions Periòdiques (més conegut com C17) ha donat un important impuls en aquest aspecte. Al final del capítol es fa una comparació entre la situació actual espanyola i la dels EUA a la dècada dels seixanta. Els autors consideren el canvi que es va produir des de llavors com un possible model a seguir.

El quart capítol completa l’anterior amb una anàlisi econòmica detallada on queda manifesta la necessitat d’una major dotació pressupostària.

El capítol cinquè, “Propuesta para el establecimiento de un Sistema Nacional de Información en Ciencias de la Salud (SINAPSIS)” constitueix sens dubte una important aposta de futur on es proposa la creació d’una xarxa en anella amb una detallada descripció dels objectius, eines bàsiques, estructura orgànica, serveis i mecanismes de gestió. Aquesta xarxa estaria presidida per un director científic nacional i disposaria d’una comissió tècnica nacional i disset comissions tècniques autonòmiques. Els principals objectius estarien centrats en la cooperació dels centres mitjançant eines comunes, com ara uns catàlegs col·lectius i una sèrie de serveis destinats a millorar, tant l’estructura de la pròpia xarxa, com els serveis als usuaris.

Al final del llibre s’inclou, com a annex, un estudi comparatiu de l’adequació de cadascuna de les biblioteques analitzades als estàndards recollits per la Canadian Standards for Hospital Libraries (CMAJ 1975; 112: 1271-4). Aquestes taules, desglossades biblioteca per biblioteca, mantenen la confidencialitat de cadascun dels centres –els identifiquen mitjançant un número–, i constitueixen una bona eina de treball sempre que es tingui present que els estàndards referenciats corresponen a un país, el Canadà, i unes dades que no han d’ajustar-se necessàriament a la nostra realitat actual.

Com a conclusions cal reconèixer als autors la important i exhaustiva tasca de recopilació de dades que permet, als lectors interessats en el tema, conèixer la situació de les biblioteques de ciències de la salut i potser analitzar-la o comparar-la amb els seus propis centres. Un punt negatiu que aquests tipus d’estudis sempre plantegen és l’inevitable desfasament de temps entre el moment de

recollir les dades i el de la seva publicació. Així, cal tenir present que determinats valors del 1995-1996 han sofert variacions considerables al 1998-1999, en especial els que fan referència a aspectes d'innovació tecnològica. Així i tot, la situació d'endarreriment respecte a d'altres països de ben segur que continua existint i aquest llibre pot servir de punt de referència per a futurs estudis.

Un aspecte molt destacable és el fet que els autors utilitzen aquests resultats per a anar més enllà d'una mera descripció i llançar una proposta de reestructuració i organització cooperativa. El model de sistema nacional d'informació descrit constituïria un gran avanç en la modernització de les biblioteques de ciències de la salut. Potser experiències en l'entorn de cooperació bibliotecària com el catàleg C17 fan que sigui aquest col·lectiu de professionals, i no d'altres, un dels més capacitats per a dur-lo a terme.

Josep Manuel Rodríguez i Gairín

Guia per a la revisió de col·leccions de biblioteca: preservació, emmagatzematge i retirada / American Library Association

Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 1999
47 p.

(Eines per a la biblioteca; 2)

ISBN 84-86972-11-6

Aquest segon volum de la col·lecció *Eines per a la biblioteca* és, al mateix temps, una segona versió de les *Guidelines for the review of library collections*, que l'any 1979 fou publicada per l'American Library Association, i que intenta resumir, ordenar i sobretot recomanar tot allò que hauríem de tenir en compte a l'hora d'encetar un procés de revisió que tingui com a finalitat conservar, guardar o retirar els diferents materials d'una biblioteca, el destí dels quals hagi estat motiu d'un estudi acurat i que ens porti cap a la determinació d'una acció concreta. Les aplicacions de les decisions que en resultin no són motiu de comentari; més aviat es pretén insistir en la importància de l'avaluació de la col·lecció per a la seva gestió física.

En el manual s'exposa que aquesta revisió hauria de tenir en compte, entre d'altres aspectes, la preservació i la retirada de materials; el cost de l'emmagatzematge i del manteniment, el canvi de suports, etc. Els problemes que poden induir a certes accions per a l'optimització dels recursos són, clarament, els d'espai versus col·leccions que creixen ràpidament; la tipologia dels usuaris i canvis en les fites institucionals; la diferent tipologia dels materials i la deterio-

ració d'aquests. Amb una bona planificació es marcarà un clar propòsit i es preveuran els materials a revisar, el personal necessari, els criteris per a determinar el tractament o la destinació a donar, i les opcions a donar a cadascun dels materials. Aquest procés de revisió hauria de seguir uns procediments escrits molt concrets que tinguessin en compte les necessitats dels usuaris, nombre de còpies segons els casos, nivell d'interès de certs fons retrospectius i dels de referència, condició física dels documents, entre d'altres, i seria convenient que generés també un informe de resultats finals.

En el nucli de la guia s'identifiquen els diferents processos d'un programa de revisió per a la preservació, l'emmagatzematge i la desselecció, i es dedica un capítol a cada un d'aquests, sempre tenint ben presents els aspectes que ja hem assenyalat.

Per acabar, se'ns explica que un programa continuat i sistemàtic de revisió de la col·lecció pot optimitzar les possibilitats d'ús i la disponibilitat dels recursos revisats, així com reduir-ne les dificultats inherents al temps i a l'ús, de manera que la col·lecció esdevingui més adequada a la política de la biblioteca. La magnitud d'aquesta revisió l'establiran les pròpies fites, les pròpies col·leccions, els recursos físics i humans i els entorns polítics de la biblioteca.

Mercè Bausili

Sistemes d'informació: reptes per a les organitzacions

Enric Colet ... [et al.]

Barcelona: Proa: Columna, 1998

167 p.

(ESADE; 6)

ISBN 84-8256-678-4

Durant els anys vuitanta i principis dels noranta les empreses, especialment les nord-americanes i les grans transnacionals, van centrar gran part dels seus esforços en l'automatització dels processos i la creació de sistemes d'informació. Actualment, en l'època de la gestió del coneixement, les empreses es troben que el saber i la informació acumulada per les parts que formen una organització és un capital actiu que ha de saber-se explotar per tal que pugui ser accessible a totes aquestes.

En *Sistemes d'informació: reptes per a les organitzacions*, un grup de professors del Departament de Sistemes d'Informació d'ESADE (Enric Colet, Alfons Cornella, Jordi Escalé, Miguel García i Francesc Miralles) realitzen de forma clara i

precisa una aproximació a una eina de treball que, de ben segur, és una de les claus d'èxit futur de les organitzacions, tant del sector privat com públic.

El llibre està estructurat en set apartats clarament diferenciats que aporten els coneixements bàsics per a entendre aquest important canvi en la forma de treballar de les organitzacions. Cal destacar que cada capítol conté una interessant selecció bibliogràfica, així com de recursos disponibles a Internet.

El primer capítol, obra d'Alfons Cornella, versa sobre l'ecologia de la informació, i s'hi destaca especialment l'aproximació que es fa als problemes que presenten i poden generar els sistemes d'informació i la importància de l'anomenat capital intel·lectual.

A continuació trobem, de la mà de Francesc Miralles, un text sobre el saber de les organitzacions, centrant la seva aportació en els sistemes experts i les tècniques de tractament massiu de dades i l'extracció d'informació d'aquestes. El mateix autor realitza una aproximació al fenomen de la reenginyeria de processos, especialment des del vessant del paper que hi juguen les Tecnologies de la Informació.

Enric Colet ens parla dels sistemes d'informació interorganitzatius, contemplant tant els aspectes tecnològics com d'utilitats, i proposa el replantejament relatiu a la concepció de les organitzacions. El capítol finalitza amb una enumeració de les tipologies existents actualment, fets a tenir presents per a participar-hi, i com es creen aquestes.

La darrera part del llibre està constituïda per tres capítols totalment centrats en les noves tecnologies de la informació, ja que s'hi inclouen temes com ara el multimèdia a l'empresa, Internet i el comerç electrònic. El capítol dedicat al multimèdia, obra de Jordi Escalé, presenta un apartat que explica les diferents aportacions del multimèdia a l'empresa. D'altra banda, Alfons Cornella fa una introducció a allò que Internet pot oferir a les organitzacions i d'allò que cal que aquestes canviïn per a poder entrar amb garanties en el món digital. El llibre finalitza amb el text de Miguel García sobre el comerç electrònic, centrat en bona part en les dificultats i els avantatges que aquesta nova eina presenta a les empreses.

A tall de conclusió podem dir que es tracta d'un llibre que, d'una manera breu i entenedora, fa una molt bona aproximació a tot allò que els sistemes d'informació poden aportar a les empreses. De ben segur que aquest llibre tindrà una important acceptació per part dels professionals amb especial interès per tot allò relacionat amb la informació i el món empresarial. És d'agrair que el llibre hagi estat publicat en llengua catalana, ja que no sovintegen obres d'aquest tipus en la nostra llengua.

Jaume Baró i Queralt

Tronbacke, Bror Ingemar

Directrius per a materials de lectura fàcil

Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes, 1999

46 p.

(Eines per a la biblioteca; 1)

ISBN 84-86972-10-8

Aquest títol és el primer d'una col·lecció que, en forma de guies destinades a orientar, vol proporcionar consells pràctics i concrets per tal d'ajudar en les feines que habitualment es fan en les biblioteques.

En la guia que enceta aquest projecte, fent honor al títol que desenvoluparà, ja se'ns facilita molt la lectura, no pas pels motius que després explicarem, sinó perquè ja comença amb un resum del que realment hi trobarem.

Podem dir doncs, que es tracta d'un text orientat, d'entrada, a descriure la naturalesa i la necessitat dels productes de lectura fàcil i els seus principals grups d'usuaris, i també a donar pautes molt senzilles, però molt ben escollides, per als editors i organitzacions que volen posar a l'abast d'aquest públic unes eines tan necessàries per al seu desenvolupament cultural i social.

Després de definir l'expressió "lectura fàcil" com l'adaptació d'un text en qualsevol dels suports que avui utilitzem, de manera que permeti que la lectura i alhora la comprensió esdevinguin més accessibles, l'obra s'endinsa en la descripció dels destinataris segons les seves minusvalideses, descrites molt acuradament, i la possibilitat, sovint, d'unificar les necessitats dels diferents grups, segons la tipologia de les disfuncions i els nivells de dificultat. Els desavantatges segueixen un arc que va des de les discapacitats per problemes físics a aquelles que són resultat de polítiques culturals mal resoltes, com ara l'analfabetisme en qualsevol dels estadis en què el podem trobar.

La part que fa referència als suggeriments per a tots aquells que volen editar textos d'aquest tipus és francament interessant, perquè entra directament en l'apartat tècnic del disseny i el tipus d'edició, i en el del màrqueting i la rendibilitat, tots ells aspectes prou importants a l'hora d'endegar una tasca com aquesta, que si volem que adquireixi les proporcions desitjables no haurien de ser deixats de banda.

Finalment, ens facilita els tipus de lletra més recomanats i ens ho exemplifica amb la presentació de dos textos en paral·lel, el primer dels quals és una versió original, i el segon és un text amb el mateix contingut, però passat ja per les directrius que ens ha ofert durant tota la guia, fet que el converteix, després d'haver-lo clarificat convenientment, en un text més adequat per a aquelles persones les circumstàncies individuals de les quals així ho requereixen.

Mercè Bausili

Abstracts in English

Market of electronic information in Catalonia. Comparison with the rest of Spain.

Tomàs Baiget

Analysis of the electronic information market (online and CD-ROM databases, webs, etc.) in Catalonia. The survey covers only information not given for free and information intended for professional applications. Comparative statistics between Catalonia, Madrid and the rest of Spain are provided. Electronic information sales by supplier type, topics, multimedia, Internet, etc., and other variables. Study carried out with data obtained by the project MSSStudy II of the European Commission. Reference year: 1997.

Digital preservation. Alice Keefer

The explosion of digital information in library collections during the past decade has offered many benefits, especially regarding document access, storage and use. However, a number of questions remain to be resolved concerning the long-term preservation of this material. This article explores some of the major issues, including the data elements in digitised documents that need to be preserved; the threats posed by the obsolescence of physical storage media, formats, software and hardware; current techniques proposed for long term preservation; the importance of preservation metadata; and the types of institutions that are –or should be– involved in seeking the needed solutions.

The database and current contents service of the University of Barcelona. Lluïsa

Núñez

The paper describes the current contents service of the Library of the University of Barcelona. The patrons of the library can consult, through a web-based system, the tables of contents of the journals subscribed by the library, and receive by e-mail those that they wish to. The service allows to rationalise the investment in subscriptions and to maintain the patrons punctually informed.

The market of digital scientific journals – 1999. Núria Gallart Marsillas

Scientific journals are undergoing a process of transformation due to the implementation of the new information and communication technologies. This paper describes the different models of commercialisation and pricing which were available in 1999, and reviews the different types producers and suppliers of digital scientific journals.

Documentation services in local television companies. Jorge Franganillo

Documentary needs of local televisions are shown, with special emphasis on audiovisual informative material, since it constitutes the programming block which demands more material to cover informative requirements, although other types of documentation are contemplated. Recommendations about treatment, management and use of created documentation are done. Features of the documentary process are described, considering the peculiarities of local television as for economic, technical and human resources opposite to other models of television.

The commerce of items belonging to the bibliographic and documentary heritage.

Ramon Planes i Albets

The commerce of historical archive documents, related to the commerce of bibliographical heritage, is in a marginal place within the market of the historical and cultural heritage. After a brief review of the history of the document commerce from antiquity, the author analyses the typology and the origin of the documents that can be found on sale; describes the trading operations (how documents arrive to be on sale, who buy and sell them, how their prices are fixed); and proposes a role for administration and archives to play in this market.

Resúmenes en español

Mercado de la información electrónica en Cataluña. Comparación con el resto de España. Tomàs Baiget

Análisis del mercado de la información en soporte electrónico (bases de datos online y en CD-ROM, webs, etc.), no gratuita y enfocada principalmente a su uso profesional, en Cataluña. Estadísticas comparativas con Madrid y el resto de España de ventas de información electrónica según tipo de proveedor, temática, multimedia, Internet, etc., y otras variables. Trabajo realizado a partir de los datos obtenidos con el proyecto MSSStudy II de la Comisión Europea. Año de referencia: 1997.

La preservación digital. Alice Keefer

La explosión de la información digital en las colecciones bibliotecarias que ha tenido lugar en la anterior década nos ha ofrecido muchos beneficios, especialmente en relación a su acceso, almacenamiento y utilización. No obstante, quedan toda una serie de cuestiones referentes a la conservación a largo plazo de estos materiales que todavía no tienen respuesta. Este artículo explora algunos de los aspectos principales, tales como los propios datos que hace falta preservar; las amenazas derivadas de la obsolescencia de los medios físicos de almacenamiento, los formatos, los programas y los equipos; las técnicas propuestas actualmente para la conservación a largo plazo; la importancia de conservar también los metadatos; y los tipos de instituciones que están implicadas –o deberían estarlo– en la búsqueda de las soluciones necesarias.

La base de datos y servicio de sumarios de la Biblioteca de la Universidad de Barcelona. Lluïsa Núñez

Se presenta el servicio de sumarios de la Biblioteca de la Universidad de Barcelona. Los usuarios del servicio pueden consultar, a través del web de la biblioteca, los sumarios de las revistas suscritas y recibir los que deseen por correo electrónico. El servicio permite racionalizar la inversión en suscripciones y mantener al usuario puntualmente informado.

El mercado de la revista científica digital – 1999. Núria Gallart Marsillas

La revista científica se encuentra en pleno proceso de transformación a causa de la irrupción de las nuevas tecnologías de la información y de la comunicación. En este artículo se describen los diferentes modelos de comercialización y de tarificación disponibles durante el año 1999. A continuación se repasan los distintos tipos de productores y suministradores de revistas científicas digitales.

Los servicios de documentación en las televisiones locales. Jorge Franganillo

Se muestran las necesidades documentales de las televisiones locales, haciendo especial énfasis en el material audiovisual de carácter informativo, ya que es el bloque de programación con más demanda de documentación para cubrir requisitos informativos, aunque también se contemplan otros tipos de documentación. Se hacen recomendaciones sobre el tratamiento, la gestión y el uso de la documentación producida, y se describen los rasgos del proceso documental, teniendo presentes las particularidades de la televisión local en cuanto a recursos económicos, técnicos y humanos frente a otros modelos de televisión.

El comercio de bienes del patrimonio documental. Ramon Planes i Albets

Dentro del mercado del patrimonio histórico y cultural, el comercio de documentos de archivo ocupa un lugar secundario, a menudo relacionado con el comercio de patrimonio bibliográfico. Después de un breve repaso de la historia del comercio de documentos desde la antigüedad, el autor analiza la tipología y el origen de los documentos que hoy en día son objeto de comercio; el funcionamiento de este mercado (cómo llegan los documentos, quién participa, cómo se fijan los precios); y el papel que en él pueden tener los archivos y la administración pública.

Premi Bibliodoc

D'acord amb la convocatòria del premi pel 2000 que es publicà a BIBLIODOC 1999 podeu votar amb el model de papereta adjunt.

DADES DEL PROPONENT

Nom i cognoms:
Lloc de treball:
Telèfon / telefax / correu electrònic de contacte:

ARTICLE PROPOSAT

Autor/s:
Títol de l'article:
Títol de la publicació:
Núm:
Pàgines:
Punt d'accès de la publicació:

JUSTIFICACIÓ DE L'ELECCIÓ DE L'ARTICLE

(màxim 1 full DIN A-4, però agraïrem la concisió)

Les votacions són admeses fins al 30 de juny de 2000 i es poden adreçar al Col·legi per correu (Ribera 8 pral, 08003 Barcelona), per telèfon (933 197 675), per telefax (933 197 874) o per correu electrònic (cobdc@cobdc.ictnet.es).

Aquest formulari també es pot trobar a la web, a l'adreça www.cobdc.org/premib.htm del Col·legi i trametre'l directament.

